

politički
ZATVORENIK

GODINA X. - STUDENI 2000. CIJENA 15 KN

BROJ

104

Tzv. antifašisti sebi su spomenik sagradili u Neumu • Na partizanskom stratištu: pismo nerodenom djetetu • Zaboravljene hrvatske žrtve fašizma • Tko je amnestirao partizanske zločince? • Dokumenti, sjećanja i svjedočenja

BOŽE, JE LI TO MOGUĆE?

Kad smo ovih dana pročitali u novinama da je Gradska skupština grada Zagreba, s jednim glasom protiv, prihvatile izmjenu imena Trga hrvatskih velikana u Trg žrtava fašizma, prošli su me srsni i prostrujalo je pitanje: Bože, zar je to moguće?! I - zašto? Zar hrvatski velikani ne smiju imati u glavnom gradu Hrvatske svoj trg? Tko je to veći i zasluzniji od njih - bezimenih, ali zasluznih da mlade naraštaje potakne na razmišljanje o negdašnjoj slavi i borbi za ono što mi danas imamo.

Čast antifašističkoj borbi. I to je častan odpor protu ugnjetačima hrvatske slobodarske misli. Ali, tko to ima pravo potisnuti zasluge Branimira, Tomislava, Krešimira, kraljice Jelene, biskupa Grgura Ninskog, Zrinskog - branitelja Sigeta i Europe, bana Petra Zrinskog, Frane Krste Frankopana, tko smije odbaciti srčanu borbu i ljubav bana Josipa Jelačića? Zašto se odbacuje sve što je objedinjeno u nazivu *hrvatski velikani*? Zar to nisu i Radić i Pavelić i Stepinac, a za neke i Tito? Ili možda ovaj ne spada u krug zasluznih hrvatskih velikana? (Ja smatram da ne spada, ali vjerojatno njegovi sljedbenici i njegovi poklonici trebaju pošteno reći da zaista i ne žele da je to i njegov trg, jer zaista i ne spada u krug zasluznih Hrvata.)

Druga je stvar što smo se mi iz HDPZ-a decidirano izjasnili da tražimo da Trg hrvatskih velikana ostane, a neka se Trg maršala Tita ili Sveučilišni, odnosno Kazališni trg preimenuje u Trg žrtava komunizma i žrtava fašizma. Jer, jedna i druga ideologija su zločinačke i previše su zla nanijele hrvatskom narodu. Tko to (a uglavnom su to oni koji se pod skute antifašizma skrivaju, a okorjeli su komunisti i boljševici) traže brisanje znamenja naših hrvatskih svetinja. Zašto se neprestano zaklanjavaju za skute humanih ideja kao što zapravo jest antifašizam, a snju mržnju i žuč na sve što odiše istinom i traži pravdu?

Zar se vraćaju vremena kad je Hrvat bio tuđinac u vlastitoj kući?

Sinoć me zove jedan prijatelj iz Slovenije i tuži se da sad tamo ona nova (stara) vlast atakira na rušenje spomenika za nevine žrtve koje su ubili partizani i KNOJ-evci 1945. Kako je gnusno, da se baš ništa nije izmijenilo u savjeti tih zločinaca. Ili ih savjest peče, pa misle da će, ako uklone spomenike, lakše biti zaboravljeni žrtvi? Zar nije čudno da se ni ova nova vlast, a niti ona prošla naša vlast nije potrudila da bar obilježi mesta stradanja više od 500.000 ubijenih vojnika NDH i golorukog naroda koji je (vjerojatno iz ljubavi) bježao ispred partizana. Ta zaboga, nisu žene, djeca i starci bili fašisti!

A Pusić i Fumić, puni mržnje, likuju što se skida Trg hrvatskih velikana, žečeći ukloniti i druge što imaju obilježja iz hrvatske povijesti.

politički **ZATVORENIK**

**GLASILO HRVATSKOG
DRUŠTVA POLITIČKIH
ZATVORENIKA**

PREDSEDJENICA DRUŠTVA
Kaja Pereković

UREDNIČKI ODBOR GLASILA
Višnja Sever, Andrija Vučemil,
Ljubomir Brdar, Zorka Zane,
Jure Knezović

GLAVNI UREDNIK
Tomislav Jonjić

UREDNIŠTVO I UPRAVA
10000 Zagreb
Masarykova 22/IV.
tel: 01/48 72 433, fax: 01/48 72 466

PRIJELOM TEKSTA I TISAK
»MINIPRINT« Varaždin, T. Ujevića 32

CIJENA LISTA
Za Hrvatsku 15 kn

Godišnja pretplata za Hrvatsku 180 kn
za inozemstvo: Europa 310 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti;
prekomorske zemlje: 510 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti

Žiro račun: 30101-678-75868

Rukopisi se ne vraćaju,
list ureduje Urednički odbor, sva prava pridržava
Hrvatsko društvo političkih zatvorenika.

Uredništvo ne odgovara za navode
i gledišta iznesena u pojedinim prilozima

Za sve informacije i kontakte u svezi
suradnje i pretplate tel.: 01/48 72 433
radnim danom od 11-13 sati.

ISSN 1331-4688

Cijena oglasnog prostora:

posljednja stranica u boji: 4.000,00 kn
predposljednja stranica u boji: 3.500,00 kn
unutarnja crno-bijela stranica: 2.500,00 kn
1/2 crno bijelo: 1.250,00 kn
1/4 crno bijelo 700,00 kn

WWW: <http://www.hdpz.tel.hr/hdpz/>

Kaja PEREKOVIĆ

NEUM - SPOMENIK "ANTTFAŠISTIMA" TRAJNIJI OD MJEDI

Ne računajući kolonijalna carstva, u povijesti nema primjera, da teritorij jedne na dva dijela presijeca druga država. Takva je pojava neprirodna i uvijek je posljedkom nasilne intervencije u život nacije. S druge strane, ona uvijek potiče separatističke tendencije koje u konačnici, kako nas primjer Bangladeša uči, i nije previše teško realizirati.

Republika Hrvatska podijeljena je u dva dijela, što također jasno svjedoči, da se nalazila u položaju kolonije. Podjela kod Neuma datira iz osmanlijskih vremena, ali su je - na ponos zemlje i naroda - ovjekovječili tzv. antifašistički borci iz drugoga svjetskog rata. Iako su se ravnali marksističkom postavkom, da temelj i perspektiva nacionalne emancipacije nije država, nego izgradnje novih društvenih odnosa unutar socijalističke zajednice, u kojoj su *idejno-političko jedinstvo* i *akciona snaga* Komunističke partije strateški interesi radničke klase i svih *naprednih* ljudi, našim je *antifašistima* ipak bilo milo, kad se izgrađivala i jačala bratska socijalistička Srbija.

Bratskoj je socijalističkoj republici Bosni i Hercegovini, koja je istrgnuta iz hrvatskoga državnog područja, uskraćen izlaz na more u Sutorini, kako bi bratska socijalistička Crna Gora s najbratskijom Srbijom mogla nadzirati čitav bokokotorski zaljev. Međutim, tzv. *zavnohovski antifašisti* nisu škrtarili kad se postupalo na štetu Hrvatske. Odstupili su čitavu BiH, kojoj su kasnije prepuštena još i manja područja kod Imotskoga, Srbiji su dali lavovski dio Srijema, a na oltar socijalističke zajednice radnih ljudi i građana podnesena je stanovita žrtva i u korist Slovenije. Kako Hrvatskoj ne bi na um palo odvojiti se od raja zemaljskoga (jer su od svih naroda na svijetu samo Hrvati dovoljno ludi da bježe iz raja), kod Neuma je hrvatsko državno područje rascijepljeno, očito ne samo radi toga da visoki drugovi iz Sarajeva imaju gdje sagraditi svoje vile (jer, iako je sve isto i sve je *naše*, socijalističko, Neum je ipak malo više njihov, a Pelješac malo više naš).

Koje su posljedice takve, protuhrvatske politike tzv. *hrvatskih antifašista*? Takve, da hrvatski državljanji u dio svoje države mogu doći samo s putovnicama. Nije isključeno, da ih na nekoj od granica koje trebaju prijeći, počnu šikanirati nadobudni graničari, kao što se ljetos dogodilo i jednomu poznatom političaru. Dok hrvatski državljanji nemaju izbora, stranci su tu dvojbu relativno lako razriješili. Tisak javlja da promet dubrovačke zračne luke rapidno opada, jer strani hodočasnici na putu u Međugorje ne žele imati dodatnih komplikacija na granicama, pa radije biraju bosansko-hercegovačka uzletišta. Jedan od najljepših gradova na svijetu, Dubrovnik, tako će polako *atrofirati*, a dubrovačkom turizmu prijeti opasnost da se pretvoriti u omiljeno izletište američkih mornara, što nesumnjivo nije sredina u kojoj bi majke željele odgajati svoje kćeri.

A u korijenu svega toga su zasluge naših (hrvatskih!) *antifašista*. Zato je bespredmetna njihova borba, da se jedan zagrebački trg nazove njihovim imenom. Oni su sebi u Neumu izgradili spomenik trajniji od mjedi, onaj kojega nijedan budući hrvatski naraštaj, sve i da hoće, ne će moći zaboraviti i previdjeti. I kad dođe vlast koja drži do sebe, bit će raspisan međunarodni natječaj za idejno rješenje spomenika na prilazu Neumu, u povijesti čovječanstva jedinstvenog spomenika izdaji i mržnji prema vlastitom narodu!

Tomislav JONJIĆ •

IZ SADRŽAJA

VRAĆA LI SE HRVATSKA U JUGOSLAVIJU? (3.)	2
<i>Mato MARČINKO</i>	
INSTITUCIJE I SISTEM	5
<i>Josip Ljubomir BRDAR</i>	
HOĆE LI HRVATSKU PONOVO UGURATI U SRBOBALKANOSLAVIJU	6
<i>Mijat TOMIC</i>	
HRVATSKA VJERA - VJERA U HRVATSKU	7
<i>Dr. Ivan ŠIMUNDIĆ</i>	
AMERIKANCIMA JE SVE BILO JASNO, ALI	9
<i>Tomislav JONJIĆ</i>	
TKO JE AMNESTIRAO PARTIZANSKE ZLOČINCE?	10
<i>Davor GLASNOVIĆ</i>	
ULOGA I MJESTO HRVATA ISLAMSKE VJERE (VI)	12
<i>Dr. Mirsad BAKŠIĆ</i>	
HRVATSKI KRALJ ZVONIMIR I PAPA GRGUR VII. (23.)	14
<i>Tomislav HERES</i>	
IX. KONGRES INTERNACIONALNE ASOCIJACIJE POLITIČKIH UZNICA I ŽRTAVA KOMUNIZMA	17
<i>Jure KNEZOVIĆ</i>	
REPRESIVNOST JUGOSLAVENSKOG SUSTAVA U HRVATSKOJ 1945. (IV.)	25
<i>Dr. Josip JURČEVIĆ</i>	
MISA NA GROBIŠTU POUBIJANIH HRVATA	29
<i>Franjo TALAN</i>	
PONAVLJANJE STARE NEISTINE NA NOVI NAČIN	31
<i>prof. dr. Tomo VEREŠ OP</i>	
GRAD KOJI JE UVIJEK IMAO DUŠU	32
<i>Damir BOROVČAK</i>	
STRADANJA HRVATA OD BLEIBURGA KROZ SLOVENIJU 1945.	39
<i>Don Miljenko BABAIĆ</i>	
USPOMENE ŠTEFA DOLENCA (VIII.)	43
<i>Stjepan DOLENEC</i>	

VRAĆA LI SE HRVATSKA U JUGOSLAVIJU? (3.)

Papa Lav XIII. breveom **Slavorum gentem** osnovao je **Collegium Hieronymianum pro chroatia gente - Svećenički Zavod sv. Jeronima za Hrvatski narod.** U Zavod je uključen i onaj dio Barske nadbiskupije, između Skadarskoga jezera i mora, koji su nastanjivali Hrvati. Odmah po objavljanju brevea u prostorije Zavoda upala je skupina takozvanih **Italo-Srba**, prosvjedajući protiv onoga "chroatica". Crnogorci su pak prosvjedovali zato, što je "ilirska" nacija zamijenjena hrvatskom, a ne spominje se srbska. Barski nadbiskup fra Šimun Milinović pod pritiskom crnogorske vlade "zajedno s grofom Lujom Vojnovićem, Srbinom-katolikom iz Dubrovnika, tada ministrom pravde u Crnoj Gori, odlutovao je u Rim da u ime Crne Gore traže da se iza riječi 'pro croatia' stave izrazi 'et pro serbica gente'. Obrazloženje za to je što u Barskoj nadbiskupiji ne žive Hrvati nego Srbi-katolici! Hrvatski biskupi su bili protiv toga, a Strossmayer piše kardinalu Rampolli: 'u srcu i duši Srba vlada nesnošljivost prema katoličkim Hrvatima. Stoga se naš zavod ilirski ili hrvatski u Gradu ne smije nikako zvati Srpskim. Taj se pojам apsolutno ne smije upotrijebiti'." Papa je konačno popustio i Zavodu vratio ilirsko ime. Zavod je hrvatsko ime ponovno dobio tek godine 1971.

Nakon podpisa Sporazuma o normalizaciji odnosa Republike Hrvatske i SRJ, Srbi su i dalje nastavili odnarođivati Hrvate politikom stvaranja Bunjevaca, Šokaca, Bokelja, Jugoslavena i slično. Pritisci uvijek idu u dva smjera: izseljavanje i promjena nacionalnosti. "Ideja srbo-katoličanstva inauguirana od Vuka Stefanovića Karadžića, živa je još i dandanas. Srbo-katolici su itekako potrebnii srpskoj politici da bi osigurali bezbolan prijelaz velike hrvatske kulturne baštine, koja je poglavito katolička, u srpsku baštinu."

O svomu susretu s patrijarhom Pavlom nadbiskup Bozanić je rekao:

Piše:

Mato MARČINKO

"Posebno sam radostan što sam se danas susreo s njegovom svetošću Pavlom u njegovoj patrijarhiji... Moramo se dogovoriti o mnogim stvarima... jer imamo zajedničke stavove i ideale" ("Vjesnik" od 7. kolovoza 2000., str. 1.). Svima su poznati ideali Njegove Svetosti patrijarha srbskoga Pavla, pa u ovoj prigodi samo na njih podsjećamo:

Opet predsjednik s crvenim karanfilom (Foto: Globus)

"Patrijarh Srpske pravoslavne crkve Pavle posjetio je u subotu, 29.srpnja 1995., Dvor na Uni, u nedjelju je služio liturgiju u Glini, a u ponедjeljak se našao u Kninu... Bez sumnje riječ je o podpori pobunjenim Srbima u trenutku kada su se nad njihovim područjem opasno nadvili oblaci hrvatske odlučnosti da riješe pitanje okupiranih područja nakon brillantne akcije u Grašovu i Glamoču... Posjet patrijarha Pavla nije slučajan. Patrijarh je prošlog mjeseca srpski blagdan Vidovdan slavio u Bosni zajedno s Radovanom Karadžićem i Ratkom Mladićem te s nekoliko episkopa. Bila je to jedna od posljednjih vidljivih podrpora patrijarha srpskom političkom i vojnom vodstvu u

Bosni. Nakon toga su na vojnom i zločinačkom planu uslijedila osvajanja Srebrenice i Žepe. - Politika beogradske patrijarhije podpuno podupire srpsku okupaciju i težnju hrvatskih Srba da otkinu komad Hrvatske" (**Kronologija rata - agresija na Hrvatsku i Bosnu i Hercegovinu**, Hrvatski informativni centar Zagreb - "Slovo" Zagreb, Zagreb 1998., str. 503.).

Istoga dana kada su se u Beogradu sastali zagrebački nadbiskup Bozanić i srbski patrijarh Pavle, u Zagrebu je objavljena ova vijest: "Britanski povjesnik grof Nikolai Tolstov (praučnik ruskog pisca Lava Tolstoja) pronašao je nove dokumente i dokaze o izručenjima Hrvata, Kozaka i drugih protivnika komunizma njihovim neprijateljima na kraju Drugog svjetskog rata... Stotine tisuća izručenih ubijeno je bez suda, a njihova tijela pobacana su u fojbe i masovne grobnice, od Bleiburga do istočne Srbije i dalje do Sibira. Grof Tolstoy otkrio je nove dokaze o tim zločinima u arhivama bivšeg Sovjetskog Saveza, a moći će ih objaviti tek kad lord Aldington umre" ("Večernji list" od 6. kolovoza 2000., str. 11.).

U ponedjeljak 7. kolovoza 2000. nadbiskup Bozanić u Kragujevcu se susreo sa šumadijskim episkopom Savom te posjetio Oplenac, gdje je obišao i grobove Karađorđevića. O tome novine pišu:

"Predsjednik Hrvatske biskupske konferencije (HBK) nadbiskup zagrebački **Josip Bozanić** u Kragujevcu se susreo sa šumadijskim episkopom Savom. - Posjet Šumadiji nadbiskup zagrebački započeo je obilaskom srpskoga svetišta Oplenac, iznad mjesta Topola. U crkvi sv. Djordja, koja je zadužbina kralja Petra I., dočekao ga je šumadijski episkop i član Arhijerejskog sinoda Sava. Razgledavši crkvene umjetnine, nadbiskup Bozanić je obišao i grobove članova srpske kraljevske loze Karađorđevića, u kojima su pokopani srpski kraljevi, od Karađorđa do

posljednjeg, nedavno preminulog prijestolonasljednika Tomislava" ("Slobodna Dalmacija" od 8. kolovoza 2000., str. 2.).

Među grobovima, koje je obišao nadbiskup Bozanić, nalazi se i grob kralja Aleksandra Ace Karađorđevića. A taj Aca je bio začetnik nezapamćenoga zločina, koji je u Skupštini Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca 20. lipnja 1928. učinio četnički vojvoda i radikalni zastupnik Puniša Račić, smrtno ranivši iz revolvera vođu hrvatskoga naroda Stjepana Radića i lakše njegove suborce Ivana Pernara i Ivana Grandju te na mjestu ubivši zastupnike Hrvatske seljačke stranke Pavla Radića i Djuru Basaričeka.

"Uvjerenje hrvatskih masa da je kralj Aleksandar dao ubiti Stjepana Radića ili bio podstrelkač (hrvatski: poticatelj) umorstva, nisu mogla izbrisati sva naknadna uvjerenja. (...) Reakcija Beograda na atentat učvršćivala je to mišljenje. (...) Činjenica je da se u mnogim beogradskim kafanama slavio skupštinski događaj, a još tjednima nadjevalo novorođenčadi ime Puniša" (Josip Horvat, Živjeti u Hrvatskoj, zapisi iz nepovrata 1900-1941, Zagreb 1984., str. 289.).

Na Bozanićev posjet mauzoleju srbskih kraljeva Karađorđevića osvrnuo se u zagrebačkom "Jutarnjem listu" Živko Kustić: "Pohod nadbiskupa Bozanića patrijarhu Pavlu formalno je čin uzajamne pristojnosti. Patrijarh je lani pohodio nadbiskupa u Zagrebu, sad mu je nadbiskup u Beogradu uzvratio posjet. Ali glavni je cilj toga putovanja zagrebačkog metropolita bilo katoličko Marijino proštenište u Tekijama kraj Petrovaradina, na krajnjem rubu zagrebačke metropolije u Srijemu, u državi Srbiji. Odonud je bilo praktično pohoditi i ostatke katoličke zajednice u Beogradu i ondje pristojno uzvratiti posjet srpskom patrijarhu. Preosjetljiva javnost ipak postavlja pitanja. Srpske su novine gorko primjetile da je Bozanić došao u Srbiju baš u dane kad je Hrvatska slavila spomen pobjede nad srpskom agresijom. (...) Dio hrvatske

javnosti pita se je li Bozanić morao poći u mauzolej srpskih kraljeva Karađorđevića u Oplencu. Hrvatski je nadbiskup došao na grob krvavog diktatora Aleksandra I., a srpski patrijarh nije ni pomislio doći na grob mučenika Stepinca! Nije ni pokušao ispričati se što je uoči Oluje dolazio u Glinu i Knin poticati svoje vjernike da izdrže u krvavom otporu zakonitoj hrvatskoj državi. Ni riječi pokajanja za njihove zločine na našem tlu. Kad već katolici mole oproštenje za sve katoličke zločine u tijeku povijesti, zar se i pravoslavni ne bi morali pokajati barem za zločine u

U slavu Staljinovoj Crvenoj armiji (Plakat Ede Murtića iz 1944.)

najnovije doba? Odgovore na ta i takva pitanja ne ćemo naći u službenim priopćenjima. Što god u vezi s tim mogli pomisliti, činjenica je da se katolici za svoje grijehu kaju, tražeći oproštenje od Boga i ljudi, a drugima oprštaju ne čekajući njihovo pokajanje. Je li to slabost ili prednost? ("Vjesnik" od 10. kolovoza 2000., str. 2.).

O nedoumicama o Bozanićevu posjetu Jugoslaviji Milan Jajčinović u "Večernjem listu" piše: "Kao i u nekim drugim prilikama, i poslije boravka nadbiskupa Bozanića u SR Jugoslaviji suočeni smo s nekim nedoumicama.

(...) U šturoj vijesti o posjetu Šumadiji stajalo je da je zagrebački nadbiskup posjetio Oplenac i tamošnje 'srpsko svetište'. I ta kratka vijest pobudila je pozornost, pa i iznenadila. (...) Iznenadjenje je to veće što se nadbiskup Bozanić nije zadržao samo u razgovoru sa šumadijskim episkopom Savom i u razgledavanju tamošnjih crkvenih umjetnina, nego je... 'obišao i grobove članova srpske kraljevske loze Karađorđevića'! U Hrvatskoj nije malo onih koji su bili zatečeni tom viještu, pitajući se o motivu obilaska grobnica Karađorđevića, dvojeći jesu li posrijedi samo vjerski motivi. (...) Komentirajući nadbiskupov dolazak na Oplenac, don Kustić (se) istodobno pita zašto patrijarh Pavle prilikom svog posjeta Hrvatskoj nije posjetio grob kardinala Stepinca. I ne daje odgovor. Ali, nije teško pretpostaviti kako bi ga nakon povratka dočekala ne samo beogradска vlast, nego i tzv. demokratska opozicija. Bi li patrijarh Pavle, recimo, uopće pristao na protokol koji bi ga doveo pred Stepinčevu počivalište? Ili možda u obližnje Šestine, na grob Ante Starčevića, u Beogradu odioznog poput kralja Aleksandra u Zagrebu? Dakako, ovakva je pitanja moguće prešutjeti. No hoće li ona s tom šutnjom i nestati? Potisnu li se - ne će nestati. Nastavit će jednako "žuljati" ("Vjesnik" od 11. kolovoza 2000., str. 2.).

Svoj posjet grobnici Karađorđevića u Oplencu nadbiskup Bozanić opravdava turističkim razlozima: "Na upit novinara je li njegov posjet episkopu Savi i obilazak groba Karađorđevića u Oplencu bio službeni ili privatni, Bozanić je istaknuo da je riječ o privatnom posjetu." S episkopom Savom susreo sam se prošlog proljeća u Zagrebu i tada je dogovoren da će ga posjetiti u njegovu sjedištu. To je bio privatni posjet, kao turist sam obišao crkve među kojima i onu u kojoj su pokopani Karađorđevići. Držim da je to znak novog vremena. Kao što mogu ići u Veneciju i posjetiti Duždevu palaču ili u Beču grobove Habsburgovaca, želim isto tako sveđočiti da uspostavljamo normalan europski odnos i prema toj (srpskoj)

državi" ("Vjesnik" od 12. kolovoza 2000., str. 3.).

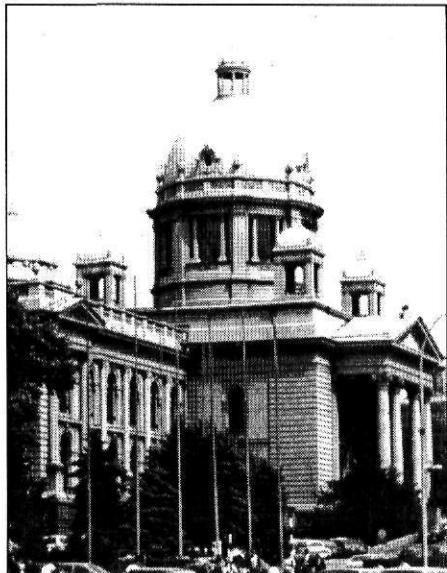
Ova izjava predsjednika Hrvatske biskupske konferencije zagrebačkoga nadbiskupa i metropolita Josipa Bozanića zaprepastila je čak i one, koji su njegov posjet Oplencu pokušali objasniti ekumenskim makar i promašenim razlozima. U Srbiji je nadbiskup Bozanić očekivan i dočekivan kao poglavac Crkve u Hrvata i na toj se razini s njime susreo i razgovarao episkop šumadijski Sava. A da je Oplenac posjetio i grob Ace Karađorđevića obišao samo kao privatni turist, bio bi to čin krajnje neosjetljivosti prema žrtvama srbske agresije na Hrvatsku i prema još previše živoj uspomeni na zločin u beogradskoj skupštini, gdje je smrtno ranjen vođa hrvatskoga naroda Stjepan Radić i gansterski ubijeni i ranjeni njegovi suborci.

U svijetu poznati i priznati znanstvenik matematičar sveuč. prof. dr. Josip Pečarić rekao je i napisao, da je ostvarenje današnje hrvatske države uistinu nešto, što s pravom mnogi nazivaju čudom: "I zaista radi se o hrvatskom čudu. Zašto? Zato što stvoriti državu u takvim uvjetima nikad u povijesti nije ostvario niti jedan drugi narod. To je učinio jedino hrvatski narod i vjerojatno je i jedino on to mogao učiniti" (Borba za Boku Kotorsku, str. 108.).

To čudo od hrvatske države počeli su razvaljivati i rušiti hrvatski sinovnesinovi u službi, svjetskih globalističkih moćnika. Na smetište je bačena spomenička ploča, na kojoj je bila uklesana upozorba za sva vremena: Ceterum censeo Iugoslaviam esse delendam - Uostalom mislim, da Jugoslaviju treba razoriti. Prosvjednici protiv toga sluganskoga čina još su malobrojni. Među njima je, što joj je na ponos i čast, Matica Hrvatska Čakovec. Iz njezina **Priopćenja** u povodu pojave omalovažavanja Domovinskoga rata izdvajamo:

"Velikosrpska agresija bila je sračunata na to da hrvatski narod definitivno izbriše s lica zemlje. - Hrvatska vojska

velikom Domovinskom ratu spasila je hrvatski narod od definitivne propasti. - Međutim, što se danas događa s Domovinskim ratom, Hrvatskom vojskom i onima koji su ga vodili i doveli do pobedonosnog završetka? Gotovo da nema ružnije riječi, koja do sada nije iskoristena u omalovažavanju, blaćenju i kriminalizaciji Domovinskog rata i Hrvatske vojske. U svijetu potpuno normalnu smjenu političke vlasti, jedan dio pojedinaca shvatio je pučistički: pravo na rušenje svega onoga što je stvoreno.

Jugoslavenska skupština u Beogradu

To se posebno očitovalo pred obilježavanje pete obljetnice Domovinskoga rata. Javljuju se tvrdnje da je Domovinski rat izrežirana ratna igra i da bi neovisna Republika Hrvatska bila stvorena i bez Domovinskoga rata. Da pače, pojedinci, neke stranke i neki mediji, tiskani i elektronski, u svojoj mržnji prema svemu što je hrvatsko idu tako daleko da Domovinski rat proglašavaju zločinačkim, kriminaliziraju ga, konstantno optužujući hrvatske generale i pokojnog Predsjednika za ratni zločin. (...) Predsjedništvo Matice hrvatske Čakovec, poštujući rezultate političkih promjena nastalih na temelju izbora, istodobno upozorava sve stranke i one 'na vlasti' i one 'u oporbi' da za ovakvo uznemiravajuće stanje, kakvo je danas nastalo u Hrvatskoj, posebno među

hrvatskim braniteljima, snose odgovornost. - Za to snose odgovornost i mediji. Pozivamo hrvatsku javnost, hrvatske kulturne i znanstvene ustanove, Maticu hrvatsku, Društvo hrvatskih književnika, Hrvatsko novinarsko društvo i hrvatske intelektualce, da dignu glas za dostojanstvo hrvatske države, za dostojanstvo pojedinaca (koje se zlurado blati), dostojanstvo hrvatske kulture i hrvatskog jezika! Hrvatska država je mlada država i nitko ne može sebi uzeti za pravo da je sada - stvorenu nakon 900 godina - ponovno ruši" ("Hrvatsko slovo" od 11. kolovoza 2000., str. 2.).

Perditio tua ex te, Croatia! Propast tvoja doći će iz tebe Hrvatska, ako se tvoj narod ne odazove pozivu Matice Hrvatske Čakovec. I ako primi na dar trojanskoga konja Međunarodne zajednice u kojem se skrivaju, kako bi rekao dr. Josip Pečarić, jugonostalgičarski ideojugoslavenčići. •

- Pisanički fragmenti -

LOGORSKI RUČAK

Tomislav PEĆARINA

Bio je travanj sa hostijom sunca
i travama u mimohodu rasta,
Proljeće 1946. Nad logorskom žicom
procvrkulala je lasta.

S porcijom čekah pred jednom barakom,
bilo nas je puno. Podne... ručak... glad.
I kod svih vidjeh u očima sjetu
i medu obrvama gustim stisnut jad.

Kretasmo se naprijed, tapkajući muklo
s noge na nogu, polako poput mravi.
I tek stopala naša znojna i nabrekla
trag ostaviše na pogaženoj travi.

1950 •

INSTITUCIJE I SISTEM

"Institucije sistema", jedna kritika, koja je zadobila aktualni politički život njenom takorekuć svakodnevnom uporabom od strane Predsjednika Republike, postalo je i znatiželjnim upitom građana, što to ustvari znači.

Po izričaju Predsjednika, "Institucije sistema" su zadužene za "rješavanje problema", pretpostavljam - naših. I to bi bilo to što nam treba za normalno življenje. Imamo konačno mehanizam koji će sustavno rješavati naše svakodnevne traume. Jedina je šteta što naš svakodnevni životu svojoj traumatičnosti daleko nadilazi mogućnosti "Institucije sistema" za rješavanje tih trauma. Bilo bi još bolje postaviti pitanje, jesu li te toliko verbalno eksplorativne "Institucije" stvarno u funkciji i interesu građana ili su možda prije bić vlasti. Institucija nije sama sebi svrha, nego bi njena forma, sadržaji i djelovanje trebali biti sadržani u potrebi građana. Pa, kada bi to bilo tako, sav taj državni instrumentarij koji Predsjednik zove "Institucije sistema" doprinio bi jednom pozitivnom društvenom ozračju i poletu, a ne obrnuto, gdje smo danas živi svjedoci i sudsionici svekolike frustracije, učmlosti, pravne nesigurnosti i besperspektivnosti. Osobnog sam stajališta da bi nam država (Institucije sistema su valjda država) trebala ponuditi bar temeljnu sigurnost na čemu bi gradili vlastitu inicijativu.

Umjesto postavljanja temelja za gospodarski razvoj, zaposlenja mladih i kruh svagdanji, kod nas "Institucije sistema" svakodnevno proizvode - afere. Umjesto da se skribi kako zaposliti ljudi i pružiti im nadu boljeg života, ljudima se, kako rekoh, nude svakodnevne afere, transkripti, vrpce, uhićenja itd.. Sve umotano u formu

Piše:

Josip Ljubomir BRDAR

zakonitosti, što nitko ne osporava, ali što u konačnom svom efektu ljudi dovodi do totalne frustracije i ojađenosti.

Pogledajmo se i zapitajmo se iskreno, potiče li nam netko nadu ili nam je guši? Gdje nam je polet i ushićenje, koje bi se trebalo temeljiti na činjenici življena u vlastitoj slobodnoj domovini nakon dugih stoljeća potčinjenosti? Zapitajmo se tko nam to danas vadi dušu? U kontekstu ove teme spomenimo jednu "Instituciju" koju je netko za vrijeme HDZ-ove "autokratske" vlasti nazvao "Katedralom hrvatskoga duha". Pa ako je to bio pretenciozan naziv, zapitajmo se što je to HTV danas? Ovakva, kakva je danas mogla bi komotno biti i TV Islanda, Ognjene zemlje ili Zelenortske otoka, a ne TV zemlje koja je takorekuć jučer rođena u grču obrambenog domovinskog rata. S ekrana TV kuće skinute su sve, baš sve emisije, koje su afirmirale našu domovinu, naše domoljublje i naše dostonstvo. Ukinuli su čak i jednu odgojnu emisiju u trajanju 30-tak sekundi "Učimo Hrvatsku". Ukinuli su i onaj lijepi Ljubičićev logotip, segment hrvatskog grba.

Ta ista "Institucija sistema", ta HTV, koja će vjerojatno u svom "globalizacijskom" trendu promijeniti ime u formi genitiva u TVH-e, supstutira ukinute emisije gostovanjem "demokrata" tipa stanovitih Nebojše Tarabe, Čede Prodanovića, Jasne Babić, Ante Nobila i društva.

Je li potrebno spomenuti da prikladniju supstituciju ukinutim emisijama ne bi priredila ni redakcija propagandnog-političkog programa

srpske TV u zenitu njenog rata protiv Hrvatske.

Sistem i Institucije su uvijek bile i uvijek će biti u pozitivnoj korelaciji, što će reći da su Institucije ogledalo sistema, odnosno odraz volje ljudi koji su nositelji tog sistema, ukratko - vlasti.

Logična su nastojanja vlasti da se u javnosti zadrži percepcija o institucijama kao autonomnim subjektima i koji su temeljem toga zasluzni ili krivi. No, to je velika zabluda. Bez namjere i potrebe da se analiziraju neke druge "Institucije" izneseni primjer HTV-e dostatan je za tvrdnju da ista nije ništa drugo doli ogledalo iliti "alter ego" - aktualne vlasti. •

HRVATSKA GORI

Bruno ZORIĆ

Gori nebo i zemlja
Potoci suza i znoja
Majke u crnini
Ratovi
Smrti
Ranjive dječje ruke
Raskrvarilo se nebo
Plamti puno užganih svijeća
Velikih do neba
Nečovjek u prikrajku promatra
svoje djelo
Zapalio je naše svetinje
Užgani bor kao svjetiljka
Plamti
Jauci se čuju
Krici
Povici
Neki je dječak raskrvario ruke
I pougljenio tijelo
Na požarištu plamti vatrica
Naša priroda gori
Naša srca proždire vatrica.

HOĆE LI HRVATSKU PONOVNO UGURATI U SRBOBALKANOSLAVIJU?

Otvorit ćemo 200.000 novih radnih mesta. Obračunat ćemo se s lo-povima! Uvest ćemo parlamentarni umjesto polupredsjedničkog sustava! Vratit ćemo ukradeni hrvatski novac iz inozemstva! Smanjiti ćemo naše plaće! Iseliti ću se s Pantovčaka i ne ću ljetovati na Brijunima!

Ovo su bile udarne predizborne parole današnjih hrvatskih vlastodržaca koji su to postali 3. siječnja 2000., jer je naivni hrvatski narod, po tko zna koji put, povjerovao političkim lažljivcima. Danas, jedanaest mjeseci poslije, više nitko ne gaji iluzije o boljem sutra, jer nam je danas gore nego ikad do sada od hrvatskog osamostaljenja. Nezaposlenih je sve više, zaposlenih sve manje, cijene su sve više, plaće sve niže, a vlastodržci se međusobno bore za svaki gram vlasti kao da vladaju državom u kojoj sve cvijeta, a ne zemljom koju svojim ponašanjem vode u potpunu gospodarsku i političku katastrofu.

Igara umjesto kruha

Hrvatska je na rubu gladi, a udarne teme su nogometni izbornici i nogometne reprezentacije, homoseksualci u vojsci, navodni hrvatski ratni zločini, promjene naziva ulica i trgova, posjeti stranim ratnim brodovima i stenogrami iz Predsjedničkih dvora. Kada bi netko potpuno neučućen došao u Hrvatsku, pomislio bi kako u ovoj zemlji teku med i mlijeko, kad se svi bave banalnim i zabavnim temama. No mi, koji svakodnevno pokušavamo preživjeti pod vlašću navodno ljevičarske, ali za socijalne probleme potpuno neosjetljive crveno-žute koalicije, znamo da poslušnička medijska mašinerija svakodnevno proizvodi nove i nove afere samo zato da bi narodu dala zabave i igara kad već nema kruha.

No, dokle tako? Do kada će gladni narod uživati u igrami? Žele li doista hrvatski vlastodržci izglađnjivanjem Hrvata i izazivanjem straha od gubitka državnosti, izmišljanjem desničarske opasnosti izazvati socijalne i političke ne-

Piše:

Mijat TOMIĆ

mire, izvesti narod na ulicu kako bi imali opravdanje za uvođenje izvanrednog stanja? U takav scenarij, iako je izvan zdravog razuma, i nije tako teško povjerovati, budući da je nova vlast pokazala potpunu nesposobnost upravljanja državom i veliku želju za zadržavanjem vlasti.

Državnim neprijateljima već su proglašeni hrvatski biskupi, hrvatski narod u BiH i gotovo sva dijaspora, udruge branitelja, nogometari, HDZ, HSP i druge stranke demokršćanskih i pravaških usmjerjenja, hrvatski generali Tko je red? Predsjednik Države ucjenjuje sve koji su ikad nogom stupili na Pantovčak i razgovarali s prvim hrvatskim poglavarem, dr. Franjom Tuđmanom. Tko god se drzne kritizirati aktualnog hrvatskog predsjednika, a da je u proteklih devet godina razgovarao s Tuđmanom, može očekivati da će već sutra ujutro vjerni režimski mediji objaviti stenogram čija se vjerodostojnost ne može provjeriti, u kojem je baš on negativac. Što znači suprotstaviti se "demokratu" s Pantovčaka posljednji je na svojim plećima osjetio, sada već bivši, izbornik nogometne reprezentacije, Miroslav Ćiro Blažević. Istina, Predsjednik nije naredio da se Ćiru smijeni, jer on se ne petlja u šport. Samo je poručio da ne će doći niti na jednu utakmicu dok je Ćiro izbornik. Svatko tko zna čitati između redova znade da je ova rečenica bila Ćirina presuda bez prava na žalbu. Svaki bi normalan čovjek, nakon ovakve presude državnog poglavara, odstupio.

Hrvatski je predsjednik, istina, poručivao da će biti predsjednik - građanin kao Havel ili Kučan, ali kad se dan odlučivanja o ustavnim promjenama približio, pobunio se protiv ukidanja bilo koje ovlasti, pa čak i protiv ukidanja naziva državni poglavari. Mesić je na sva usta kritizirao Tuđmana, a sada ga, doduše vrlo neuspješno, nastoji oponašati. Jedno nedavno istraživanje *Večernjeg lista* poka-

zalo je da hrvatski građani kod predsjednika Mesića najviše cijene njegovu duhovitost, a najviše im smeta predsjednikova brzopletost i nepromišljenost. Istraživanje je pokazalo da, osim duhovitosti, građani kod svog predsjednika nisu zapazili drugih vrlina. Lijepo je imati duhovita predsjednika, ali, je li ta osobina dosta za obnašanje najodgovornije dužnosti u zemlji? U vrijeme kraljeva najduhovitijih ljudi na dvoru, često i najpametniji, bili su dvorske lude, ali ne pamti se da je ijedna dvorska luda postala vladarom.

Za udruživanje državotvornih

U rovovskom ratu za prevlast, koji se nesmiljeno vodi između Pantovčaka i Banskih dvora, svakodnevno stradavaju nevini hrvatski građani kojima se umjesto kruha nude turistička razgledavanja predsjednikovih i premijerovih dvora. No građani su predsjednikovu palaču već izguštirali, pa više gotovo da i nema zainteresiranih, a uskoro će opasti i zanimanje za razgledanje skupih tapiserija u Račanovim odajama. Što će nova vlast tada ponuditi izglađnjelim i za sudbinu krvlju izborene države, zabrinutim Hrvatima?

Možda neki misle da će mirno promatrati kako nas svjetski politički mešetari uvode u novu balkansku asocijaciju jer više nema nikakve sumnje da je to plan takozvane međunarodne zajednice. Uskoro će se i naši istočni susjadi odreći dravoljno naziva Jugoslavija, pa hrvatskim vlastodržcima nitko ne će moći prigovarati da su jugonostalgici, a savez, Bože moj, cijela Europa se ujedinjuje, pa što ne bi i mi na Balkanu. Osim toga, to će biti prije svega gospodarska asocijacija, a Hrvatska će u tom savezu, kao gospodarski najjača, samo profitirati, poručivat će nam svakodnevno režimska televizija. "Nezavisni" ekonomski stručnjaci svakodnevno će nam to dokazivati obiljem statističkih podataka, a Svet će pozdraviti otvorenost i demokratičnost Republike Hrvatske.

HRVATSKA VJERA - VJERA U HRVATSKU

Piše: Dr. Ivan ŠIMUNDIĆ, Šibenik

Uostalom, zar na neizravan način na prostorima "južno od Slovenije, a sjeverno od Grčke" već nije stvorena carinska unija? Mesić i Izetbegović su potpisali sporazum prema kojemu roba iz BiH ulazi u Hrvatsku bez carina. Pri tome se zaboravlja da je sastavni dio Bosne i Hercegovine i Republika Srpska, a ona već odavno sa Srbijom ima sličan carinski sporazum. Dakle, već sada roba iz Paraćina na primjer, ili iz Niša slobodno, bez carinskih zapreka, stiže na police zagrebačkih ili riječkih trgovina. Zna se da poslije carinske, slijedi monetarna unija, pa makar zajednička valuta i ne bio dinar, nego euro, a tada nismo daleko ni od političke unije, jer će se morati osnivati neka zajednička tijela, a kad ih bude dostatno, eto nam institucionalnog povezivanja o kojemu "nadahnuto" piše Bildt u svom, navodno neformalnom, prijedlogu.

Da bi se cilj lakše ostvario, valja smiriti neposlušne bosanskohercegovačke Hrvate. Zato je međunarodna zajednica svojim uredbama koje imaju primat nad Ustavom Federacije BiH, uredila sve da Hrvate u Dom naroda Federacije BiH biraju Bošnjaci-Muslimani. Time su konačno BiH Hrvati od statusa konstitutivnog naroda svedeni na status nacionalne manjine, pa čak i manje od toga, jer nemaju ni minimum zaštite nacionalnih prava koja pripadaju manjinama.

Dakle, htio to tko priznati ili ne, Hrvati su još jedanput, iako su se zaklinjali u suprotno i iako su to unijeli i u Ustav, na pravom putu ka udruživanju u novu Jugoslaviju ili Balkaniju, svejedno. Vrijeme će pokazati jesu li Hrvati još uvijek "guske u magli", ali za sada se čini da je tako. Zašto je umro Radić? Zašto su živote dali desetine tisuća hrvatskih mlađića? Zar ćemo vječno biti ponavljači povijesti? Za sada jedino ohrabrenje je stajalište Crkve u Hrvata, a možda i nije jedino. Dok završavam ovaj tekst, objavljeno je da je na lokalnim izborima u Petrinji uvjerljivo pobijedio HSP. Udržuju se stranke i pokreti demokršćanske orijentacije. Zbija se državotvorni dio hrvatskog puka predistočnom opasnošću koja prijeti sa zapada. Nemam namjeru u ovome članku reklamirati bilo koju stranku, ali očito je da su hrvatski građani shvatili da glasovanjem za takozvanu ljevicu neće imati više kruha, ali će zato svakodnevno strahovati nad sudbinom Lijepe Naše. •

U ovome se trenutku sve vise govori i piše o Hrvatskoj, o njezinu životu i njezinoj sudbini. Promišlja se Hrvatsku jer Hrvatska treba živjeti, Hrvatska mora živjeti. Hrvatska je poput Božjega pisma - naša Objava o Hrvatima, stvoriteljicom je, izvorom i ciljem hrvatskoga života, darovana Hrvatu i oblikovana po Hrvatu, zavjetovana po Bogu i od Boga.

Čini nam se, da je od samog početka pa do danas, a možda će tako ostati i do kraja svijeta i vijeka Hrvatu bili težko živjeti taj dar, težko spoznati hrvatski misterij - misterij obstanka? Naime, uvijek kad pokuša biti više od roba ili kad hoće biti bez gospodara ili, pače, kad želi i uspije biti sam svoj gospodar, ne polazi mu za rukom sačuvati vlastitu, mukotrpo stečenu sreću. Događaju mu se promašaji, nesreće, zlo, grijeh i katastrofa.

Hrvatskaje kroz svoju povijest Hrvatima nuđena kao posebni i osobni dar, jedino sačuvano mjestu gdje Hvati mogu dostojarstveno i vrstno živjeti i preživjeti. Nakon tisućeljnih putovanja kroz euroazijsku bespuća, mi smo se Hrvati autohtono zaustavili i prerodili na adriatičko-panonskom prostoru i primili Božjega sina za vlastita Sina i Kristovu majku za vlastitu majku i odvjetnicu. Preživjeli smo zahvaljujući suvezu olтарa i mača, svijesti i vjeri, da je hrvatski duh nepropadljiv i nepotrošiv poput blagoslova, ali smo zaboravili daje naša (ne)sreća uvjetovana, kako li to jednostavno zvuči, kratkim pamćenjem, lošim zapamćivanjem i svakojakim podpisivanjem.

Čudesno li i prečesto odvanzaju hrvatske misli. U nama kao da se stvara neizbjegjan osjećaj šutnje i nemoći, koja izvire iz neshvaćanja ili prejasnog shvaćanja. U ovim danima i noćima mnogi od nas nose u sebi strepnju pred budućnošću, blizkom i daljnjem. Kako kročiti naprijed, kako i čime prehraniti obitelj, raditi i zaraditi za život, čuvati i očuvati radno mjesto, naći i pronaći posao, kako biti i ostati zdrav, kako se izboriti za dostojarstvo u vremenu kad su pala i srušena sva dostojarstva. Tuga prolazi našim mislima, razgovorima, osjećajima i odnosima. Zabrinuti smo za goli život.

A Hrvat nam s druge strane povijesti poručuje, da ne budemo zabrinuti, jer eto, uskoro ćemo imati sve i sva, i poziva nas da slijedimo njegov put i primjer, da odbacimo sramni i smradni balast prošlosti i krenemo u novu, čistu i njime naviještenu budućnost, ničim opterećenu, jer sve je ionako kristalno jasno, samo po sebi razumljivo i neupitno, novo i zamamno, slastno i mastno u dostojarstvu novoga doba, doba bez vremena, u otkriku /cinije bez prostora i granica, u pomami svacićega i ničijega. Zar smo mi Hrvati obični sanjari, mjesecari, kojima se stalno puno nudi, malo daje, ali puno uzima i oduzima.

Jesmo li mi Hrvati obične budale?

Naše nas susretanje s Hrvatskom u životu europske i svjetske zajednice hrvati i uverava, da naš put u vremenu i prostoru nije bio tek izgubljeni povijestni zalog za budućnost. I Itjeli bi mnogi, da ta budućnost bude bez-sirnena i imena. Očekuju, da će Hrvati pognuti šiju, kleknuti koljenom, pasti ničice i ponovno biti robljem i od robija niže.

Spomenuh, da je Hrvatska dar. U logici dara prepoznajemo i Darovatelja i darovanoga. U istoj logici prepoznajemo štobi značilo dopustiti (mišlu, riječu, djelom i propustom), da nam taj dar netko otme. Iznevjerili bismo Darovatelja, a o Ne-Darovanim ili Bezdarcu i njegovoj sudbini bolje i ne promišljati. Ova povezanost i ovo prepoznavanje, koje se ostvaruje u hrvatskom vremenu i hrvatskom prostoru, uvjet je općehrvatske slobode, daje smisao ne samo Daru nego i onomu što mi zovemo život. Naš je život plodom Dara, ponovno otkrivanje temeljnih vrijednosti po našim predcima, mrtvim i živim roditeljima, Hrvatima i Prahrvatima, znanima i neznanima, znatnima i neznatnima. Po vjeri u Hrvatsku, kao dio Boga i po vjeri u Boga, koja je stvorila i vjeru u Hrvatsku, proizlazi i smisao, pače postulat, da hrvatski aršin nije mjerljiv ni zaradom ni posjedom ni društvenim stupnjem, već zamilovanjem i zavjetom, da smo spremni, kad nas nadviju tari oblaci, briga i nevolja, ne dopustiti da propadnemo, jer nam vjera govori i Riječ nas podsjeća, da nam Otac neće dopustiti propasti i izgubiti Dar.

Hrvatski vjerovati znači povjeriti se smislu, koji sadrži Dar i plodove toga Dara, uzeti ga kao jedini temelj na kojem Hrvat može stajati bez straha.

DR. IVO KUJUNDŽIĆ: OTVORENO PISMO DR. FRANJI ŽENKU, PREDSJEDNIKU SKUPŠTINE GRADA ZAGREBA

Štovani prijatelju!

Usuđujem se tako Te nazvati, jer vjerujem da se u sferi davno uspostavljenoga našeg prijateljstva ništa nije promijenilo. Vjerujem da se sjećaš kako naše poznanstvo traje još iz studentskih dana. Susreli smo se više puta u Draškovićevoj ulici, u jednom stanu u koji si dolazio prijatelju u posjet, a ja sam bio ondje sustanar. To su bile "olovne" godine, negdje između 1953. i 1955., kada smo, uz mnogo opreza i često šapčući, izmjenjivali misli. Ubrzo smo spoznali da su nam zajednički ideali - kršćanski svjetonazor i ostvarenje slobodne države Hrvatske - kao uvjet bez kojega ne može biti punine dostojanstvenog življena hrvatskog čovjeka.

Kasnije smo u život krenuli svaki svojim putem. Tvoj je bio, na sreću, mirniji, a moj, nažalost, s mnogo prepreka i neugodnosti za trajanja one bivše jugosatrapije. Kada je pak došlo vrijeme svitanja zore slobode, pucanja satrapskih okova, oslobadanja domovine i stvaranja stoljećima sanjane države Hrvatske - Ti si se u tom procesu angažirao političkim djelovanjem, a ja, kao dragovoljac Domovinskog rata, prošao ratišta istočne Slavonije, Banovine, Pokuplja i na Velebitu, da bih - još za trajanja rata - završio godine 1994. u prvoj garnituri diplomatskog predstavnštva naše međunarodno priznate države u odioznom i još uvijek neprijateljskom Beogradu.

Sada smo ponovno nas dvojica u dvije različite pozicije. Ja svakodnevno kontaktiram s ljudima-pisano, usmeno ili telefonski - koji se protive namjeri ukidanja imena Trga hrvatskih velikana i posebno protiv toga da ga se zamijeni imenom "Trga žrtava fašizma".

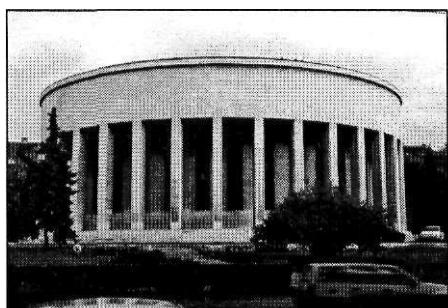
Ljudi ne poriču da su na tom trgu kroz Drugi svjetski rat bile nacističke institucije koje su prouzročile žrtve, ali isto tako pamte daje odmah nakon tzv. oslobođenja u istoj zgradi na broju 11 - u današnjem Studentskom domu - bilo sjedište zloglasne OZN-e, a na čelu joj je bio Marijan Cvetković. Evo jednog od tih sjećanja koje mi je nedavno ispričano:

"Bio sam domobranski časnik" - kaže P.N. - "i nakon sloma u svibnju 1945. s drugima sam krenuo nakan da preko Slovenije stignem u Austriju. Put su presjekli partizani i ja nadoh spas kod jednog slovenskog seljaka. Dobar čovjek i kršćanin bijaše taj seljak. Skrivaо me i hrano u svojoj kući, a ja bih mu za uvrat pomagao u domaćinstvu. Tako je to trajalo do početka kolovoza mjeseca iste godine, kada je ujedno rano jutro

došla slovenska OZN-a, uhapsila me i predala me hrvatskoj OZN-i koja me je dovela u Zagreb u podrum svojega sjedišta na prije navedenoj adresi.

U sobi sam zatekao veoma uglednog zagrebačkog liječnika, prim. dr. Šime Cvitanovića - ratnog ravnatelja bolnice Rebro. Kazao mi je da je i on doveden s Križnog puta - iz Slovenije - gdje je bio zatečen s grupom ranjenih domobrana. Partizani su - kako reče - tražili da prijede liječiti njihove bolesnike, a da napusti one uz koje se je našao. Kada je to odbio kazavši 'drugovima' kako bi to bilo u protimbi s liječničkom etikom, pa im je umjesto toga kazao da je spreman liječiti ijedne i druge, 'drugovi' to nisu prihvatali, nakon čega je uhapšen i doveden tu u podrum sjedišta OZN-e.

Ja sam imao sreću da me je prepoznao major UDB-e (koji je radio u sobi br. 4 iste zgrade), a zvao se Milunović. Nakon prepoznavanja i dugog razgovora, pustio me na slobodu. Poznavali smo se iz fratarske gimnazije u Sinju. Poslije je taj isti bio jedan od istražitelja kardinala Stepinca.

Zagreb, Trg hrvatskih velikana

Pri odlasku iz OZN-inog zatvora pozdravio sam se s prim. dr. Cvitanovićem i tom mi je prigodom on dao pisani poruku za obitelj koja je stanovala na naznačenoj adresi, nedaleko, u Zvonimirovoj ulici. Odmah nakon izlaska krenuh tam. Nije bilo daleko. Pozvonom na vrata naznačenog stana, no umjesto očekivane gospode Cvitanović ili njezinih sinova, pojavi se robusna partizanka i oštro me upita: 'Šta ti tražiš?' Usutkuo sam kazavši: 'Drugarice, zabunio sam se!' ... i pobjegnem niza stube.

Ubrzo nakon toga - prim. dr. Šime Cvitanović nestao je iz zatvora OZN-e - zgrada s Trga 'N' - kako se prije zvao Trg hrvatskih velikana. Nestao je i iz života zauvijek, a obitelj je bila raseljena i izbačena iz vlastita stana. No, ostalo je sjećanje!"

Ovu sam priču prvi put čuo na apsolventskoj večeri daleke godine 1955., a

ponovno prije tri dana od još uvijek krepkog starine - nekadašnjega domobranskog časnika P. N. Spomenuo bih još samo slučaj časnog Ismeta ef. Muftića - vojnog vikara domovinske vojske - koji je također bez suda i zakona ubijen u podrumima OZN-e i prikovan na vrata dotadašnje džamije koja se nalazila u zgradici Meštrovićeve galerije. Dakle, stavili su ga na to mjesto mrtva, da bi tako na drastičan način zastrašili druge i bilo im upozorenje, o čemu je opširno pisao gošpodin Mirsad Bakšić. Pitamo se, koliko je još Zagrepčana kroz istu zgradu Trga 'N' imalo istu sudbinu kao i časni medikus prim. dr. Šime Cvitanović?

O drugim Ti sjećanjima, dragi prijatelju, sada ne bih pisao, već bih želio reći nekoliko riječi o onome što tek slijedi, gdje ćeš Ti ubrzo biti glavni. Naime, kako se čita iz novina, Skupština grada Zagreba - kojoj si Ti na čelu - potvrdit će odluku Komisije za imenovanje ulica da se Trg hrvatskih velikana preimenuje u Trg žrtava fašizma, a kako smo već utvrdili da su se na tom trgu dogodile žrtve i fašizma i komunizma, ne bi bilo logično, pravedno ni pošteno da se istaknu samo jedne žrtve, a da se druge negiraju i prešućuju.

Stoga očekujem da će se Ti - kao pošten čovjek, držeći se one biblijske "da će nas samo istina spasiti" - suprotstaviti toj opakoj nakani čija je svrha ponovno dijeliti Hrvate, a zadovoljiti one jedne neuke - ispranih mozgova - i njihove zle vode - lažne antifašiste i genetski opterećene orjunaške protuhrvate - kojima je smetalo nekad Hebrangovo, zatim Savkino i Tripalovo, a sada Tuđmanovo hrvatstvo.

Dogodi li se ipak taj sraman čin, ostat će upisana sva imena koja su tome pridonijela i bit će, sasvim sigurno, s prezirom citirana od generacija koje će nas naslijediti, te će im služiti kao ružan primjer kako se ne smije ponašati pošten čovjek i Hrvat. Ponovno kažem, ako bi se ta sramota i dogodila, uvjeren sam da našim potomcima ne će trebat 45 godina, kao u slučaju bana Jelačića, da stvari ponovno stave na svoje mjesto.

S obzirom na to da se neke odluke ili događaji u čovjekovu životu ili u povijesti naroda ne daju ponoviti i popraviti, bilo bi mi stalo da ostaneš časni prijatelj! Neka Ti Bog pomogne, prosvijetli Ti pamet i dade mnogo zdravlja.

Sa štovanjem, tvoj prijatelj

prim.dr. Ivo Kujundžić
u mirovini

Zagreb, 26. listopada 2000. •

AMERIKANCIMA JE SVE BILO JASNO, ALI.

Fraže su jedno, činjenice drugo. Međutim, u politici nije rijetka pojava, da se činjenice žrtvju frazama i da se goli interesi zaodijevaju moralističkim togama. Onaj koji hoće uspjeti, uvijek će svoju stvar nastojati prikazati pravednom i moralnom. Malim narodima to, nažalost, počesto ne polazi za rukom. Njihovi se interesi i prirodna prava kose s interesima velikih, a nisu dovoljno jaki, da mogu nametnuti vrijednosna mjerila. I mi Hrvati stoljećima smo žrtve velikih sila, a ono što nas posebno karakterizira, jest stalno postojanje jedne grlute skupine, koja potječe iz našeg naroda i koja uvijek želi služiti tuđinu, pa i pod cijenu da vlastiti narod prokaže zločinačkim i manje vrijednim.

Drugi je svjetski rat bio izvrsna prigoda za tu pasminu, a ona i danas žanje uspjeha, optužujući borce za hrvatsku slobodu i neovisnost kao razbojnike, koljače i nacionalne izdajice. Ta pasmina robovanje diže na pijedestal: sve što hoće misliti svojom glavom, proglašava nastražnim i primitivnim. I uvijek se to prikazuje kao težnja, da se prilagodi mjerilima koja postaviše veliki.

Na takvu je podrepašku politiku svojedobno reagirao dr. Dinko Šuljak, istaknuti dužnosnik Hrvatske seljačke stranke u emigraciji, pisac knjige *Tražio sam Radićevu Hrvatsku* (Knjižnica Hrvatske revije, knj. trideseta, Barcelona - Miinchen, 1988., 510. str.), u kojoj se žestoko obraćunava s jugoslavenstvom vrha HSS-a, napose s jugoslavenskom politikom Mačekova nasljednika dr. Jurja Krnjevića, tzv. hrvatskog bana dr. Ivana Šubašića i člana Udruženja srpskih pisaca i umetnika u Londonu, dr. Ilije Jukića.

Zbog zanimljivosti i aktualnosti, u cijelosti objavljujemo Šuljkov tekst "Odbranaški (sic!) istupi", objavljen u *Hrvatskoj reviji* br. 4/1983, str. 776.:

OBRANAŠKI ISTUPI

"Neutemeljene, teške i opasne tvrdnje", pod potpisom Vinko Nikolić ("Hrvatska revija", XXXIII., 1./ožujak 1983.) upućene su onima, koji prave novne pogreške s postvkama - "argumentacija i priznanja o uspjesima ipobje-

Priredio:

Tomislav JONJIĆ

dama partizanskog rata, te hrvatskim pobjedama ostvarenim pod zastavom nacionalnog oslobođenja". A sve opet kao posljedica tvrdnje - "krivovjerstva na ljevcu" - da se "partizanski pokret razvio na teritoriju Nezavisne Države Hrvatske i ustank u Hrvatskoj uspio savezom komunističke partije sa lijevim krilom Hrvatske seljačke stranke". (Ivan Supek), te obratom, daje "konzem 1944., kad je Hrvatska predstavljala tek četvrtinu cjelokupnog pučanstva, 40 % Titovih partizana potjecalo iz Hrvatske".

Dr. Dinko Šuljak

Ove postavke su potrebne onima, koji brane sebe i svoju politiku protiv NDH i nastoje prikazati sebe u povoljnijem svjetlu, nego to pokazuju historijski fakti.

Proces kroatiziranja "narodnooslobodilačke borbe" - Titovih partizana - ne će osvijetliti izjave i pisanje zataškavnjem činjeničnog stanja za vrijeme Drugog svjetskog rata u Hrvatskoj, jer nikakvog razloga za to nema.

U odjeljenju za Južnu Europu, američkog ministarstva vanjskih poslova (State Department), nalazimo memorandum, od 19. svibnja 1944., u kojem se kaže:

"Nama (Amerikancima) je njemačka invazija - mjeseca travnja 1941. godine - na Jugoslaviju i razbijanje iste, kao državne koncepcije, donijela na vidjelo

faktore, s kojima se mi danas, u našim raspravama o rješavanju jugoslavenskoga problema, susrećemo. Srpski elementi bili su oni, koji su sa svojom dominacijom, vladavinom, nad hrvatskim narodom, prisilili Hrvate, da se ne odupru njemačkoj invaziji. Za to su Hrvati iskoristili povijesni momenat - njemačku invaziju - i proglašili svoju Nezavisnu Državu Hrvatsku. Idanas, kad se američka vlada, htjeli mi ili ne htjeli, sve to više upliće u unutrašnje sporove - između Srba i Hrvata, moramo voditi računa o onim istim faktorima, koji su godine 1941. doveli do proglašenja NDH. To zato, jer danas (godine 1944. opisca) srpski elementi, koji su Jugoslaviju sa snagama otpora (partizana ili četnika) svrstali u redove otpora protiv Njemačke, smatraju, da će oni, nakon oslobođenja i ujedinjenja nove Jugoslavije, morati vladati. U tom, današnjem srpskom gledanju na buduće oblikovanje Jugoslavije, mi (Amerikanci) gledamo iste one razloge, koji su pod udarcem agresora - Njemačke - doveli do potpunog rasula Jugoslavije - državne koncepcije. Ako Srbi i nadalje budu mislili, s obzirom što su glavni subjektivni faktori snaga otpora, da će zbog toga vladati nad Hrvatima, onda je za očekivati, da će se dogoditi ono, što se dogodilo u mjesecu travnju 1941. godine - Hrvati se ne će boriti za Jugoslaviju", zaključuje memorandum, pa kao alternativu nameće, kao jedno od prvih rješenja "jugoslavenskog problema" - separatizam - odcjepljenje Hrvatske. (USA Foreign Relations, 1944. godine, str. 1371.).

Zato, nisu potrebni nikakvi istupi "hrvatskih odbranaša" s kroatiziranjem Titovih partizana, jer su saveznički krugovi - američki i engleski - bili upoznati, da partizanski ili četnički pokret sačinjavaju i vode, uglavnom, Srbi. Koncem 1944. godine "raspoloženje" hrvatskog naroda "promijenilo" se pod udarcima savezničkih sila i izdajom hrvatskih političara. Ali to ne znači, daje hrvatski narod zauzimao stav naklonosti prema onima, koji su njegovu - Hrvatsku Državu - rušili.

Kroatiziranje događaja i procesa "narodnooslobodilačke borbe" - su metode odbranaštva - očuvanje Jugoslavije."

DINKO ŠULJAK •

O ZABORAVLJENIM KOMUNISTIČKIM ZVJERSTVIMA I HRVATSKIM ŽRTVAMA

TKO JE AMNESTIRAO PARTIZANSKE ZLOČINCE?

Danas u najelitnijoj četvrti Zagreba živi glavni naredvodavac pokolja u Maceljskoj šumi, gdje je ubijeno nekih 13.000 ljudi (od 134 grobne jame na tom području iz 22 su ekshumirani ostaci 1163 žrtve). U «Nedjeljnoj Dalmaciji» (15. srpnja 1990.) **Simu Dučiću** je priznao uboystvo 36.000 ljudi za osam dana u Kočevskom Rogu. Zašto na te i slične slučajeve do danas nisu reagirali naši pravosudni organi i «borci za ljudska prava»?

Predsjednik **Mesić** je dva puta privatno ručao s **Markom Belinićem**, protiv kojega je 8. svibnja 1998. Hrvatski domobran podigao kaznenu prijavu za, između ostalog, uboystvo 236 zarobljenika, koji su bačeni u Jazovku 1. siječnja 1943. Kakva je to demokracija da Predsjednik ruča s čovjekom osumnjičenim za ratne zločine, a da to prešućuju opozicija i mediji, i da ne slijedi parlamentarna istraga?

Bavim se pitanjem komunističkih zločina trideset godina i slažem se s mnogim stranim stručnjacima (**Rummel, Scott, Heinsohn**, itd.) da je komunistička revolucija na ovim prostorima usmrtila oko milijun ljudi (Žerjavičeve i neke druge «demografske operacije» su toliko bezvrijedne da se mogu demantirati čak na temelju članaka u dnevnom tisku; istraživanja kod Maribora i Slatinskog Drenovca, gdje su ekshumirani ostaci 1633 žrtve, kod Klinča Sela, gdje je ubijeno 1500 zarobljenika na pet stratišta, sedam lokacija u podsljemenskoj zoni, gdje je zakopano 976 žrtava, samo je nekoliko od stotina primjera koji su se mogli naći u tisku proteklih godina. Danas to može negirati samo moralni ili intelektualni idiot.

Uspostava komunističke Jugoslavije stajala je hrvatski narod od 1941. do 1951. nekih 450.000 ubijenih civila i zarobljenika (od kojih oko 40.000 ranjenika) i više od 50.000 palih u borbi. Pro-

Piše:

Davor GLASNOVIĆ

porcionalno to bi za SAD bilo više od dvadeset milijuna mrtvih. A mi dopuštamo da te žrtve najvećeg genocida u povijesti jugoistočne Europe, bez kojih ove Hrvatske ne bi bilo, kriminaliziraju njihove ubojice i «intelektualni zločinci»

iz većeg dijela tiska u Hrvatskoj. Uz to što najljepši trg u Zagrebu nosi ime osobe koja je rangirana kao peti najveći zločinac dvadesetog stoljeća, sve govori o razini civilizacijske, nacionalne, a iznad svega moralne svijesti na ovim prostorima. Društvo koje dopušta krivotvorene povijesti ne može biti zdravo.

U «Politici» od 1. veljače 1951. **Aleksandar Ranković** kaže: «Kroz naše zatvore prošlo je od 1945. do 1951. 3.777.776 lica, a likvidirali smo 568.000 narodnih neprijatelja». Ta brojka ne obuhvaća, naravno, nekih 100.000 stanovnika NDH, civila i zarobljenika, ubijenih od

1941. do kraja travnja 1945. (nakon pada Travnika - 2200 za četiri dana, 700 u Zenemu prvu noć, 646 u Bihaću od 3. stud. 1942. do 25. siječnja 1943., 386 u Srijemskim Karlovциma, itd.), oko 90.000 njemačkih ratnih zarobljenika, deseci tisuća žrtava koje nisu bile identificirane i koje su pobacane po jamama, rijekama, itd. U mjesecima svibnju, lipnju i srpnju 1945. plivalo je leševa Savom, Dravom i drugim

Istraga učestala je u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

Prvi s bleiburgskog poja u svibnju 1945. godine - agresus Nevedi i početak kritičkog puta

</div

tema o kojima šute «antifašisti» je koliko su oni Srba «koji nisu imali prihvatljivi ideološki profil» poubijali, njih 305 samo iz općina Drežnica, Medak i Škare).

Od Haaškog suda i od drugih odgovornih adresa, kao Vijeća sigurnosti UN-a, diplomatskim se kanalima stalno i uporno mora tražiti odgovor na samo jedno pitanje - važi li međunarodni zakon za sve? U Čečeniji su od 1994. ruske snage od 880.000 autohtonih stanovnika do sada ubile 60.000 civila, osakatile 200.000 i protjerale 400.000. Osim mnogih dokumentiranih masakara, očita je neprimjerena upotreba sile, što je kršenje Geneske i Haaške konvencije. Provode li se istrage i kada će se podignuti optužnice protiv odgovornih? Kako je naša diplomacija djelovala do sada, bolje da je nije ni bilo.

U logoru 1992. jedan mi je moj dragi prijatelj, polumrtav od batina (među ostalim, pukla mu je moždana opna i procurila kroz nos), rekao: «Ništa mi nije žao, bilo je za Hrvatsku.» A danas glavnu riječ imaju oni koji su bili i ostali okorjeli neprijatelji hrvatske samostalnosti. U bilo kojoj drugoj zemlji u tranziciji oni bi bili u zatvoru, a ne na televiziji.

Židovski zločini

Jedan cionistički šarlatan, **Efraim Zuroff**, dolazio nam je dijeliti lekcije iz zemlje čija je avijacija za samo dva mjeseca u Libanonu 1982. ubila više nedužnih arapskih civila nego što je Židova stradalo za vrijeme NDH. Izrael je protjerao 1,1 milijun Palestinaca i Arapa, od 489 palestinskih sela 368 ih je slavljen sa zemljom, a kamenje je pobacano u bunare da se stanovnici ne vrate. Samo u selima Deir Jasen i Dveima 1948. i u Gazi 1956. izraelska je vojska masakrirala najmanje 1300 civila... Zar nam odgovara da stalno budemo intelektualni, ideološki i politički robovi stranih neznanica i domaćih jugo-marksističkih klauna?

(Preneseno iz Slobodne Dalmacije, 15. 10. 2000.) •

Satyr Uliti divji csovik (1.)

EKSKLUSIVNO: IDS prosvjedovao zbog uskrsnuća Benita Mussolinija!

Sredinom listopada hrvatski je tisk prenio vijest, da se usred Rima počeo prodavati miomirs *Nostalgija*, s likom fašističkog diktatora **Benita Mussolinija** s rukom podignutom u rimski pozdrav. Na bočicama je otisnut i prigodni slogan: *Povijest ne pripada kukavicama nego hrabrima*. Proizvođač i prodavatelj novog miomirisa više je nego zadovoljan prodajom, kupci su uglavnom stariji Talijani i turisti.

Silno zabrinute zbog uskrsnuća Benita Mussolinija, koji se (drugacije nego Domanovićev **Kraljević Marko** među Srbima) po treći put u ovom desetljeću pojavio među Talijanima (jednom u liku umućice u parlamentu, drugi put na naljepnicama toskanskih vina), hrvatske su *antifašističke* vlasti, na čelu s IDS-om, žurno i oštro prosvjedovale, jer je svako (i još k tomu: nostalgično!) veličanje Mussolinija jednako negaciji fašističkog antijudaizma, imperializma i antihrvatstva. Kako bi pokazao hrvatsko razumijevanje, predsjednik Republike Stev. J. Mesić na *Brione* je pozvao **Ottavija Missonija**, koji se, kako podsjeća stalni dopisnik SRNA-e s Panlovčaka, predstavlja predsjednikom *općine Zadar u egzilu*. Tom mu je prigodom službeno uručio zadarsku lozu i jedno dobro uščuvanu istarsku kozu, te je novinarima SRNA-e i agencije Stefani priopćio, da Zagreb jednako razumije talijanske faštiste, kao što je pokazao razumijevanje za **Koštunićin** velikosrpski nacionalizam i bezuvjetni ulazak SRJ u OUN. Fotografiju Vojka Košturnice sa strojnicom duhovito je opisao kao normalnu, europsku *razbribigu* srpskih političara. Istodobno je predsjednik IDS-a **Ivan Jugosl. Jakovčić** svojim tršćanskim prijateljima posređovanjem **Damira Abel. Kajina** odlučno poručio: *Slaveni i sutra, Hrvati nikada!*

Tako odlučna akcija hrvatskih *antifašističkih* vlasti umirila je hrvatsko općinstvo, a *penzionisani sudija* vojnog suda **Ivan Fumić-Pušač** saopšto je kako se sada, posebno nakon analitički obrađenih *zapažanja* građanina Stev. J. Mesića, punom parom može krenuti u obračun s ostacima kleronacionalističkih snaga, koji su 1. novembra u ranim večernjim satima, pod okriljem mraka, viđeni kako međusobno šapuću na šestinskom groblju, pored spomenika dr. **Anti Starčeviću**. Taj je *mermerni* spomenik promakao budnosti čuvara revolucije. Ali, *točak isto-rije* ne da se zaustaviti. Ako drug **Tito** nije uspio zaustaviti *reakciju*, taj je zadatak ostavio nama u amanet. S njima ćemo na - *Mermerni*.

Smrt fašizmu- sloboda narodu!!

ULOGA I MJESTO HRVATA ISLAMSKE VJERE (VI.)

Malo je naroda u svijetu koji se mogu kao hrvatski podičiti, da je upravo u njima poniknuo mudro-slov koji je sto godina prije nego što će se ostali svijet sjetiti da Poveljom Ujedinjenih Naroda kanonizira promicanje i zaštitu ljudskih prava i sloboda, to učinio jedan od najvećih muževa hrvatskog podneblja, dr Ante Starčević. Prije ostalih on promovira, afirmira i snažno zastupa tezu da vjera ne određuje naciju, utirući tim pristupom poimanje nacije modernijim i sveobuhvatnijim pristupom od uskogrudnog vjerskog poistovjećivanja. Takove stavove sublimira glasovitom izrekom: «Mi smo Hrvati narod s dvije vjere s kataličanstvom i islamom i nije to naša razlika nego naše bogatstvo.»

Ta činjenica ne samo da afirmira sveukupni nauk dr. Ante Starčevića, već ga čini istinski univerzalnim i prihvativim putokazom, koji će znatno kasnije slijediti sav civilizirani svijet dograđujući samo metode na stazama koje je prokrčio i označio Ante Starčević.

Nipošto slučajno, ciljano, u žarište svoje filozofijske pozornosti, na središnje mjesto stavlja pravo, imperativno sugerirajući svoju duboku svijest da pravo prima kao instrument društvenih normi kojima se reguliraju odnosi u društvu i slobode, te sankcioniraju kršenja tih normi, te ujedno pružaju zaštite i jamstva svim ljudskim odnosima.

Rasprravljujući na ovu tezu, **fra Dominik Mandić**, uzima je kao temeljno počelo univerzalnoga pravnog poretka, punog i recipročnog poštivanja ljudskih prava i sloboda, afirmirajući time ispravnost pravnih stavova Starčevića i bez ikakve ografe eksplikite tvrdi: «**Muslimani i katolici pripadnici su univerzalnih vjera i prema tome mogu biti dobi građani svog ili bilo kojeg drugog naroda, pa kako vjera ne određuje naciju, tako muslimani mogu biti jednako dobri i savršeni Hrvati, kao i katolici, kojima katolička vjera ne daje nikakvu prednost da budu bolji Hrvati od Hrvata islamske vjere.**»

Piše:

Mirsad BAKŠIĆ, dr. iur.

Pored ovako jasnih distinkcija nacije i vjere opravdano se postavlja pitanje zbog čega još uvijek ostaje u upotrebi sintagma Hrvati islamske vjere? Zar nije dovoljno reći samo nacionalnu pripadnost bez isticanja vjerske posebnosti?

Različiti su odgovori i obrazloženja na ovaj upit. Čini se da je najbliži stvarnim razlozima potrebe isticanja vjerske posebnosti uz nacionalnu pripadnost odgovor koji upućuje na činjenicu da na ovim prostorima još uvijek nije zaživjela spoznaja činjenice da vjera ne određuje naciju, kao i odgovor koji upućuje na nastojanje da se zapravo inzistira na trajnoj potrebi čuvanja posebnosti koju je odredila pripadnost određenom tradicijskom i kulturnom krugu.

Posebno iz razloga jer nasuprot tvrdnje da vjera ne određuje naciju, **uporno na ovim prostorima dominira suprotna teza koju kontinuirano lansira srpska šovistička propaganda, prema kojoj vjera određuje naciju, te ističu, zaključuju i pronose tvrdnju, da su i katolici kao i muslimani bili ranije pravoslavci, dakle Srbi.**

Na muslimane su se posebno okomili, nastojeći poricati, omalovažavati, obezvrijedavati, rugati se i nije kati sve što je Islam kao velika religija, civilizacija i kultura na našem području ostavio. Na ruku im je išla i činjenica da su odlaskom okupatorskih Osmanlija muslimani koji su koristili arapsko pismo, uvođenjem drugog pisma kojem nisu bili vični ili su ga malobrojni poznavali, postali, tako rekuć preko noći nepismeni.

Zloupotrebljavajući tu činjenicu pronosili su neistinite tvrdnje i proglašavali sve što je do tada bilo kao tamno, natražnjačko i okrutno.

Pored toga, stalnim pljačkama rijetko zabilježenim u povijesti osiromašili su muslimane, uz istovremeno desetkovanje stanovništva.

Sve je to doprinosilo da se muslimansko stanovništvo u nastojanju očuvanja svojih stecjevina nužno opredijelilo na isticanje svoje vjere uz nacionalnu pripadnost kao načina čuvanja i njegovanja svoje kulturne i tradicijske posebnosti unutar hrvatskog korpusa.

Kada je muslimanska inteligencija na studijima u Beču i Pešti, upoznala nauk dr. Ante Starčevića, odmah je prihvatile taj nauk kao vlastiti i prenijela ga na ostale, posebno na vlastelu, trgovce i konačno ulemu - tj. islamski kler.

Teror koji je do tada srpska politika provodila nad muslimanskim stanovništvom od tada poprimat će sve brutalnije i brutalnije oblike. Preko sto godina sve metode terora od pljačke pa do zvјerskog ubijanja prakticirali su Srbi na ovim prostorima u cilju potpune fizičke eliminacije muslimana. Činili su to programiranom pljačkom muslimanske vlastele u cilju da osiromašenjem onemoguće svaki otpor muslimana.

Posebno su brutalno šikanirali muslimanske intelektualce bezbrojnim metodama.

Upravo stoga Srbi upiru sve snage kojima bi eliminirali, a ako u tom ne uspiju, onda barem da na bilo koji način kompromitiraju nauk Starčevića.

Da bi mogućnost hrvatskog ujedinjenja u viševjerskoj naciji slomili, učinili su tobožnji ustupak »stvaranjem« tzv Banovine Hrvatske, koja je imala isključivo za cilj onemogućavanje stvaranja samostalne hrvatske države. Uvidjeli su, naime, da takva mogućnost neposredno predstoji, pa su nastojali na taj način neutralizirati obnovu hrvatske države. Kad to nije uspjelo, prihvatali su metodu - podijeli pa vladaj - koju su baštinili od svojih britanskih saveznika. Ovu metodu upotrebljavat će kroz cijelo razdoblje a poglavito nakon devedesetih godina ne-tom minulog stoljeća. Uvijek s istim ciljem, da onemoguće savezništvo katolika i muslimana i potom eliminaciju jednih, pa nakon toga drugih, ovisno o činjenici koji će narod biti lakši plijen.

Stvaranjem Nezavisne Države Hrvatske u svoj punoči istinskog sadržaja ostvarena je ideja viševjerske nacije u državi koju su muslimani prihvatali kao svoju. Posvjedočili su to svojim djelatnim udjelom u svim oblicima ekonomskog, političkog, vojnog, kulturnog života. Nakon sloma NDH o progonima i postupcima eliminacije muslimana potanko sam pisao u ranijim nastavcima u ovom glasilu.

Princip viševjerske hrvatske nacije zaživio je u početku i kod stvaranja sađenje hrvatske države. Pod zastavu hrvatske države, za njeno stvaranje i obranu odazvali su se brojni mulimani. Prema podatcima kojima ja raspolažem, radi se o broju preko 30.000 /trideset tisuća/ koji su djelatno sudjelovali u prvim borbenim redovima na svim bojišnicama počev od obrane Vukovara do Dubrovnika. Velik je broj svojoj domovini Hrvatskoj odanih momaka pогинuo ili ranjen. U samoj izgradnji državnog aparata Hrvatske sudjelovalo je također veliki broj muslimana. U dokaz mojih navoda mogao bi nabrojati cijeli niz vitezova domovinskog rata ali kako se radio o općepoznatoj činjenici, pojedinačno licitiranje bilo čijim imenom bila bi uvreda za sve koje bih nemamjerno ispuštilo, a jasno je da sve ne mogu navesti, jer mi to ograničenost članka ne dopušta.

Nakon što su srpsko komunističke retrogradne i šovinističke snage uspjele isprovocirati bratoubilački rat na području BiH, jedna od posljedica i refleksija tog istinski duboko nesretnog rata i za jedne i druge, bila je prešućivanje našeg udjela u stvaranju današnje Hrvatske. Nakon toga, uslijedio je polagani i tihi zaborav kao i svjesno zapostavljanje našeg doprinosa, pa to dopire čak do minimaliziranja ili potpune eliminacije iz povijesne memorije, a nakon toga i eliminacije aktivnog sudjelovanja u gotovo svim područjima u kojima smo sudjelovali i davali Hrvatskoj golem doprinos. Ide to toliko daleko da se iz antologija književnosti ili udžbenika briše nedvojbeno ogroman doprinos muslimana hrvatskoj kulturnoj riznici. Zanos koji je trajao sve do nesretnog rata na području BiH, istinsko je jedinstvo koje u početku naše države postojalo, zamijenjeno je drugčijim ponašanjem ali ne od naše strane. Čak što više, počela se sijati sumnja u naš istinski i iskreni doprinos ovdje u Hrvatskoj, kako prema samim sudionicima Domovinskog rata, tako i prema brojnim koji su sudjelovali u izgradnji državnog aparata. Ilustracije

radi, bolna je činjenica da prilikom obilježavanja spomena na žrtve Domovinskog rata nitko nije čuo ili vidio da bi se iz redova hrvatske vojske itko od zapovjednika iz Stožera kojima su dobro znane navedene činjenice i dosjetio, da oda počast njihovoj žrtvi. Odlazak na islamsko groblje gdje su ti momci sahranjeni, polaganje vjenaca ili odavanje pijeteta sukladno mjesnim običajima i tim učini posmrtna počast za njihovu uzvišenu žrtvu, postao je nazamisliv.

Na takav način nasjeda se šovinističkoj srpskoj politici, prema kojoj je dominacija te politike utemeljene na isključivosti i mržnji, što je potpuno strano hrvatskom biću i duhu, te svim zasjedama koje proizlaze iz duha nauke dr. Ante Starčevića i brojnih njegovih sljednika. Činjenicu da se danas bosanski muslimani nacionalno opredjeljuju kao Bošnjaci, ne smije se uzimati kao neki protuhrvatski akt ili odricanje od svog koljena i porijekla, već upravo činjenicom afirmacije, kao što je to slučaj kod Nijemaca i Austrijanaca koji iako u dvije različite države i dva različita identiteta, nesporno pripadaju jednom koljenu i porijeklu, te se oslanjaju jedni na druge. Dakle potrebno je tu činjenicu prihvatići i činiti sve da dođe do što tješnjih međusobnih veza. Potrebno je činiti sve da se uzajamno poštovanje koje je postojalo među katolicima i muslimanima kroz cijelo razdoblje našeg zajedničkog življenja ponovno afirmira.

Uskoro će biti jasno, čak i onima koji su nasjeli na srpsku šovinističku tezu da vjera određuje naciju, kako je ta teza lansirana isključivo za imperijalne potrebe politike od koje se ni dan danas ne odustaje. Upravo suprotno! Nove tzv. demokratske snage nisu ni za jutu odustale od ranijih ciljeva. Sve su to ljudi koji su bili nosioci politike isključivosti, mržnje, rata za prostorima i eliminacije drugih nesrpskih naroda.

Pri tome treba izbiti iz glave iluziju s hrvatsko-katoličke strane, da neko praktiranje sa Srbima može jamčiti odustanak od vjekovima stvarane podloge za njihovu politiku i provođenje iste, kakvu su do sada jasno i bez ikakovog ustezanja manifestirali. •

ŠTO KOGA SUDI

Živemo vu cajtu u kojem se pitamo - što koga sudi, zakaj se sudi i što nas sudi? Nešće je reklo: sudi brat brata, Hrvat Hrvata, a na križu je pravda...

S takovimi pitanjima, pita me moj mladi sused Toma, fčerajni bojevnik s domovinskoga boja, i koj je, kak veli, tam, s čudom ostal živ. A ja sem mu moral povedati svoje mišljenje:

- Te razmem sused, razmem. Žalosno je i sramotno to, da nam tuđine zapoveda, pisnoti nam neda, posvadil nas je frkiž-kra/, kaj se sami tužimo i sudimo...

- Je, je, -potolnadi Toma, i nadoda: - Znate, ja se ne čudim kaj se sudi Tuđmanovem lopovom, kradlivcom, oni za drugo niti neso, ali, dok se sudi mojem časnikom «hrvackem apostolom», koji so z menom krvavo vojivali, zvojevali našo slobodo, i danes, takve da hapse, naganjajo, sude vu Hagu, v Zagrebu, kaj so oslobadali svojo ženilo? Eto, to me preveč boli!

- Te razmem, razmem, sused Toma. Nepravda čoveka boli! Nesmo se niti mi stari, a niti vi mladi tomu nadali. Sad dok imamo svojo državo za kojo so naši sinci dali krv i život, za kojo smo mi stari pod komunizmom dogačka leta robovali, sad se i nas zbegava, omalovažava, zesmejava. Fčera se je po nalogu Beograda sudilo nam, danes se sudi po nalogu zapada vam!

- Je, je, sused, dobro velite. - nadoda Toma. - Prijе dve lete moji so si dva pajdaša, koji so z menom u boju bili oduzeli življenja. Zakaj? Zato jer so je «pravi Hrvati» strankaši, vredali i špotali. Ja bi bil kruva gladen da nema jočevoga grunta koj me hrani. Za zaslugo mojega trogodišnjega boja jedva kaj sem dobil besplatno zdravstveno osiguranje. Četrdeset mi je let. Za me nema posla jer se neču «opredeliti». Vu hiže je grej. Starci kriče nek se ženim. Za koga, na kaj? A ja, vam povem: za se još čuvam «loptico kockaro». Jer, mene je rat očeličil i mene ne bo nišće varal ni sudil.

Na takove žalosne susedove reci gliboko sam se stresel i zaštuderat. Rekel sem, pital sem se? Zakaj, zakaj naše društvo ne vodi više brig o našoj mlađoj generaciji, kaj ne bodo prisiljeni na takova grešna razmišljanja. Jer, što nepošteno koga sudi, sebe zanavek osudi!

Slavko ČAMBA

HRVATSKI KRALJ ZVONIMIR I PAPA GRGUR VII. (23.)

Ova je priča uzeta iz vjerske zaklade Arijaca. Arijci su u bijesnoj igri oblaka, munje i groma vidjeli okretna, prkosna jarca, a kadikad i ovna. Dakle hrvatski «jarac živoderac» izkočio je «iz krila munjevnog oblaka» (Nodilo, str. 401.).-

U hrvatskomu jeziku za jarca ima i druga riječ: prč. Nodilo predpostavlja, da bi ta riječ mogla biti u svezi s Perunom - Perkunom. Gromovnik Vritrahan - «ubožica Vritre» to jest Gromovnik Indra - u Rig-Vedi se neprestano zazivlje kao djelitelj «muške snage», a Verethraghna u Avesti je iste «muške snage tvoritelj» (Khorda-Avesta, XXX., 28.).

I za hrvatsku riječ **Munja** Nodilo predpostavlja, da bi mogla biti vedska. U dvije himne Rig-Vede, gdje se je našlo ime Parjanyas-Perun, zabilježeno je i drugo ime Munja. Himne su upravljene nekomu božanstvu Manju (Manyus). Manju se tumači kao Gnjev božji, ali je u himni nedvosmisleno označen kao Munja ili kao Gromovnik Indra.

Vedsko religio o Ognju i vedski likovi toga Ognja slažu se s vjerovanjem i sa slikama iznesenima u hrvatskoj pučkoj predaji. Spomenimo trostvo Agnija (Ognja): kao boga na nebu, onda u olujnomu oblaku, pa na zemlji. Uzporedimo oblačnoga Agnija s našom Munjom od oblaka. U hrvatskim se pučkim predajama nazire i treći u trostvu Agnija: Kris ili Kriješ (u množini: Kresovi). Kris je sveti ogran, što se u polju, a osobito na uzvisitim mjestima loži o pučkim velikim blagdanima - Jurjeva, Ivanja, Petrova i Vidova dana. U Dubrovniku, kad je Kris upaljen na Vidov dan, ljudi ga preskakuju govoreći, daje to zdravo od Vade (A. K. Matas, **Miletii versus**, str. 42.). Indoarijski Agni, koga pobožnici na večer i u zoru obzirno užiju, također je zdrav od svake nevidljive napasti. Ljudi se mole Agniju, da svojim «sjajem od njih jad i čemer odkloni daleko» (Rigveda, I., 97.).

Milostivi duh Krisnik udjeljuje bogatu žetvu, dok pritom tjera zavidne druge duhove, kao što indoarijski Agni odgoni Rakšase, čarobnjake i vještice. Nodilo smatra, da ovđe pripada i bog CHRS' (CHERS¹, CHORS¹, CHURS¹), koji se spominje u ruskim (i ukrajinskim) književnim

Piše:

Tomislav HERES

spomenicima sve do XVI. st. Pri navođenju Chrsa u rečenim spomenicima pozornost privlači ovaj podatak: Chrs' kod nabranjana raznih bogova skoro uvijek dolazi iza Peruna.

Lik hrvatskog dostojanstvenika iz Biskupije kod Knina

Agni je u Indoarijaca bio i prvi svećenik. On je sam prinosio žrtve svim drugim bogovima. Žrtvenik mu je bio ognjište, a glavna žrtva maslac što se bacao u vatru, da se bolje razplamti. Odatile dolazi naš izraz «maslac» za kršćansko sveto ulje. Iz velike bogoštovne obzirnosti prema Ognju Hrvati su iz indoarijske zaklade sačuvali izričaje «utješiti svijeću ili vatru» umjesto «uduhnuti» ili «ugasiti», koji se ne smiju reći.

«U Spljetu, u podgraju Manušu, kad stopanica kasno u večer zapreće za sutradan domaću vatru, ona zapret prekriži ožegom, i rekne: 'Sveti Vide! - ti sahrani ovo sime, - da do jutra ne pogine!' Bog vječnog vidila, vrhovni Vid, čuva sebi podregjenog boga, svjetlog Ognja; čuva mu plameno sjeme. Ognjeno 'sime', u spljetskoj ritmičkoj molitvici, dolazi iz zaglušne davnine, pošto sjeme Agniju primeće i Rig-Veda (Tako u himni L, 128., v.3.)» (Nodilo, str. 410.).

Pravi Oganj, božanstveni Oganj na zemlji, jest «živi Oganj». Posvuda u hrvat-

skomu narodu poznat je «živi ogranj», koji se dobiva trenjem drveta o drvo, te njemu pripisuju osobitu moć. Arijci, osobito vedski, od ikona su vadili boga živog Ognja sakralnim načinom tarući drvo o drvo ili vrteći jedan štap u glavčini jednoga kola ili u kolatu (štap ili gornje drvo, što se njim tare dolje, u Indoarijaca zvao se **PRAMANTHA**; ta riječ je u svezi s imenom Prometheus, kako se zvao helenski kradljivac Ognja. Paljenje vatre obrednim trenjem održalo se osobito u Hrvata.).

Zametak munjevnemu Ognju kao i Ognju zemaljskomu Arijci su našli u nekomu nebeskomu drveni, vjerojatno je to svjetlostno drvo, drvo Vidovo, koje se često susreće u religiji Hrvata. Arijci su vjerovali, da su i ljudi postali od drveta; iskra života, duša, izkresana je iz vječnoga Ognja i Vidila (hrvatska riječ uzkrnuti u jezičnoj je svezi s Krisom).

S Ognjem munjevnim na zemlju je sišlo i sveto piće, u vedskoj religiji nazvano **Soma** a u mazdejskoj **Haoma**. Vedski Indoarijci dobivaju ga iz soka biljke **asclepias acida**, nađene na planinskim visinama. Kako mišljahu Arijci, piće je dočaralo odonud odakle i munjevni Oganj. Moliteljima vedskim Soma nije samo božanski napitak, nego je čak i bog, dok je Zaratustrinim sljedbenicima bio visoki duh. I u hrvatskim pučkim predajama iz Boke Kotorske nalazi se neki božanski duh, što dijeli čudesno vino i čudesni napitak.

Čudesno piće, u koje se stavljalo svakojako bilje, u Hrvata se u staro doba zvalo **med**. U vedskim himnama ljekoviti bog Soma zove se **madhu**, što je hrvatska riječ **med**. Za sretna čovjeka u hrvatskoj se poslovici kaže: «Pala mu sjekira u med.»

U Rig-Vedi se Agni ili Oganj prisposablja sa zmajem. Veličanstvenoga zmaja, uz obilježe Ognja, nalazimo i u hrvatskim kajkavskim pričama. Zovu ga **po-zoj**, što on **zja** (= proždire).

Za pozaja znadu i Ukrajinci. U Rig-Vedi Agni-Oganj oštrim plamenim zubom proždire drvjle, a pri tomu juri zrakom, grmi i bijesni. Takvomu Agniju u mnogomu nalikuje pozaj u čudnomu kolu hrvatskih djaka grabancijaša. Noseći grabancijaša, pozaj juri po zraku put sunčanoga iztoka u vruću zemlju. Obstoji

stari i mladi pozaj, kao što obстоji stari i mladi Agni-Oganj. U kajkavskim pričama pozaj nastaje od zmije, od ribe i od žabe, a izvija se iz blatne vode izpod zemlje, te jureći po zraku pušta i munje i vihor i tuču. Isto se tako indoarijski Agni-Oganj izvija iz voda olujnih, pa ide uz oluju. Grabancijaški zmaj, u jednoj drugoj inaćici, sazdan je od «samoga ognja».

Gromovni indoarijski bog u nekoj je svezi i s vilama. U vjeri Arijaca Sunce se u praskozorje ženi sa Zorom; to je u hrvatskoj pučkoj pjesmi sin kojega vila ženi i kći koju vila udaje. Arijice je najviše uzbunjivalo sumorno propadanje vidila, kad bi zašlo sunce. Kajkavce oko Varaždinskih Toplica uzbunjivale su zlobne večernje vile, koje se kupahu u vodi ili pod vodom; tko bi im se približio čunom ili brodom, potonulo bi sve bez traga. Po pučkomu govoru riječ vila dolazi od **vžti**, od čega može biti i riječ **vihor**.

Čudotvorne su vode vihorne, jer im Gromovnik Indra otvara put. Uz vode i vjetrovi donose ljudima zdravlje i lijek (Rigveda X., 137.). A u vodama su Indoarijci vidjeli prave božice, nazivajući ih ili jednostavnim imenom **apas** (vode), ili sastavljenim: **ap-saras** (one koje na vodama idu). Što ide na vodama jest duh voda, vihorni oblak. To su olujne gospode voda, koje s muževima Gandharvama, kaže Rigveda (X., 11., stih 2.), buče gore u oblaku. Arijcimisljahu, da ovakova božanska bića puštaju iz vrčeva ili drugih posuda kišu na zemlju. Apsare mogu biti neprijazne, ali su ponajviše blage. U Yajur-Vedi te vodene i oblačne božice nazivaju se «čuvarice amrite» (bezmrtnе ambrozije) ili **some**. «Čuvarice some» su odprilike isto što i ((čuvarice bilja) ili ((biljarice)). Hrvatska predaja ih naziva «biljarice vile»; one su također čuvarice bezmrtnе ambrozije. «Barem jedan od starih naših pisaca, Marin Držić, kaže, valjda crpajući s izvora pučkog, da vile, u noći pred Ivanj dan, plešu nad vodom, pa ko pod njihovu moć podpadne, taj da se može pomladiti, obnoviti, kao i zmija, koja svlak svoj pomeće» (Nodilo, str. 484.).

Naše hrvatske vilekadkad imaju konjska kopita ili kozje noge. Među najstarijim prividbama arijskim je i ono o oblaku, olicenu kao konj jureći. Od toga konjskoga lika k našoj oblačnoj vili pridjoše i ostadoše konjska kopita. U mnogim pričama kajkavskim vila se pretvara najradije u konja, za kojega se veli, daje «konj od vile». U Rig-Vedi ima čitava jedna knjiga (IX.) namijenjena bogu Somi (**Patvatnana Soma**), to jest piću i bilju božan-

skomu, koje ljudi obredno miješaju na zemlji, a nebeskim se načinom miješa gore u olujnomu oblaku. Boga Somu, to jest piće i bilje, po riječima spomenute vedske knjige, nosi ptica orao. Orla nalazimo i u hrvatske vihorne vile.

U jednoj krapinskoj priči, koju je zabilježio Ivan Kukuljević Sakcinski (**Vile**, Arkiv za povestnicu jugoslavensku, knj. I.), u svezi s vilama spominju se kratska braća Čeh, Leh i Meh:

«Ima kod Krapine, za Strahinskom gorom, jedna pećina, u davno doba vilenška, gdje k vilama pribježe **Vulina**, sestra Čeha i Leha. Dva brata ganjahu sestru s toga, što ih ona izda nekome rimskome poglavaru, svome ljubavniku. Ružno izdajstvo kazniše brzo vile. Izručile nevjer-

Plutej s likom hrvatskog vladara iz Splita

niču, kad braća k njima prigoše ponudom jednog krasnog vola s pozlaćenim rogovima, među kojima sjegjaše djetešće s pozlaćenom jabukom u ruci. Sestra je zazidana u bedem, pod vrata krapinskoga grada (Kukuljević, **Vile**, na str. 99.). U ovoj priči treba pripaziti Strahinsku (Strahinovu) goru, pa i dar krasnog vola s pozlaćenim rogovima te i djeteta s pozlaćenom jabukom. Ovdje kao da se odigrava sunčani mit jutarnjega vidila i mладог jutarnjega Sunca. Već drugdje primjetismo (Dio III., s. 32./176./), da tri brata, Čeh, Leh i Meh, izgledaju kao tri noćna Sunca općenitog arijskog pričanja. Zazidana nevjerna sestra mogla bi biti tamno lice noćne Zore» (Nodilo, str. 491.).

Arijci su osobito štovali svoje pokojnike. Jasni tragovi toga štovanja očuvani su i u Hrvata. U **Avesti** duše s ovoga odlaze na drugi svijet preko mosta **Cinvat** (Vispered, VIII., 6.). Mazdejski most Cinvat,

načinjen od Višnjega Ahuramazde, ((gotovo je jednak s našim» (Nodilo, str. 524.). Arijci svojim dušama sagradiše veličanstveni most od širokoga i svjetloga pojasa zvijezda. ((Hrvati, u lonjskome polju, skoro se dosjećaju, da je 'kumovska slama' negda bila božji puto (Nodilo, str. 527.). U Hrvata kajkavaca dušin most je duga, koju oni nazivaju «božji pasec» (pojasitić ili «majke božje trak» ili «luna»).

«U vjeri Arijaca, prvi i drugi pijetli oglašuju noć, ali treći bude Zoru. Na rano klikovanje pijetlova, rastjerane su sve aveti noćne, kako naš narod još vjeruje, te ižčeza-vaju i sumornost groba. Veselo vijesnik svjetlosti, što s danom nastaje, pijetao ujedno nagovješće jaču svjetlost rajske dana. Od te pojane dvojake vijesti dogje budno tici domaćoj lijepo joj ime, u našem jeziku: pijetao, pijevac, mjesto starijega naziva: kokot» (Nodilo, str. 531.).

Mjesec je izvedenica od korijena **ma**, me i znači mjeritelj. On mjeri ono dobakoje se po njemu jednakom riječju zove mjesec, pa pri svakomu mjesecu ukazuje svoju početnu mijenu i svoj uštap (mijena je prva četvrt mjeseca, a uštap posljednja). Mjesec također mjeri trinaestomjesečnu godinu, što je starija od dvanaestomjesečne sunčane. Mjeseca mjeritelja spominje hrvatska pučka pjesma, a spominje ga indoarijska Rig-Veda (X., 85., stih 18. i 19.).

U hrvatskim pučkim pjesmama Mjesec se naziva hraniteljem i toviteljem. Mjesec hrani i tovi mlijekom zvijezda i čistim mlijekom svoga sjaja. Mjeseca hranitelja i tovitelja od pamтивjeka poznaju i štuju Arijci. U vedskih Indoarijaca Mjesec se pretvorio u nebesko piće, u boga Somu. Mjesecom - Somom napajaju se i jačaju viši bogovi, pa je on uobće uzrok, da i ljudski «život dugo potraje» (Rig-Veda, X., 85., stih 18.). Slično misle i Indoaranci (Avesta iztiče mjesecu mlijeko, koje pristaje i suncu). Hrvati također vjeruju u blagohotno nagnuće mladoga Mjeseca prema svakomu stvoru na zemlji, prema ljudima, životinjama i bilju i njemu se obraćaju kao pouzdanu prijatelju. I Hrvati kao i vedski Indoarijci, kad ugledaju novi Mjesec, traže u njega zdravlje. U Poljicima (mjesto Jesenice) od davnina se svetkovao svaki prvi petak u mjesecu za dobar plod polja.

U hrvatskoj pučkoj pjesmi spominje se konj vranac s opravom od čistoga srebra, bijelac s opravom od suhogog zlata i kulaš uz drago kamenje. «Vran konj i čisto srebro pokazuju na noćno modro nebo, kako bijelac sa zlatom na nebo, koje rudi s ranim jutrom. Intenzivna zraka i sjajna plavoća neba dnevнog izražene su dragim kamenjem i

pepeljastom bojom konja kulaša. Sva ova figuracija nije naša vlastita, već je opća arijska, u pričama o tri sunca» (Nodilo, str. 609.).

Badnjak je, kako iznosi Nobile, «po svoj prilici davna postanja arijskog». U Indiji vedski pobožnici, pri svečanoj žrtvi, u rano jutro prinesenoj bogu Agni, stavljaju na ognjište jedno veliko okresano stablo, povezavši ga remenima i triput ga pomazavši maslacem. Stablo se zvalo **vanaspatis** (= gospodar šume), paje njemu upravljenja čak i jedna himna (Rig-Veda, III., 8.).

Tomu vedskomu badnjaku, kao i bogu Agni (Ognju), pripadaju u istoj Rig-Vedi takozvane «Apri-pjesme», koje su ponešto nalik na hrvatske «pjesme od kolede».

Osim badnjaka i ognja, prikazivaju se tu Noć i Jutro i još tri božice s iznika, a spominju se i velika «vrata bogova», što se širom raztvaraju. Badnjakova žrtvena vatra gorila je na razmaku dana i noći.

Na Badnjak se posvuda po kući polaze slama. Taj običaj vuče podrijetlo iz indoarijske davnine. U Rig-Vedi slama je svećana, pošto se na njoj polaze žrtva. Osobito se na tu slamu prizivlju A^VINI (nebesnici). U vedskoj mitologiji jabuka uz oblo rumeno voće i pčela što srće sladki med kao što Sunce upija nebesko vidilo predstavljaju Sunčevu biće, a ACVINI «pčelama donose mili med». Slama se razastire, jer će na nju sjesti ACVINI, a i drugi bogovi, koji budu pri žrtvi prikazivani. Ta je slama tako sveta, da je i sama smatrana kao nešto božje, kao bog, u Apri-pjesmama Rig - Vede (II., 3., s. 4.; X., 70., s. 4.).

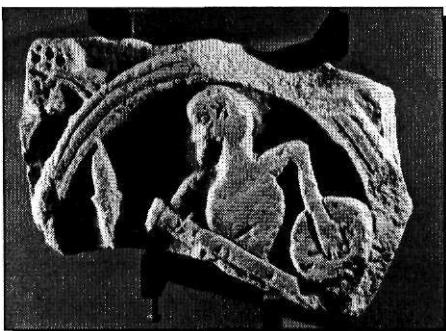
U arijskoj mitologiji med je uobće simbol za svjetlost, te je pčela, što med daje, sveta životinjica. Ovomu simbolizmu i danas ima jasnih tragova u hrvatskom narodu. Obični puk pčelu smatra kao nešto sveto, pa ne kaže «krepala je pčela», nego «umrljaje». Ubiti pčelu smrtni je grijeh, a učini li se to i nehotice, ubojici će godina biti nazadna, ne samo u ulištu (pčelinjaku), nego i u svakomu podhvatu. U slavonskoj Hrvatskoj kod badnje večere, prije no što se počne jesti, umoci se u med jedno česno češnjaka i pojede se.

Indoarijcima je živa voda bila presveta. Nju su obožavali i njome se osvježivali kojekakovim običajima, osobito na razmaku stare i nove godine. Običaj bogojavljenjskoga kupanja ili umivanja običenit je u Hrvata. Narod u slavonskoj Hrvatskoj pripovijeda, da se uoči Bogojavljenja ili Sveta Tri Kralja oko pola noći otvorí nebo.

Sretan je onaj čovjek, koji to spazi, jer što god u taj čas zaželi sve dobije.

Natko Nodilo je obilno potvrdio svoju tvrdnju, da su hrvatski božični običaji «postanja arijskog». Da je Nodilovo mišljenje utemeljeno, dokazuju i božični običaji u selu Hrastovici pokraj Petrinje. Te je običaje opisao književnik Mato Marčinko, pa njegov opis donosimo u nastavku:

Kao što je skup božičnih običaja u središtu hrvatskih zimskih narodnih običaja, tako je u središtu skupine božičnih običaja obitelj. Božić nam dočarava onu nezabovarnu obiteljsku sliku, koju od najranijega djetinjstva nosimo u srcu i duši: majka

Uломak s likom ratnika iz Prigrade kod Novigrada

Marija nagnula se nježno i brižno nad zibku u kojoj na slami leži nasmiješeno djetetince Isus, dok sveti Josip nad njima skrbno bdiještice ih od zla ovoga svijeta. To naše majke i naši očevi bdiju nad našim zibkama. Protkana snom o povratku u zaštitničku sigurnost djetinjstva, naša mašta upodjavuje znakovitost toga prizora nazočnošću domaćih životinja: vola, magarca, ovaca. Iz betlehemskih jaslica poput vrutka izvire svjetlost. I toplina. Osjetljivo mrak. Odmrzavaju led u dušama. A nebo ljudima dobre volje objavljuje uvijek željno i žedno očekivanu vijest: svim na zemlji mir, veselje.

Obiteljsko ozračje hrvatskih narodnih božičnih običaja osobito je utkano u božične običaje sela Hrastovice pokraj Petrinje. Hrastovčani su naime do u naše dane sačuvali bogatstvo i raznolikost božičnih običaja svih hrvatskih krajeva. Ne slučajno. Povijestnom nuždom pritjerani, u Hrastovici su se sjatili Hrvati sa svih strana hrvatske domovine: iz južne Hrvatske, Bosne i sjeverohrvatskih prekokupskih krajeva. Govorili su sva tri hrvatska narječja: čakavski, kajkavski i štokavski. U današnjem hrastovičkomu štokavskom go-

voru još se čuje zvonka čakavština i blagozvučna kajkavština.

Osim svojih zapisa, za ovaj prikaz hrastovičkih božičnih običaja poslužio sam se i rukopis zapis Ivane Radić rođ. Rokić «Božični običaji u Hrastovici». Dopunio sam prikaz kazivanjima Stjepana Dražica i Dragice Vučićević rođ. Stojanović iz Hrastovice, koje je zabilježio Nikola Bonifacić Rožin u svojoj rukopisnoj zbirki «Folkorna grada Petrinje i okolice» (zbirka se čuva u Zavodu za istraživanje folklora Instituta za filologiju i folkloristiku u Zagrebu pod brojem 359/1961). Uzporedba hrastovičkih božičnih običaja s božičnim običajima prikazanim u djelu Milovana Gavazzija «Godina dana hrvatskih narodnih običaja» (II. knj., Oko Božića, Zagreb 1939., MH) pokazuje, da su u Hrastovici sačuvani i neki običajevi božični običaji početak kojih se gubi u davnoj starini.

U povijestnim izpravama Hrastovica se prvi put spominje god. 1206. Sedamdesetak godina kasnije (1272.) pripada slobodnom gradu pod Gorom (Gore blizu Petrinje). Već god. 1292. Hrastovicaje slobodni grad utvrđen obkopom i zidom, za koji se bore Babonići i zagrebački biskup. God. 1326. Hrastovicu, tada veliki utvrđeni grad s naseljem, dobiva konačno zagrebački biskup u parnici protiv Ivana Babonića. God. 1335. spominju se dvije utvrde u Hrastovici. Od toga doba Hrastovica kao grad zagrebačkih biskupa postaje središte i glavna zaštita velikoga biskupskoga posjeda i naselja koje se razvija pod gradom. U XVI. st. Hrastovica je sijelo posebne krajinske kapetanije i glavni obranbeni pokupski bedem protiv turskih nadiranja. Kada su Turci god. 1592. konačno osvojili Hrastovicu, preživjelo se stanovništvo sklanja u prekokupske krajeve - čak do Gradišća i Slovačke. Nakon oslobođenja Hrastovice god. 1595. staro se stanovništvo ne vraća. Hrastovički biskupi na putu hrastovički posjed naseljuju prebjegje iz Bosne i drugih hrvatskih krajeva. Novi stanovnici donose sa sobom svoje običaje, koji se međusobno stupaju i prožimaju. Ne znamo, je li se itko od starih stanovnika vratio u Hrastovicu. Znamo tek da su novi stanovnici prijateljevali i rodbinski se povezivali sa stanovnicima okoline Siska i Turopolja, među kojima je vjerojatno bilo i preživjelih stanovnika stare Hrastovice. Svakako su božični običaji tih prekokupskih stanovnika utjecali na božične običaje novih stanovnika Hrastovice.

(nastavit će se) •

IX. Kongres Internacionalne asocijacije političkih uznika i žrtava komunizma (Budimpešta, 21. - 23. listopada 2000.)

U svečanoj atmosferi velikoga slavljeničkog raspoloženja koji je upriličila madžarska nacionalna javnost slaveći svoja dva velika povijesna nadnevka: tisućljeće pokrštenja Madžara i dan madžarske revolucije 1956., održanje IX. kongres Internacionalne asocijacije.

Sunčani je listopad uzdizao slavlje, a

Piše:

Jure KNEZOVIĆ

sena Zagrebačka rezolucija, koja je preko Tajništva u Zagrebu upućena Visokomu povjerenstvu za ljudska prava pri UN, te je stavljena na dnevni red 55. sjednice, pa se

njišto preko Tajništva u Zagrebu dočekalo svim članicama. Kongresu se predstavio gospodin Detlef W. Stein, mogući voditelj Ureda u Berlinu. Sudionici Kongresa upoznati su s nakanom da se Asocijacija registrira kao nevladina organizacija pri UN-u, čime bi djelovanje na postizanju glavnog cilja, naznačenog u Zagrebačkoj rezoluciji, bilo još efikasnije.

Kongres su svojom nazočnosti počastili Predsjednik Republike Madžarske Ferenc Madl, ministrica pravosuđa Dr. Ibolya David, predsjednik Zaklade boraca za slobodu Dr. Peter Boross i drugi uzvanici. Svi su u svojim govorima istaknuli velike zasluge bivših političkih uznika u borbi za ljudska prava pod teškim uvjetima komunističke strahovlade i odlučnost suprotstavljanja svakom pokušaju obnavljanja komunizma.

Predsjednika Republike i druge počasne goste pozdravili su domaćin, predsjednik madžarske udruge Pofosz, g. Jeno Fonay i predsjednik Internacionalne asocijacije Jure Knezović. Predstavnik bugarskog izaslanstva, g. Ivan Stančev pročitao je pozdravnu poruku Predsjednika Republike Bugarske g. Stojanova i povelju o tome predao domaćinu. Između mnoštva pozdrava za istaknuti je pozdrav i zahvalu njemačke udruge UOKG za hrabrost madžarske nacije u obaranju

Radno predsjedništvo Kongresa

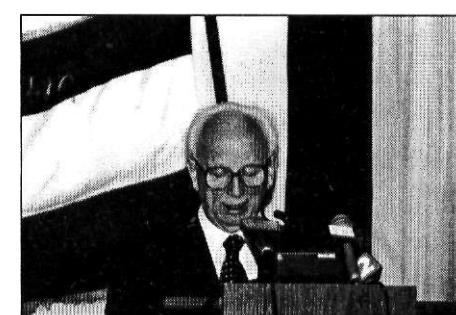
razdragana mladež s razvijenim nacionalnim zastavama slavljenički su i zanosno mahali iz jurećih automobila. Deveti kongres Internacionalne asocijacije bivših političkih uznika i žrtava komunizma počeo je svoj rad u Hotelu Olimpia u Budimpešti. Pozivu su se odazvale sve udruge, od Estonije do Albanije. Samo je Moldova ponovno izostala.

Izvešće o proteklom radu od posljednjega Kongresa, koji se održao u Dubrovniku prije godinu dana, podnio je predsjednik Internacionalne asocijacije i predsjednik predsjedništva Jure Knezović. Pozdravljajući 14 izaslanstava, napomenuo je da je od VI. kongresa u Brnu učinjen veliki napor i postignut vidan uspjeh u radu Asocijacije. Najprije je u Berlinu, na temelju hrvatskog prijedloga donesen Statut Asocijacije, zatim je done-

taj čin može smatrati uspostavom kontakta Međunarodne udruge i UN.

Neumornim radom predsjedništva načinjen je Poslovnik, a na VIII. kongresu u Dubrovniku na prijedlog Hrvata donešena je odluka da se Asocijacija registrira u Njemačkoj. Radi potrebe uskladbe s pravnim propisima u Njemačkoj, održana je u Vilniusu (Litva) u lipnju izvanredna sjednica Kongresa, na kojoj je postignuto jednoglasje, te je 4. kolovoza 2000. godine Temeljni sud Berlin-Charlottenburg pod registarskim brojem 20083Nz registrirao Internacionalnu asocijaciju bivših političkih uznika i žrtava komunizma kao pravnu osobu. Time je Udruga stvorila uvjete bržeg i učinkovitijeg pomicanja k cilju.

Kongres je prihvatio Poslovnik, koji je već prije održavanja Kongresa Predsjed-

Ferenc Madl, Predsjednik Republike Mađarske

komunističke diktature i to posebno na otvaranju svoje zapadne granice, čime je istočnonjemačkim turistima omogućen bijeg iz komunističkoga raja, a što je završilo poznatim rušenjem Berlinskoga zida.

INTERNACIONALNA ASOCIJACIJA BIVŠIH POLITIČKIH UZNIKA I ŽRTAVA KOMUNIZMA

okupila se od 20. do 23. listopada 2000. na svom IX. kongresu u Budimpešti. Zborovanje i diskusije ponovno su bili izraz solidarnosti, koji se temelji na doživljajima i svedavanjima komunističkog progona. Kongres u cijelosti, i svi izaslanici bez iznimke, opetovano su osudili sve zločine počinjene u ime komunističke ideologije, koji predstavljaju pojedinačna i skupna bezprimjerna kršenja ljudskih i međunarodnih prava. Kongres jednodušna potvrđuje svoje uvjerenje i svoju volju, da se to nikada više ne smije ponoviti.

Kongres jednoglasno prihvata sljedeću rezoluciju kao

BUDIMPEŠTANSKU IZJAVU

1. Žrtve komunizma, koje su progobili razni komunistički vlastodržci, još uvjek se osjećaju diskriminiranim. Nepodnošljivo je stanje, da su za progonitelje često stvoreni bolji životni uvjeti, nego za žrtve.

2. Progonjeni i žrtve komunizma zbog toga traže, da ih se moralno i pravno potpuno rehabilitira i da se sve presude i sve druge mjere protivne pravnoj državi, ponište, a gospodarske štete i drugi oblici zapostavljanja nadoknade.

3. Zahtijevamo, da sve osobe koje su sudjelovale u kriminalnim političkim radnjama i kršenju ljudskih prava budu privedenе redovnomu судu.

4. Pozivamo sve odgovorne osobe u vladama, narodnim predstavništvima, političkim strankama, medijima, te sveopću javnost, da djelotvorno sprječe svako moguće oživljavanje komunističke ideologije i njezine prakse, te da ih neprestano javno prokazuju.

U Budimpešti, dne 23. listopada 2000.

Izaslanici IX. kongresa INTERASSO iz:

Shoqata e ish-te Prendjekurve Politike Antikomuniste te Shqiperise - Albanija
Union of the Repressed People after the 9.IX.1944 in Bulgaria - Bugarska
Union der Opferverbände Kommunistischer Gewaltherrschaft e.V. - Njemačkoj
Assoziation ehemaliger Politgefangener und Kommunismusopfer von Süddeutschland

- Estonija

Hrvatsko društvo političkih zatvorenika - Hrvatska

Latvijas politiski represeto apvieniba - Latvija

Lietuvos politinir kalinir ir tremtinir srjunga - Litvija

Związek Wiezniów Politycznych Okresu Stalinowskiego '39 - '56 - Polska

Asociația Fostilor Detinutelor Politice din România - Rumunjska

Zväz protikomunistického odboja - Slovačka

Združenje žrtev komunističnega nasilja - Slovenija

Konfederace Politických Vězňů ČR - Česka

Vseukrajinske tovaristvo političnih v'jazniv i represovanih - Ukrajina

Magyar Politikai Foglyok Szovetsege - Mađarska

U svečanoj atmosferi velikoga slavljeničkoga raspoloženja koji je upriličila mađarska nacionalna javnost slaveći svoja dva velika povijesna nadnevka: tisućljeće pokrštenja Mađara i dan mađarske revolucije 1956. godine održanje IX. kongres.

Sunčani je listopad uzdizao slavlje a razdragana mladež s razvijenim nacionalnim zastavama slavljenički je i zanosno mahala iz jurećih automobila.

Deveti kongres Internacionlane asocijacije bivših političkih uznika i žrtava

komunizma počeo je svoj rad u Hotelu "Olimpia" u Budimpešti. Pozivu su se odazvale sve udruge od Estonije do Albanije samo je Moldova ponovno izostala.

Izvješće o proteklom radu od zadnjeg Kongresa, koji se održao u Dubrovniku prije godinu dana, podnio je predsjednik Internacionalne asocijacije i predsjednik predsjedništva Jure Knezović. Pozdravljajući 14 delegacija napomenuo je da je od VI. kongresa u Brnu učinjen veliki napor i postignit vidan uspjeh u

radu Asocijacije. Najprije je u Berlinu na temelju hrvatskog prijedloga donešen Statut Asocijacije, zatim je donesena Zagrebačka rezolucija koja je preko Tajništva u Zagrebu upišena Visokoj komisiji za ljudska prava pri UN i stavljena na dnevni red 55. sjednice, te se taj čin može smatrati uspostavom kontakta Međunarodne udruge i UN.

Neumornim radom predsjedništva načinjen je Poslovnik, a na VIII. kongresu u Dubrovniku na prijedlog Hrvata donesena je odluka da se Asocijacija registrira u Njemačkoj. Radi potrebe uskladbe s pravnim propisima u Njemačkoj održana je u Vilniusu (Litva) u lipnju izvanredna sjednica Kongresa na kojoj je postignuta jednoglasna suglasnost, te je 4. kolovoza 2000. Temeljni sud Berlin-Charlottenburg pod registarskim brojem 20083Nz registrirao Inrenacionalnu asocijaciju bivših političkih uznika i žrtava komunizma kao pravnu osobu. Time je Udruga stvorila uvjete bržeg i učinkovitijeg pomicanja k cilju.

*Dr. Ibolya Dávid
Ministrica pravosuđa Republike Mađarske*

Kongres je prihvatio Poslovnik, koji je već prije održavanja Kongresa Predsjedništvo preko Tajništva u Zagrebu dočekalo svim članicama. Kongres se predstavio gospodin Detlef W. Stein, mogući voditelj Ureda u Berlinu. Sudionici Kongresa upoznati su s nakanom da se Asocijacija registrira kao nevladina organizacija pri UN-u, čime bi dječovanje na postizanju glavnog cilja, naznačenog u Zagrebačkoj rezoluciji, bilo još efikasnije.

Kongres su svojom nazočnosti počastili Predsjednik Republike

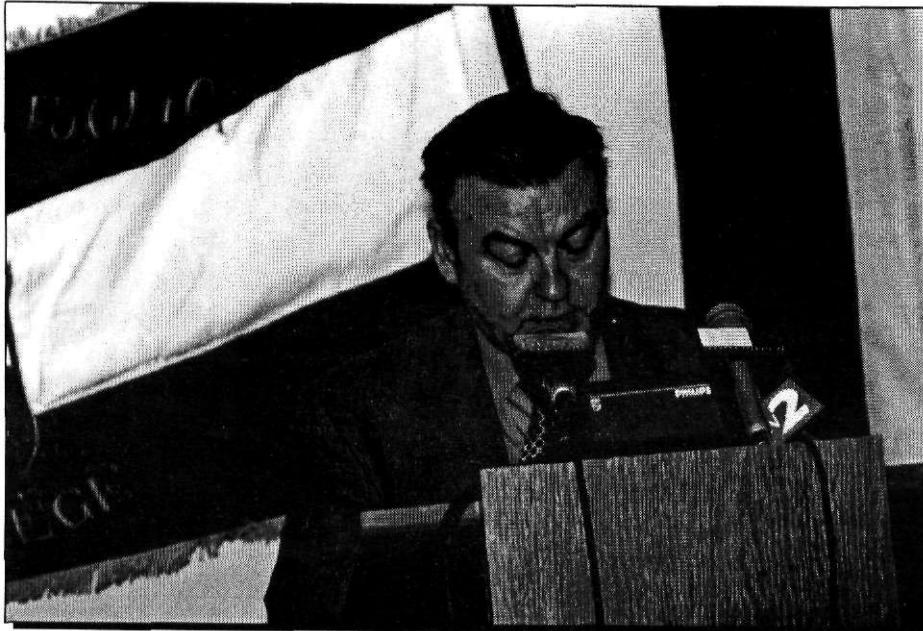

Kaja Pereković

Madžarske **Ferenc Madl**, ministrica Pravosuđa **Dr. Ibolya David**, predsjednik Zaklade boraca za slobodu **Dr. Peter Boross** i drugi uzvanici. Svi su u svojim

predsjednik madžarske udruge Pofosz, gospodin **Jeno Fonay** i predsjednik Internacionalne asocijacije Jure Knezović.

Predstavnik Bugarske delegacije gospodin **Ivan Stančev** pročitao je

Jure Knezović

govorima istaknuli velike zasluge bivših političkih uznika u borbi za ljudska prava pod teškim uvjetima komunističke strahovlade i odlučnost suprotstavljanja svakom pokušaju obnavljanja komunizma.

Predsjednika Republike i druge počasne goste pozdravio je domaćin,

pozdravnu poruku Predsjednika Republike Bugarske gospodina Stojanova i povelju o tome predao domaćinu. Između mnoštva pozdrava za istaknutije pozdrav i zahvalu njemačke udruge UOKG za hrabrost madžarske nacije u obaranju komunističke diktature i to posebno na otvaranju svoje zapadne granice omogućivši istočnjemačkim turistima bijeg

iz komunističkoga raja, a što je završilo poznatim rušenjem Berlinskoga zida.

Nakon uvodnog dijela Kongres je nastavio rad prema programu. Delegacije su abecednim redom podnosile izvješća o postignutom ili o poteškoćama koje su imale u proteklom razdoblju od VIII. kongresa održanog u Dubrovniku u Hrvatskoj.

Albansku udrugu Shqata e ish-te Prendjekurve Politike Antikomuniste te Shqiperise predstavio je dopredsjednik prof. **Afrim Haci** istakavši vrlo teško stanje u kojem se nalaze bivši politički uznici u Albaniji.

Predsjednik udruge Union of the Repressed People after the 9.DC.1944 in Bulgaria dragi hrvatski prijatelj gospodin Ivan Stančev istaknuo je u svome izvješću zanimljivu tezu okretanja prema budućnosti. On je uočio da stalno kopanje po prošlosti ne vodi napredku i u svome izlaganju dobio je zapaženu podršku. HDPZ bi sigurno od tješnje suradnje s bugarskom udrugom profitirao.

Njemački član predsjedništva, poznati i vrijedni odvjetnik **Giinther Rudolph**, predstavio je njemačku udrugu Union der Opferverbände Kommunistischer Gewaltherrschaft e.V., koja zahvaljujući sređenosti i funkciranju Njemačke kao pravne države, nema onih problema koje su se mogli čuti u izlaganjima ostalih sudionika, kod nekih manje a kod nekih više.

Gospodin **Mart Niklus** podnio je zabrinjavajuće izvješće o stanju političkih uznika u Estoniji i o teškom stanju estonske nacije, koja je kao posljedicu komunističko-ruske okupacije doživjela stanje u kojem je estonski narod u svojoj državi manjina. Slično kao u Hrvatskoj od bivših zatvora prave se restorani država, nepruža nikakvu podrštu bivšim žrtvama komunističke strahovlade. Njegov osobni usud u oduzimanju očinske kuće i pretvaranju njega, nakon što je bio dugogodišnji sovjetski robijaš u beskućnika, izazvalo je donošenje posebne Rezolucije Estonkoj Vladi. Assoziation ehemaliger Politgefangener und Kommunismusopfer von Sudestland doživjava svakodnevno kršenje ljudskih prava.

Izvješće HDPZ-a na IX. kongresu:

Dragi prijatelji, dragi supatnici,

u Hrvatskoj se nakon VIII. Kongresa održanog u Dubrovniku, mnogo i temeljito promijenilo. Vi se sjećate kad smo se vratili iz Dubrovnika primio, nas je kancelar Predsjednika Republike, jer je Predsjednik boravio u državnom posjetu Vatikanu. Ovo njegovo putovanje kod Svetе Stolice bilo je njegovo zadnje putovanje, a kratko iza toga je umro. On je bio politički zatvorenik i član naše organizacije. Izbori su za njegovog života bili određeni, ali su se održali nakon njegove smrti. Za velike gubitke, koje je pretrpjela njegova stranka, sama si je djelomično kriva, ali ne može se previdjeti da se stanovit postotak izbornog gubitka treba zahvaliti međunarodnim utjecajima, koje se, slično kao kod drugih zemalja izašlih iz komunizma, moglo promatrati.

Politički uznići su sa zabrinutošću gledali povratak na čelo hrvatske Vlade onih funkcionara Saveza komunista Jugoslavije, koji su nakon prvi slobodnih izbora 1990. predali vlast dr. Tuđmanu. Nakon deset godina opozicije narod je zaboravio što se događalo pod neslobodom komunizma. Mi, žrtve komunističke diktature naprotiv, nismo.

Novi vlastodršci primjenili su finiju metodu vladavine. Bivši boljševički nastup je nestao, a drugovi se trude imitirati fine demokrate. Samo u afektu izbjie na svjetlo dana stara terminologija. Tako su nedavno zapalili krizu kada su osumnjičene osobe prije suda proglašili ratnim zločincima i time izazvali lavinu prosvjeda. Mi se nadamo da će ubuduće u našoj zemlji sudovi izricati presude. To sam htjela samo kao primjer napomenuti.

Bivši politički uznići su u ovih deset mjeseci doživjeli i zla iznenađenja. Nama je činom nepravde oduzet glavni ured u Zagrebu. U tom uredu mi smo od 1990. i uredno podmirujemo sve svoje obveze. Dana 3. ožujka 2000. pojavili su se ljudi iz suparničke udruge, koja je protuzakonito registrirana na naše ime i na našu adresu, a koja ima oko 80-tak članova raznih boja i pokazali nam ugovor o najmu naših prostorija koji je glasio na njihovo ime iako nama nitko nije odkazao. U pomoć smo pozvali policiju. Kad je policija došla pokazala se vrlo "neutralnom" a za vrijeme nazočnosti te policije bravari nasrtnika izmijenili su brave.

Na koncu dana obećali su upadnici sutra, nakon razjašnjenja kod stanodavca, nastaviti pregovore, a da bi se do tada trebali obostrano tolerirati. Iduće jutro zapriječen nam je ulaz u naše prostorije, zaplijenjen je naš cjelokupni inventar; sprave, slike, kompjutori, dokumentacija, knjigovodstveni podaci, blagajna.. - sve.

Mi smo kod Suda tražili privremenu mjeru, tužili za smetanje posjeda i za krađu. Od ožujka do danas Sud nije učinio ništa! Obratili smo se ministru pravosuđa, predsjedniku Vlade, Saborskom odboru za pravosuđe, Gradu Zagrebu kao najmodavcu, ali svugdje samo muk.

Naša aktivnost je ograničena i samo zahvaljujući našoj zagrebačkoj podružnici, u kojoj se nalazi i Tajništvo Internacionale asocijacije, mi još postojimo.

Vidite: mi nismo dobili zabranu rada, ne, to bi bio otvoreni boljševizam, mi smo samo u našoj aktivnosti ograničeni na nulu.

Novac za socijalnu pomoć za naše potrebite članove, koji je u Državnom proračunu predviđen, bez bilo kakvog objašnjenja u podpunosti je zadržan.

Financijska podpora državnim novcem za naš redoviti rad prepolovljena je i isplaćuje se sa zakašnjenjem, pa nam to otežava rad. Predviđeni novac za iztraživački rad o komunističkim nepravdama nije dovoljan ni za završetak započetih projekata. Naš mjesecnik "Politički zatvorenik" s nama će potonuti. Mi smo, iz financijskih razloga, prisiljeni odreći se tiska u boji, ali bilježenja naših stradanja pod komunistima, koji danas nastupaju kao socijaldemokrati, nikada se ne ćemo odreći! Nikada ne ćemo prestati pokazivati na desete tisuće žrtava koje su komunisti zatrpani u masovnim grobnicama od Karavanki do grčke granice. Naši slovenski prijatelji mogu o tome posvjedočiti.

Vrhunac negativnog stava Vlade prema žrtvama komunističkoga nasilja je Prijedlog zakona o povišici mirovine na temelju Odluke Ustavnoga suda Republike Hrvatske. U njoj se obvezuje Vlada da mora vratiti zadržani iznos mirovine, koji je radi agresijskog rata od strane velikosrbstva vođenog Miloševićem upotrijebila za obranu. U Prijedlogu zakona bivši politički uznići izričito su od povrata izuzeti. Ovaj Vladin akt bio je za nas uvredljiv i štetan. U vrijeme komunističke strahovlade bivali smo stalno svrstavani u posebne redove. Kada su komunistički partizani u komunističkim sudovima izricali prijeke osude nastao je pojам "13 bataljon". Tko je određen u 13. bataljon taj se danas vodi kao "traženi", a njih ima preko 100 tisuća samo u Hrvatskoj, k tome bi trebalo pribrojiti i druge koji su s nama u miru živjeli kao Slovence, Nijemce, Mađare, Slovake, Čehi i Talijane.

O našem nezadovoljstvu obavijestili smo Vladu. Zakon još nije donesen, ali mi se bojimo. Mi smo jasno rekli da kažnjavanje bivših političkih kažnjenika naspram nagradi bivših članova Udbe predstavlja dokaz mentalne nepravde. Za povišice bivšim komunističkim tajnim agentima, bivšim jugoslavenskim oficirima, bivšim jugoslavenskim komunističkim partizanima, u postotcima izraženo, trošak iznosi 99,24%, a za njihove žrtve svega 0,76% i to nam hoće uskratiti. Upravo u ovom odnosu viđan je osvetnički stav Vlade prema žrtvama komunističkog nasilja.

Mi žalimo da nas je u donošenju lustracijskog zakona omeđen velikosrbski agresijski rat i s bolom čitamo da ovaj zakon postoji kod većine država izašlih iz komunizma, a kod nekih čak i zakon o proglašenju komunizma zločinačkom organizacijom.

Unatoč beznađu, mi ćemo se i u buduće za donošenje takvih zakona boriti.

Hvala vam

Kaja Pereković, predsjednica HDPZ-a

Obraćanje Vladama Albanije i Hrvatske

REZOLUCIJA

IX. kongresa Internacionalne asocijacije bivših političkih uznika i žrtava komunizma (IABPUiŽK)

Kongres je saslušao i ocijenio pitanja o položaju i djelovanju nacionalnih asocijacija pristiglih na IX. kongres Internacionalne asocijacije bivših političkih uznika i žrtava komunizma iz 14 zemalja.

Kongres konstatira, da članice Internacionalne asocijacije iz Albanije i Hrvatske žive u uvjetima progona i pritisaka. Kao društvene nevladine organizacije nemaju uvjeta za obavljanje svoje statutarne djelatnosti.

Kongres smatra takav položaj grubom povredom ljudskih prava na organiziranje udruga.

Kongres poziva Vlade Albanije i Hrvatske da ostvare uvjete u svojim zemljama u kojima će biti omogućeno statutarno djelovanje udruga bivših političkih uznika komunističkoga režima.

Budimpešta, dne 23. listopada 2000.

Izaslanici IX. kongresa INTERASSO iz:

Shoqata e ish-te Prendjekurve Politike Antikomuniste te Shqiperise - Albanija
Union of the Repressed People after the 9.IX.1944 in Bulgaria - Bugarska
Union der Opferverbände Kommunistischer Gewaltherrschaft e.V. - Njemačka
Assoziation ehemaliger Politgefangener und Kommunismusopfer von Südestland

- Estonija

Hrvatsko društvo političkih zatvorenika - Hrvatska
Latvijas politiski represeto apvienība - Latvija
Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sfjunga - Litva
Związek Więźniów Politycznych Okresu Stalinowskiego '39 - '56 - Polska
Asociația Fostilor Detinuti Politici din Romania - Rumunjska
Zväz protikomunistického odboja - Slovačka
Združenje žrtev komunističnega nasilja - Slovenija
Konfederace Politických Vězňů ČR - Česka
Vseukrajinske tovaristvo političnih v'jazniv i represovanih - Ukrajina
Magyar Politikai Foglyok Szövetsége - Madžarska

Hrvatska Vlada se našla u istom kolu s estonskom i albanskom nakon podnošenja izvešća hrvatske predsjednice gospođe **Kaje Pereković**. Hrvatsko društvo političkih zatvorenika nije zabranjeno, ali je ova Vlada propustila odazvati se na mnogostrukе pozive HDPZ-a u kojem su upozoravali na kršenje ljudskih prava i ne funkcioniranja pravne države. Zaprepaštenje kod svih sudionika izvalo je izvešće da je moguće u Hrvatskoj registrirati istoimenu udrugu na istoj adresi, da je moguće da se od strane tako protupravno registrirane udruge dogodi ne samo izbacivanje iz prostorija, nego pljačka cjelokupne imovine i da ni policija ni sud nisu voljni ništa poduzeti. To je čin razbojstva koje

ova Vlada, iako upoznata, tolerira. Zbog konsternacije koju je izazvalo izvješće hrvatske delegacije Kongres je sa žaljenjem konstatirao da se jedna od vrijednijih članica Internacionalne asocijacije na taj način i uz blagonaklonost hrvatskih vlasti, želi ugušiti. Donesena je rezolucija i ako ne bude odjeka Asocijacija će se obratiti međunarodnim institucijama za zaštitu ljudskih prava, a to našoj Vladi ne može biti na čast.

Latvijas politiski represeto apvieniba - Latvija prestavio je gospodin **Uldis Pauls Strelis** on je govorio o zločinima koje su počinili komunistički partizani i o zločincima koji i danas uživaju zaštitu ruske vlade i ruskog veleposlanstva u Rigi.

Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sajunga predstavio je član predsjedništva litvanske udruge i član predsjedništva InterAsso gospodin **Balys Gajauskas**.

*Jdne F6nay
Predsjednik Pofosza*

Čovjek koji je 36 godina proveo po logorima SSSR-a. On je izvjestio o nedavnom posjetu Rusiji, gdje u Permu djeluje ruska organizacija žrtava komunističke strahovlade i o promjeni vlasti u Litvi.

*Günther Rudolph
Član predsjedništva UOKG*

Dopredsjednik poljske udruge Związek Wiezniów Politycznych Okresu Stalinowskiego '39 - '56 gospodin **Władzimierz Heleniak** u kratkom izla-

*Mart Niklus
Predstavnik estonske udruge*

ganju o stanju bivših političkih uznika u svojoj zemlji iznio je zadovoljavajuće dojmove. Ovdje želimo istaknuti njegovu vrlo aktivnu suradnju u radu Kongresa.

Predstavnik slovačke udruge

Rumunjsku udrugu Asociatia Fostilor Detioneti Politici din Romania predstavio je **Constantin Ticu Dumitrescu**, predsjednik udruge i poznati borac protiv komunizma u Rumunjskoj.

Slovačka udruga slično kao u bugarska izvjestila je o okretanju prema budućnosti. **Dr. iur. Julius Porubsky** predvodio je Zvez protokomunističkog odboja. Udruga je iz razloga nerazumjevanja novog naraštaja promijenila svoje dosadašnje ime u kojem je bio sadržan pojam politički zatvorenik. Oni su ocijenili da je učinak u naslovu negativan i da nisu u mogućnosti mobilizirati širi sloj građanstva a posebno mladež, ako se ograniče samo na pojam političkog uznika. Svrha organizacije jest i borba protiv obnove komunizma u bilo kojem obliku, zato su promijenili ime u Savez protokomunističkog otpora. Njihovo izvjeće zaslužuje objavu i hrvatskom čitateljstvu i nadam se da će uredništvo u jednom od idućih brojeva objaviti njihovo izvjeće na IX. Kongresu InterAssa.

Združenje žrtev komunističnega nasilja - Slovenija priložilo je svoje izvješće i prava je šteta da ga nisu pročitali, jer je bila prilika simultanog prijevoda na ruski i engleski. Izvješće je i za nas Hrvate zanimljivo i trebalo bi ga na hrvatskom objaviti isto kao što je za nas potrebno znati

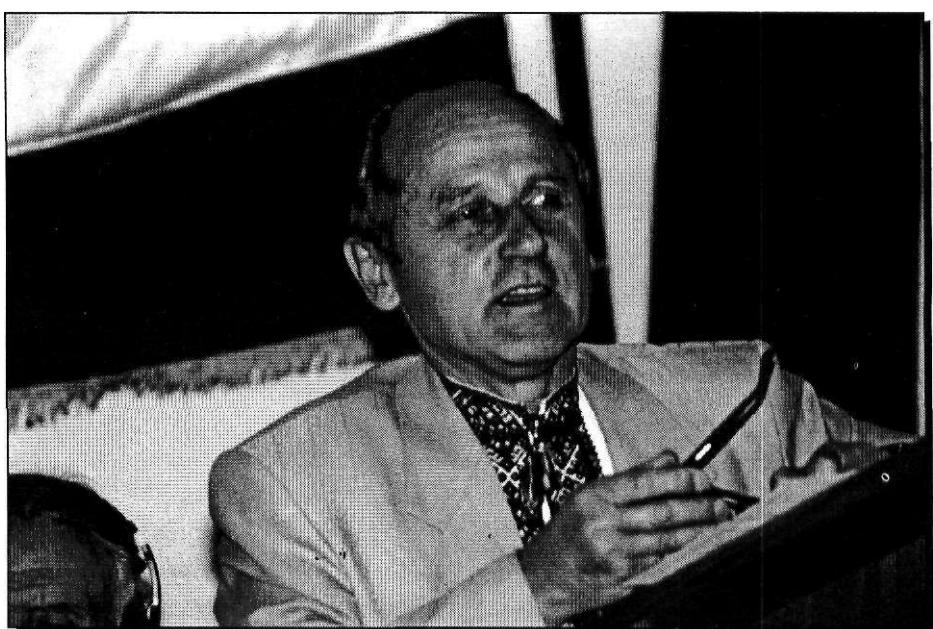
o čemu su naši prijatelji Slovaci izvjestili Kongres.

Član Predsjedništva InterAssa i dopredsjednik češke udruge dipl.ing. **Jifi**

Ukrajina **Jevgen Pronjuk**, naglasio je da je ukrajinska udruga pokrenula akciju o naplati prisilnoga rada na području Sjevernog Sibira kamo je komunistička sovjetska vlast slala Ukrajince na izdržavanje kazne ili u progonstvo. Budući je Ruska Federacija pravna slijednica SSSR-a oni traže da ta slijednica plati prisilni rad.

Domaćin je bio predsjednik Magyar Politikai Foglyok Szovetsege - Madžarska gospodin Jone F6nay koji je u svome nadahnutom govoru ukazao na probleme s kojima se susreće slobodna Madžarska a koji su identični s ostalim zemljama izašlim iz komunizma. Sam je sudionik madžarske Revolucije 1956. i osuđen na vešanje iako malodoban.

Osim rada po Dnevnom redu sudionici Kongresa imali su prilike ne samo po noći razgledati Budimpeštu, nego i danom Madžarski parlament, divnu građevinu u kojoj je sjedište Predsjed-

*Jevgen Pronjuk
Predsjednik ukrajinske udruge*

Blatny podnio je za Konfederace Politickych Veznu ČR - Češka izvješće iz kojeg proizlazi da bivši politički uznici u Češkoj Republici žive smjerno i zadovoljnno.

Predsjednik Vseukrajinskoga tovaristva političnih v'jazniv i represovanih -

nika Republike Madžarske, Vlade i Parlamenta. Čast nam je bila vidjeti krunu sv. Stjepana koja je dugo bila i naša kruna, a koja je simbol madžarske državnosti. Uz počastnu stražu kod krune sv. Stjepana primio nas je dogradonačelnik Grada Budimpešte i upoznao s prošlošću

krune koja je ujedno i prošlost madžarske nacije. Nakon polaganja vijenaca na mjestima strigeljanih 1956. i na groblju u dijelu koje se nazivlje Madžarski panteon a bilo je stratište ili tajno pokapalište žrtava koje su nakon sudske odluke ili bez nje masovno poubijali komunistički zločinci, nazočili smo akademiji priređenoj u Domu madžarske vojske. Navečer smo bili na svečanoj predstavi u Operi gdje je nakon recitala izvedena baletna predstava pod nazivom Valtozatok egy gvermekdalra "Varijacije na dječju pjesmicu". Vrhunski klasični balet, koji je na početku odavao dojam suvremene predstave, ali nakon laganog poskakivanja djevojčice preko užeta počeo se rasplićati život. Najprije mladenački poletarski prelazeći lagano u ozbilnije razdoblje ljudskog života. Osjetit se moglo i 1956. i nasilje i ubijanje i tugu udovica i ponovno što bi se moglo izreći sa "život mora dalje teći" i nove veze i vraćanje djeteta poskakujući preko užeta. Jednom riječju predstava je prikazala Život. Nezaboravna je to bila predstva koja se svakoga od nas dojmila toliko da su mnogi poželjeli vidjeti ju još jednom u svojoj nacionalnoj operi. Nakon toga u Operi je priređeno primanje. Uzvanici su bili najviši predstavnici vlasti među kojima Predsjednik Madžarske Ferenc Madl, s kojim smo imali prilike upoznati se na našemu Kongresu, predsjednik Vlade Orban, ministar vanjskih poslova dr. Janos Martonyi, bivši predsjednik države Arpad Goncz i mnogi drugi. Predsjednica HDPZ-a iskoristila je priliku i u svome šarmantnom tonu prezentirala hrvatske političke uznike u tako visokom društvu. •

PREDSJEDNIK REPUBLIKE HRVATSKE STJEPAN MESIĆ PRIMIO IZASLANSTVO HDPZ-a

Dana 8. studenog 2000. Predsjednik Republike Hrvatske primio je izaslanstvo HDPZ-a u sastavu Jure Knezović, dopredsjednik i predsjednik Međunarodne asocijacije, Andrija Vučemil, dopredsjednik, Ljubomir Gotovac, dopredsjednik, Alfred Obranić, član Vijeća i Jozo Nosić, član Vijeća, koji su u ime Društva izvijestili predsjednika Mesića o problemima i stanju u kojem se nalazi Društvo s osobitim naglaskom na ostvarivanje prava po Zakonu.

Činjenice su neumoljne. Zakonom o pravima bivših političkih zatvorenika (NN, 34/95 i 164/98) određeno je da se za svaki dan zatvora isplati 54 kune, a za svaki dan nezaposlenosti 19 kuna.

Priznato je do 1. rujna 2000.

14.467.697 dana zatvora x 54 Kn = 781.255.638 Kn

Nezaposlenosti 3.001.524 dana x 19 Kn = 57.028.956 Kn

Ukupno 838.284.594 Kn

Isplaćeno uključno 2000. godinu (što iznosi 19%) 161.000.000 Kn

Ostaje za isplatiti: 677.284.594 Kn

Od 1996. do 2000., dakle za 5 godina isplaćeno je tek 19%, pa bi istim tempom za isplatu još 4/5 trebalo bi još 4 x 5 godina, a 80% bivših političkih zatvorenika ne će živjeti još 20 godina.

Hrvatska vlada zato stalno krši ljudska prava žrtava jednoga strašnog totalitarnog sustava i zbog toga mora hitno pronaći sredstva (slično kao za propale banke), jer se od političkih zatvorenika ne može očekivati da se i dalje ponašaju kao ovce. U suprotnom HDPZ će se obratiti međunarodnim institucijama, kao što je već učinio na IX. Kongresu u Budimpešti, a što je rezultiralo Rezolucijom u kojoj je Hrvatska svrstana uz Albaniju. Možda joj je uistinu tamo i mjesto!

Predsjednik je pokazao interes i razumijevanje za probleme bivših političkih zatvorenika. Na kraju vrlo srdačnog susreta, Predsjedniku je darovano nekoliko knjiga koje su tijekom godine objavili bivši politički uzničari, a on je obećao dati interview za božićni broj *Političkog zatvorenika*. Susretu nije nazočila predsjednica HDPZ-a, Kaja Pereković, zbog ozbiljnih zdravstvenih problema. □

TREĆA IZBORNA SKUPŠTINA HDPZ-a PODRUŽNICE POŽEGA

 odružnica HDPZ-a Županije Požeško-slavonske održala je 5. listopada 2000. svoju treću izbornu skupštinu u restoranu «Omega» u Požegi.

Od 128 članova, koliko ima Podružnica, u radu Skupštine sudjelovalo je njih 78.

Skupštini su još bili nazočni: predsjednica HDPZ-a Kaja Pereković, dopredsjednik HDPZ-a Jure Knezović, do gradačelnik Gradskog poglavarstva grada Požege Mato Novačić, delegacije Podružnica iz Slav. Broda, N. Gradiške i Osijeka, te predsjednici udruga domobrana, umirovljenika i roditelja poginulih branitelja.

Nakon izvješća o radu Podružnice i izvješća o finansijskom poslovanju, mons. Josip Devčić je zahvalio nazočnim na suradnji u protekli četiri godine od osnutka podružnice, od kad smo pomagali našim članovima u ostvarivanju njihovih prava.

45 godina je cvijet hrvatske mladosti zatvaran i proganjano. U svojoj vjeri i nadi podnosili su mržnju i neizvjesnost. 90% naših članova je u dobi od 70 do 98 godina. Sada naša Podružnica ima 128 članova - od toga 101 politički zatvorenik i 27 pridruženih članova. Mirovine je ostvarilo 109 članova, 11 članova nije ostvarilo mirovine, 6 članova je zaposleno a 2 člana su nezaposlena. Izrazio je žaljenje što zbog svojih dužnosti više nije u mogućnosti obnašati dužnosti predsjednika Podružnice.

Predsjednica HDPZ-a Kaja Pereković zahvalila je mons. Devčiću što se primio zadatka kad je bilo najteže, a sada neka ostane diplomat za nas kroz Crkvu i Udrugu. Nadalje je istakla da smo 1990. mogli reći: «Imamo Hrvatsku», a sada su teški dani i kolebamo se što će biti sutra. Imali smo i radosnih dana kada smo dobili rješenja od Administrativne komisije. Dobili smo veće mirovine i prvu, a neki i drugu ratu naknade štete. Od Administrativne komisije smo tražili da dobiju mirovine i oni politički zatvorenici koji još nemaju mirovine, ali u tome nismo uspjeli. Nisu prihvatali niti da se prizna za one koji su ubijeni u zatvoru. Sada se predlaže da se iz povećanja mirovina isključe politički zatvorenici. Ukoliko budu na tome ustrajali, predlažem da svi idemo na Trg Sv. Marka.

Gospodin Jure Knezović je čestitao Podružnici na dobrom radu. Izrazio je posebno poštovanje prema onima koji su prije njega bili u zatvoru. Mnogi nisu dočekali isplatu naknade štete, jer su umrli i to se nastavlja. Fond mirovinskog osiguranja tumači Zakon o pravima političkih zatvorenika na drugi način. Sada se predlaže da se političkim zatvorenicima ne povećaju mirovine a partizanima, koji se još i sada vraćaju iz Srbije, da se odmah povećaju mirovine za 40%, a poslije nove godine još za 20%. Nas opet stavljuju u «13. bataljun». Nadamo se da neće biti toliko drski da nas izvedu na ulicu. Tražimo da nas se tretira kao i ostale građane.

Sve nazočne na Skupštini dali su svoj potpis Stožerima za dostojanstvo i istinu Domovinskog rata.

Nakon provedenog glasovanja u vodstvo Podružnice jednoglasno su izabrani: za predsjednika Jozo Nosić, za dopredsjednika Dragutin Matoković, za članove Upravnog odbora: mons. Josip Devčić, Marijan Božić, Franjo Budinski, Ernest Fuis i Adam Radljević, a za članove Nadzornog odbora: Vladimir Čavar, Ana Noušak-Čop i Ljubica Mustapić. Za sabornike za predstojeći Sabor HDPZ-a izabrani su: Jozo Nosić, Dragutin Matoković, Jerko Begić, Adam Radljević i Ivan Vajhinger.

HDPZ PODRUŽNICA POŽEGA •

HRVATSKO DRUŠTVO POLITIČKIH ZATVORENIKA
Zagreb, Masarykova 22/IV
PODRUŽNICA KOPRIVNIČKO-KRIŽEVAČKA
Koprivnica, Franjevačka 3
tel. (048) 625-495

Nakon rasprave na sjednici 20. 10. 2000. članovi Upravnog odbora Podružnice Koprivničko-križevačke u Koprivnici donijeli su sljedeće

ZAKLJUČKE

1. S gnušanjem odbacujemo i osuđujemo insinuacije, laži i manipulacije čelništva HDPZ - žrtava komunizma preko svojeg glasnogovornika Marka Dizdara i dr. protiv našeg Društva i čelništva kao i agitaciju kod naših članova putem sredstava javnog priopćavanja o tobožnjem nepravilnom radu našeg Društva.

2. Dajemo punu podršku vodstvu HDPZ-a na čelu s predsjednicom g. Kajom Pereković i dopredsjednikom g. Jurom Knezovićem. Neka im Providnost ulije snage, kako bi svojim mukotrpnim i zakonskim radom rješili društveni i materijalni status bivših političkih zatvorenika.

3. Podržavamo očuvanje digniteta Domovinskog rata i dostojanstvo branitelja, koji su časno i domoljubno ponudili svoje žrtve u obrani naše Republike Hrvatske protiv srbokomunističke agresije.

4. Tražimo da se akteri HDPZ-Ž.K. zbog neistinog blaćenja i laži što prije dovedu u ruke pravde.

Koprivnica, 20. listopada 2000.

Dostavili:

1. Izvršnom odboru Središnjice
2. Uredništvu «Političkog zatvorenika»
3. Sredstvima javnog priopćavanja
4. Pismohrana

Upravni odbor HDPZ-a
Podružnice Koprivničko-križevačke
Ladislav Hajba, tajnik D

REPRESIVNOST JUGOSLAVENSKOG SUSTAVA U HRVATSKOJ 1945. (V.)

Radi historiografskog razumijevanja najtežih oblika represije koja je kasnije sustavno provođena posebno je značajan upit koji je tada // *otsjek* uputio načelniku OZN-e za Hrvatsku: "Nama bi svakako već sada trebalo znati, da li se prihvata naša zamisao, da se sve uhapšene špijune, narodne neprijatelje i petokolonaše u Z. (Zagrebu, op. a.) može koncentrirati u nekoliko koncentracionih točaka (...) trebalo bi nam kazati kako se zamišlja rješenje tog pitanja (...) Treba pri tome imati na umu: da je poželjna sistematska koncentracija »po strukama«, da budu u sigurnosti te da se bez gubitka vremena u jednom mjestu vrši istražni postupak nad svim koji su međusobno povezani (...) Nas pored toga treba pravovremeno obavijestiti kakav postupak treba primjeni ti prema licima iz redova biv. HSS, koja su stajala »po strani« formalno i formalno se nisu vezivala s okupatorom i usatašama. Isto tako pitanje pripadnika klera"¹.

Tadašnji odgovor na ove upite nije sačuvan, no o tome, kao i u kontekstu potvrđivanja sustavnosti te hijerarhijske - planske i organizacijske - pripremljenosti najtežih oblika represije u *Politbirou CK KPJ*, kao središtu svekolike moći u strukturi vlasti druge Jugoslavije, ponajbolje svjedoči depeša koju je 17. svibnja 1945. g. načelnik jugoslavenske OZN-e A. Ranković uputio hrvatskoj OZN-i: "Vaš rad u Zagrebu je nezadovoljavajući. Za 10 dana u oslobođenom Zagrebu streljano je samo 200 bandita. Iznenaduje nas ova neodlučnost za čišćenje Zgb-a od zlikovaca. Radite suprotno od naših naređenja jer smo rekli da radite brzo i energično i da sve svršite u prvim danima (n. a.) ... Međutim šef II Otsjeka Zagrebačkog odjeljenja ima neki svoj stav. Njega i inače smjenjujemo s ove dužnosti (...) Ovu depešu pokazati Vladi (Bakariću, op. a.),

Piše:

Dr. Josip JURČEVIC

potvrdite prijem i budite češće u kontaktu s nama"².

O detaljno razrađenim konkretnim zadacima i nadležnostima te intenzivnoj komunikacijskoj povezanosti svih razina OZN-e, kao i međusobnoj povezanosti različitih organa vlasti svjedoči primjer odnosa OZN-e, tj. strukture nove vlasti prema nadbiskupu Stepincu u prvim povratnim danima (12. - 18. svibnja 1945.). Naime, OZN-a za Hrvatsku - u potpisuje "Stevo" (Ivan Krajačić, op. a.) - 12. je svibnja depešom izvjestila *Vrhovni štab* kako su "dva popa bila u Komandi mjesta kao neki vjesnici Stepinca", a depešom od 13. svibnja je javljeno: "Jedan od naših opunomoćenika bio je na razgovoru 12. ov. mj. kod Stepinca".

Dva danaiza toga, tj. 15. svibnja OZN-a za Hrvatsku (u potpisu je "Stevo", tj. I. Krajačić) depešom je javila *Vrhovnom štabu*: "U sporazumu s drugom Vladom (Bakarićem, op. a.) da Stepinca ne hapšimo medju prvima, nego iza jednog broja reakcionara", te je nastavila - "Mi držimo da bi se to moglo sada učiniti. Molimo vas javite vaše mišljenje o hapšenju i postupku sa Stepincom".

Nadbiskup Stepinac je 17. svibnja "bezbučno uhapšen"³, a istog je dana V. Š. (u potpisu je "Ranković") javio OZN-i: "Stepinca treba držati u zatvoru, saslušavati i brzo prikupiti sav materijal o njegovoj neprijateljskoj djelatnosti". Sljedećeg dana OZN-a za Hrvatsku (u potpisu je "Stevo") uputila je *Vrhovnom štabu* neobičajeno dugačke i zanimljive depeše s informacijama koje su dobivene tijekom saslušavanja nadbiskupa Stepinca⁴.

Javno tužilaštvo je bilo institucija koja je formalno imala nadzorne ovlasti nad

cjelokupnom jugoslavenskom izvršnom vlasti, uključujući i OZN-u⁵, za koju je postojalo i posebno odjeljenje *Javnog tužilaštva*. Međutim, zbog nekoliko razloga, taj se nadzor nad OZN-om u stvarnosti gotovo i nije provodio tijekom 1945. g., odnosno provodio se djelomično i površno, te su javni tužioci imali samo različit nesustavan uvid u rad organa OZN-e. Ukoliko su i stavljeni pojedine primjedbe na rad organa OZN-e, one nisu imale bitnijeg utjecaja na promjenu načina rada OZN-e.

Jedan od razloga slabe djelotvornosti *Javnog tužilaštva* u odnosu na OZN-u bio je svakako i općeg podrijetla, tj. radilo se o velikim problemima i sporostima u procesu ustrojavanja institucije *Javnog tužilaštva*, što se tada u većoj ili manjoj mjeri događalo i s drugim organima izvršne vlasti koji su bili u procesu ustrojavanja.

Drugi razlog nadzorne nedodirljivosti OZN-e nalazio se u stvarnoj moći njene organizacije i važnosti represivnog posla kojeg je obavljala za strukturu jugoslavenske vlasti. No, svejedno u malobrojnoj sačuvanoj građi *Javnog tužilaštva* za razdoblje 1945.- 1950. g.⁶, nalaze se dragocjeni fragmenti izvješća javnih tužilaca koji se odnose na OZN-u.

Naime pojedini javni *tužioci* na različitim područjima Hrvatske pokušali su ostvarivati svoje pravo nadzora nad OZN-om, te su zabilježili stvarne uvide i poteskoće koje su pritom imali. Primjerice, sredinom srpnja 1945. g. *Javni tužilac za okrug Karlovac* u izvješću upućenom *Javnom tužiocu Hrvatske* navodi: "Pošto do danas nisu izdana pobliža i posebna uputstva o vršenju nadzora javnih tužilaca nad radom OZN-e, to se taj dosadanji nadzor ograničio na svakodnevni kontakt sa odjeljenjem OZN-e za okrug Karlovac i nastojao sam da se odustane od masovnih hapšenja".

1 Isto, arh. str. 24.

2 HDA, f. OZN-a, k. 7, knjiga depeša br. 3, depeša br. 124, str. 42-43.

3 Isto, depeša br. 104, str. 34; Osim organizacijske logike, iz ostalih depeša je razvidno kako je adresa upućivanja ili primanja depeša s oznakom "V. Š" značila kako to ujedno znači i središnja OZN-a, budući je depeše - koje su iz *Vrhovnog štaba* poslane OZN-i za Hrvatsku - potpisivao Ranković.

4 Isto, depeša br. 108, str. 35.

5 Isto, depeša br. 115, str. 37-38.

6 Isto, depeša br. 119, str. 39; na ovoj depeši je osim datuma označeno i vrijeme kad je upućena - 16 sati.

7 Isto, depeša br. 124, str. 42.

8 Isto, depeše br. 120 i 121, str. 39-41.

9 v. *Službeni list*, br. 4; "Odluka o osnivanju i nadležnosti Javnog tužioca DFJ".

10 v. poglavje ove disertacije "Povjesna grada", naročito međunaslov "Fond Javno tužilaštvo SRH".

11 HDA, f. Javno tužilaštvo (JT), k. 5, "Broj Ks. 50/1-1945", od 18. srpnja 1945.

Isto tako, u izvješćima *javnih tužilaca* iz drugih okruga (Bjelovar, Nova Gradiška, Lika, Banija, Slavonski Brod i td.) navode se različite primjedbe na rad OZN-e od pretjeranih hapšenja do provođenja samovolje i različitih oblika nasilja prema *neprijateljima*, stanovništvu i drugim organima vlasti¹. Tekst većine sačuvanih izvješća koja se odnose na rad OZN-e je općenit i kratak, te se očigledno temelji na podacima koje su javni tužioци dobili od OZN-e, a ne na temelju vlastitog izravnog uvida.

Međutim, pojedina izvješća koja opisuju konkretnе situacije izuzetno su nepovoljna za OZN-u, pa je tako *Javni tužilac za okrug Slavonski Brod* naveo primjere potpuno samovoljnog ponašanja OZN-e te zatražio od javnog tužioca za Hrvatsku: "Prednje vam se dostavlja, da bi vi preko OZN-e za Hrvatsku utjecali tj. da bi Ozna za Hrvatsku upozorila svoje podredjene na odnos, koji treba da vrla između Ozne i drugih državnih organa"².

U srpnju 1945. g. predstavnici *Ministarstva unutrašnjih poslova* (MUP) Hrvatske obilazili su Slavoniju, te su podnijeli izvješće o stanju na terenu, a u dijelu koji se odnosi na OZN-u navodi se slijedeće: "Organi OZNe vrše pljačku, ubijaju ljude bez suda, ne pokopavaju ih ili ih ne pokopaju čestito. Narod strahuje. Osjeća se nesigurnost ne samo u narodu, nego i među članovima NOO".

Navedeno i konkretni primjer iz Slavonskog Broda, "gdje se organi OZN-e groze Kotarskom NOO-u koji je učinio izvide radi pljačke vina i drugih živežnih namirnica, kao i ubijanja nekih seljaka koji su nadjeni nezakopani, odgovoren mu je: »Ako će te se miješati u naš posao i Vas može stići da odete pod ledinu»".

Veliku formalnu i ogromnu stvarnu moć OZN-e nastojao je, u drugoj polovici srpnja 1945. g. donekle ograničiti *Javni tužilac* DFJ donoseći "Privremeno uputstvo u istražnom postupku organa Odjeljenja zaštite naroda", u kojem su detaljno i kvalitetno razrađene nadležnosti, tj. način

postupanja OZN-e, prava uhićenika, te pravni odnos OZN-e *ijavnih tužilaca*. No, *Upustvo* nije izazvalo bitnijih stvarnih promjena u postupanju OZN-e niti je pravilo položaj uhićenika³.

Pravo OZN-e na vođenje "izvidjaja i istraga" u krivičnim predmetima - kojeg je OZN-a koristila od svog osnivanja - formalnopravno je potvrđio (sredinom prosinca 1945. g.) i *Vrhovni sud* FNRJ donošenjem *Obaveznog uputstva*, koje se osim OZN-e odnosilo i na *Javnog tužioca*⁴.

B) KORPUS NARODNE OBRANE JUGOSLAVIJE (KNOJ)

Dokument kojim je formalno osnovan KNOJ potpisao je, 15. kolovoza 1944. g., Tito u statusu *Vrhovnog komandanta NOV i POJ i Poverenika za narodnu obranu* NKOJ-a, a u glavi osnivačke odlike naznačena je institucija NKOJ-a⁵. U kratkom određenju poticaja za osnivanje KNOJ-a navedeno je kako se te postrojbe osnivaju "radi obezbeđenja pozadine Narodno-oslobodilačke Vojske Jugoslavije i održanja reda na oslobođenoj teritoriji Jugoslavije". Međutim, iz razrade zadataka i kasnijeg djejanja KNOJ-a postaje razvidno kako su funkcije KNOJ-a bile znatno opsežnije, te bi se, uvodno, KNOJ suvremenim rječnikom mogao označiti vojnim postrojbama koje su bile predviđene i korištene za izvršavanje posebnih namjena, koje je određivao najviši vrh vlasti koju je stvarala KPJ.

a) Okolnosti osnivanja, zadaci i unutrašnji ustroj KNOJ-a

Kad se promatra geneza nastanka specijalnih postrojbi unutar cjeline jugoslavenskog partizanskog pokreta, onda se početni tragovi mogu pronalaziti u razdoblju 1941. g. tj. u strukturi NOO-a, koji su osnivali *narodne straže*⁶. Nakon toga su osnivane *partizanske i seoske straže*⁷

koje su obavljale brojne i različite zadatke koji su bili unutar nadležnosti NOO-a i *pozadinskih vojnih vlasti*.

Postupnim ustrojavanjem strukture vlasti odvajani su statusni položaj i nadležnosti između *seoskih straža* (*partizanskih straža*). Na taj je način, u rujnu 1942. g., *Naredbom o obrazovanju pozadinskih vojnih vlasti* određeno kako su *partizanske straže* "organi komande mjesta i štabova NOP i D Odreda (n. a.)"⁸, a njihove su dužnosti bile veoma široko postavljene te su, među ostalim, obuhvaćale mobilizacijske, obavještajne, logističke, policijske i sigurnosne poslove. Posebno je bila određena i dužnost prema kojoj *partizanska straža* "kontroliše rad seoskih straža koje određuje opštinski NOO"⁹.

U kasnijim su razdobljima, razvojem drugih tijela civilnog i vojnog ustroja vlasti, sužavane nadležnosti *partizanskih straža*. Primjerice, prema sačuvanoj naredbi Operativnog Štaba za Istru, iz lipnja 1944. g., "Partizansku stražu sačinjavaju: komandir, politdelegat i potreban broj boraca (10-15)", a zadaci koje je imala bili su lokalnog policijskog i sigurnosnog određenja, što je također obuhvaćalo vršenje diverzantskih akcija i sabotaža¹⁰.

Prema tome, u prvom su razdoblju rata *seoske i partizanske straže* obavljale i različite zadatke koji pripadaju postrojbama za posebne namjene, a protokom vremena ti zadaci postupno prestaju biti dijelom njihovih redovitih dužnosti. Na taj se način *seoske i partizanske straže* mogu smatrati neizravnom i djelomičnom prethodnicom postrojbi KNOJ-a.

Međutim, tijekom 1943. g. unutar strukture jugoslavenske vlasti koju je stvarala KPJ sustavno su na zemaljskoj razini osnivane postrojbe za posebne namjene - koje su koncepcionalno i funkcionalno izravno prethodile postrojbama KNOJ-a. U Hrvatskoj su to bile postrojbe *Protiv pete kolone* (PPK).

1 HDA, f. JT, k. 4, o. 27

2 HDA, f. JT, k. 1, o. 1, "Str. Pov. 6/45", 29. srpanj 1945.

3 HDA, f. JT, k. 97, "Br. Pov. 67-45, 10. VII.45", str. 1.

4 Isto, str. 1-2.

5 O tome će se detaljnije govoriti u narednim poglavljima disertacije.

6 HDA, f. OZN-a, k. 22, o. 4, "Br. 643/45", 13. prosinac 1945.

7 HDA, f. OZN-a, k. 1, o. 3, arhbr. 30/1.

8 Isto, str. 1.

9 v. L. Geršković, n. dj, str. 106-111, "Okružnica br. 4 CK KPH"; usp. ovu disertaciju, str. 91-92.

10 v. Isto, str. 9-15, *Fočanski propisi*; str. 18-29, *Krajinski propisi* i "Naredba o obrazovanju pozadinskih vojnih vlasti"; usp. ovu disertaciju, poglavje "Proces nastanka vlasti druge Jugoslavije", podnaslov "A" i "B".

11 Isto, str. 29.

12 Isto, str. 29, dl. f; još neke ustrojbine značajke i nadležnosti partizanskih straža nalaze se u *Naredbi o partizanskim stražama*, koju je u svibnju 1942. g. izdao *Glavni odbor NOP i D O za Crnu Goru* - v. Isto, str. 83.

13 HDA, f. OZN-a, k. 1, o. 5, Naredba broj 39.

Naime, sačuvan je dokument kojeg je, u prosincu 1943. g., GOC Hrvatske uputio POC-u za Slavoniju, u kojem se kaže: "U nizu pokrajina Hrvatske pokazala se potreba za stvaranje *specijalnih vojnih jedinica* (n. a.) za borbu protiv pete kolone. Tako je stvoren za liku bataljon »PROTIV PETE KOLONE« ili skraćeno bataljon PPK. Kako će i vama vjerojatno takva jedinica biti potrebna mi vam šaljemo druga (...) koji će vam pomoći pri obrazovanju bat. PPK"¹.

Određeno je kako postrojba "PPK nije policijska nego elitna vojna jedinica", a "njen je osnovni zadatak borba protiv pete kolone"². Osim toga, kako bi se olakšalo njeno djelovanje postrojba PPK imala je "pravo kontrole kretanja, isprava i objava jednakog civilnih i vojnih lica"³.

U pogledu hijerarhijskog položaja postrojbe PPK, određeno je da se ona nalazi pod izravnom komandom štabova korpusa na svojem području djelovanja. "Međutim kako ona radi po specijalnom zadatku koji je usko vezan sa radom ob. službe jasno je, da će u tom pogledu usko saradjivati i polagati izvještaje i vama (POC-u, op. a.)"⁴.

Operativno djelovanje postrojbi PPK nije bilo samostalno, nego je bilo gotovo u cijelosti podređeno planovima i ciljevima koje je određivala struktura obavještajne službe, odnosno KPJ, te je to nedvosmisleno određeno u dokumentu: "Ob. služba je, a to nemojte nikada zaboraviti, prvenstveno pozvana i dužnost joj je da baš ona postavi i organizira borbu protiv pete kolone (...) Razumije se, da kao i (u) svim drugim poslovima vaša je dužnost da se savjetujete sa partijskim rukovodstvom kod vas tim više što smo mi (GOC, op. a.) udaljeni od vas. Ono (partijsko rukovodstvo, op. a.) će vam dati punu podršku i neće dozvoliti da zgriješite"⁵.

Kako bi postrojbe PPK bile učinkovite, obavještajna je služba morala izraditi točne planove - "prema unaprijed brižljivo pokupljenim i prostudiranim podacima" - jer postrojba PPK "mora u

svakom konkretnom slučaju znati kako će nastupiti i što će raditi u svakom pojedinom slučaju, u svakome selu i u svakoj kući", tj., zapovjednik postrojbe "mora da zna tačno i bez kolebanja što će raditi ne sa cijelom grupom nego sa svakim pojedincem koji mu dopadne šaka".

Sukladno zadacima postrojbi PPK i uopće vrsti vlasti koju je uspostavljala KPJ, razumljivo je što je određeno kako "u sastav bataljona PPK treba da udju odabrani borci, po mogućnosti koji su duže u partizanima provjereni, hrabri, potpuno povjerljivi, politički pouzdani", te što je trebalo voditi "posebnu brigu u pogledu njihovog političkog školovanja, podizanja svijesti, učenja o načinu ophodjenja i t.d."⁶.

Međutim i pokraj postojanja i djelovanja sustava *partizanskih straža* i postrojbi PPK, najuže rukovodstvo nove vlasti donijelo je sredinom kolovoza 1944. g. odluku o ustrojavanju KNOJ-a, kao novog sustava postrojbi za posebne namjene. U dokumentima nije pronađeno izravno koncepcionalno obrazloženje razloga koji su utjecali na nedostatnost sustava *partizanskih straža* i postrojbi PPK za izvršenje i zadataka koje je predviđalo najuže partijsko i državno rukovodstvo, iako je taj sustav bio rasprostranjen i sastojao se od osoba koje su odabrane prema naglašenoj političko-ideološkoj podobnosti i odanosti te vojnoj sposobnosti.

Međutim, iz zadataka, organizacijskog ustroja i djelovanja postrojbi KNOJ-a, kao i drastično centraliziranog modela vlasti koji se izgradivao, može se s velikim stupnjem pouzdanosti pretpostavljati kako su se razlozi njihovog osnivanja kretali od potreba partijskog vrha za provođenjem još jednog kruga čišćenja i vlastitih redova⁷, do namjere uspostavljanja moćnog represivnog sustava koji će biti u isključivoj i izravnoj ovisnosti o najužem središtu moći druge Jugoslavije.

Zadaci KNOJ-a obuhvaćali su - osim osiguravanja granica, komunikacijskih

putova i objekata - i slijedeće represivne djelatnosti: "Borba s antinarodnim ustanicima u pozadini NOVJ i likvidacija četničkih, ustaških, belogardejskih i drugih antinarodnih bandi na oslobođenoj teritoriji Jugoslavije (...) Obezbeđenje centralnih organa vlasti" (NKOJ, VŠ, OZN-a i dr.), zatim: "Čišćenje tek oslobođenih teritorija od ostataka razbijenih neprijateljskih jedinica i špijuna i diverzanata (...) Izvršavanje zadataka Odjeljenja Zaštite Naroda u raznolikim operacijama (potjerama, proveravanju stanovništva putem pretresa stanova i legitimisanja, zasjedama, sprovodenju uhapšenika i zarobljenika (n. a.) i slično".

U organizacijskom je smislu bilo određeno kako je KNOJ "potčinjen ... neposredno (n. a.) povereniku za Narodnu Odbranu (Tito, op. a.), koji rukovodi Korpusom preko načelnika Odeljenja Zaštite Naroda Povereništva za Narodnu Odbranu NKOJ (A. Ranković, op. a.)"⁸. Zatim je određeno kako se "struktura i lični sastav" KNOJ-a "razlikuje od (...) strukture i ličnog sastava običnih vojnih Korpusa", te je predviđeno da u postrojbe KNOJ-a "mogu ući divizije, zasebne brigade i zasebni bataljoni"⁹.

Temeljna operativna postrojba KNOJ-a bio je bataljon koji se najčešće sastojao od tri ili četiri čete, a određeno je kako "treba težiti da svaka četa dostigne broj 200 boraca"¹⁰. Brigade KNOJ-a najčešće su se sastojale "od tri do pet bataljona", a divizije "od tri do četiri brigade", međutim predviđeno je kako "zasebne brigade, shodno lokalnim uslovima, mogu biti sastavljene od dva, tri i četiri bataljona, a zasebni bataljon od dvije, tri i četiri čete"¹¹.

Unutar same ustrojene strukture postrojbi KNOJ-a nalazio se i sustav OZN-e, slično kao i u drugim, redovnim vojnim postrojbama, a razlika je bila u tome što u postrojbama KNOJ-a "legalni" oficiri OZNE postoje i u bataljonima, dok je u ostalim jedinicama čitav aparat ilegalan (Tajan, op. a.) počev od bataljonskog rezidenta na niže"¹².

1 HDA, f. OZN-a, k. 1, o. 4, "Ob. Broj 1074/43"; arh. br. 1192/1-43.

2 Isto, str. 1.

3 Isto, str. 1.

4 Isto, str. 1.

5 Isto, str. 2.

6 Isto, str. 1.

7 Isto, str. 1.

8 Isto, str. 1.

9 To čišćenje je rađeno i u drugim sastavnicama strukture vlasti koja je uspostavljana - v. poglavljje ove disertacije "Proces nastanka vlasti druge Jugoslavije", podnaslov "D".

10 HDA, f. OZN-a, k. 1, o. 3, nav. dok. o osnivanju KNOJ-a.

11 Isto, str. 1.

12 Isto, str. 1.

13 Isto, str. 1.

14 Isto, str. 1-2

15 HDA, f. OZN-a, k. 1, o. 3, n. dok. "Str. Pov. B.. 314", od 24. ožujka 1945, str. 1.

Postrojbe KNOJ-a u pojedinačnom su pogledu bile sastavljane "od oficira i vojnika koji su odani stvari Narodnooslobodilačkog Pokreta, koji su pokazali svoju disciplinovanost i nepokolebljivost u borbi", a također je određeno da se u njihov sastav uključe i već postojeće zemaljske postrojbe za posebne namjene - slovenska "Vojska Državne Varnosti" (VOS), postrojbe PPK - i "sve jedinice Otsjeka Zaštite Naroda"¹. Na taj je način, uključujući i ranije stvaranje OZN-e, postignuta potpuna centralizacija moćnog obaveštajnog, kontraobaveštajnog i operativno izvršnog represivnog sustava koji je bio *izravno* podređen Titu kao najmoćnijoj osobi unutar KPJ i unutar strukture vlasti koju je ona ustrojala.

c) Način i opseg djelovanja postrojbi KNOJ-a

Prema zadacima za koje su bile zadužene postrojbe KNOJ-a proizlazi kako su one u načelu djelovale na teritoriju koji je bio pod različitim stupnjevima nadzora novih vlasti, a nadležnost im je obuhvaćala postupanje prema svim kategorijama vojnih i civilnih osoba - od provjere identiteta, pretresa i td. do uhićenja i likvidacija. Osim praktično gotovo neograničenih ovlasti kojima je raspolagala u biti jedinstvena organizacija koju su činile OZN-a i KNOJ, postrojbe KNOJ-a i tehnički su bile osposobljene za izvršavanje najsloženijih vojnih operacija, jer su bile ustrojene isto kao i postrojbe redovite vojske, te su bile naoružane "svim vrstama oružja, između ostalog: avijacijom (uglavnom izviđačkom i jurišnom) tenkovima i protivoklopnim oružjima, artiljerijom i bacačima mina", a u sastav postrojbi KNOJ-a obvezno su ulazile "i mehanizovane i konjičke jedinice".

Osnivačkim je aktom bilo predviđeno da poslove osiguranja središnjih tijela vlasti "stalno vrši ista zasebna jedinica Korpusa Narodne Odbrane", dok ostale "formacije i jedinice Korpusa izvršuju sve ostale korpusne zadatke"³. Prilikom

obavljanja zadataka koje su dobivale pojedine postrojbe KNOJ-a - radilo se o bataljunu, brigadi ili diviziji - primjenjivalo se pravilo da to čine dvije trećine postrojbe, a jedna trećina uvijek je predstavljala operativnu rezervu, koje je bila "spremna da u svakom času izvrši borbene operativne zadatke"⁴.

Isto je tako bilo određeno da se divizije, zasebne brigade i bataljoni KNOJ-a potčinjavaju (...) neposredno Štabu Korpusa", a sve akcije provođene su "u saglasnosti sa Glavnim Štabovima (stabovima frontova, armija) i sa Odjeljenjima Zaštite Naroda"⁵.

Posebno je bila razrađena i naglašena ovisnost postrojbi KNOJ-a u odnosu na OZN-u, kako prilikom planiranja akcija tako i prilikom djelovanja. Tako su štabovi svih postrojbi KNOJ-a izradivali "plan rasporeda komandnog kadra i vršenja službe u saglasnosti sa načelnikom OZN-e", a potom su ga upućivali "štabu Korpusa na potvrdu". Osim toga, bilo je određeno kako "u cilju što bolje koordinacije korpusnih borbenih akcija sa delatnošću Odjeljenja Zaštite Naroda, štabovi i komande jedinica Korpusa moraju biti u stalnoj i najtešnjoj (n. a.) vezi sa načelnicima OZN-e i svim njenim višjim organima" .

Zatim, kad je OZN-a izvodila svoje samostalne operacije, štabovi postrojbi KNOJ-a dodjeljivali su "po nalogu načelnika Odjeljenja Zaštite Naroda, potrebnii broj vojnka i oficira za izvodjenje operacija OZN-e", koji su, "za vreme takvih operacija" prelazili "potpuno pod vlast organa OZN-e"⁶.

Ukoliko je trebalo izvoditi veće vojne akcije "za likvidaciju narodnih ustanaka i krupnih bandi, plan operacija izrađuju jedno načelnik Glavnog Štaba, načelnik OZN-e i komandant formacija Korpusa Narodne Odbrane"⁷.

Postrojbe KNOJ-a u pravilu su koštene za posebne namjene, a samo "u izuzetnim slučajevima, kada je situacija na frontu naročito teška, štabovi koji komanduju frontom mogu, po dogovoru sa načelnikom OZN-e, upotrebiti jedinice Korpusa Narodne Odbrane".

KNOJ je svojim djelovanjem pokriva područja pod nadzorom *novih* vlasti, što znači da je pri kraju rata njegovom djelatnošću bio obuhvaćen cjelokupni teritorij druge Jugoslavije. Stoga je već i prilikom ustrojavanja postrojbi KNOJ-a primjenjivan teritorijalni kriterij koji se pretežito temeljio na zemaljskoj (republičkoj) podjeli Jugoslavije.

Na taj su način u pojedinim jugoslavenskim zemljama ustrojavane po jedna divizija ili brigada KNOJ-a koje su uglavnom pokrivale teritorij odgovarajuće zemlje (republike), a izuzetak je bila Srbija u kojoj su osnovane dvije divizije, te jedna divizija u Vojvodini.

Zemaljske divizije označavane su brojem i nazivom zemlje; primjerice - *Prva Hrvatska divizija* KNOJ-a, *Druga Slovenačka divizija* KNOJ-a, *Treća Bosansko-hercegovačka divizija* KNOJ-a i td. do *Sedme Vojvođanske divizije* KNOJ-a i *Osme Makedonske divizije* KNOJ-a¹¹.

U Hrvatskoj je divizija KNOJ-a - *Prva Hrvatska divizija* KNOJ-a - osnovana nakon dopisakojegje, 23. kolovoza 1944. g, načelnik OZN-e *Povjereništva narodne obrane* NKOJ-a (A. Ranković) uputio OZN-i za Hrvatsku, u kojem se između ostalog navodi kako će "jedinice Korpusa Narodne Odbrane stajati na straži i biti najdosledniji čuvari tekovina Narodno Oslobodilačke Borbe i NOP"¹².

KNOJ je 1945. g, zbog svog položaja u strukturi nove vlasti i niza organizacijskih razloga, stvarno imao pretpostavke za izvršavanje svih zadatka koji su mu dodjeljivani, a pokazatelj potencijala KNOJ-a svakako se može jednostavno predstaviti i brojnim stanjem njegovih postrojbi. Naime, "u proleće 1945. godine, Korpus narodne odbrane je imao u svom sastavu oko 120.000 ljudi", a od toga se u *Prvoj Hrvatskoj diviziji* KNOJ-a (sedam brigada) nalazilo "oko 25.000 boraca", koji su "pokrivali gotovo celu teritoriju Hrvatske"¹³.

(nastavit će se) •

1 HDA, f. OZN-a, k. 1. o. 3, n. dok o osnivanju KNOJ-a, str. 2.

2 Isto, str. 2.

3 Isto, str. 2-3.

4 Isto, str. 3.

5 Isto, str. 3.

6 Isto, str. 3.

7 Isto, str. 3.

8 Isto, str. 3.

9 Isto, str. 3.

10 Isto, str. 4.

11 v. V. Antić, *Dejstva Korpusa narodne odbrane Jugoslavije na razbijanju kontrarevolucionarnih snaga u poslednjoj godini rata*, u Završne operacije za oslobođenje Jugoslavije, Beograd, 1986.

12 HDA, f. OZN-a, k. 1. o. 3, str. 1.

13 V. Antić, n. dj, str. 606.

MISA NA GROBIŠTU POUBIJANIH HRVATA

(Varaždinski ogrank obilježio 55. obljetnicu stradanja zatvorenika)

Gvogodišnje obilježavanje stradanja pedesetorice ubijenih, "likvidiranih", zatvorenika varaždinskog zatvora iz Miličke ulice, održano je na grobištu Drvarićeva šuma, smještenoj na predjelu Dugi vrh, nedaleko naselja Tužno u općini Vidovec. Svetu misu je služio velečasni Alojz Pakrac, margečanski župnik, koji je održao i prigodnu propovijed, a bogoslužju su, uz rodbinu pokojnika, prisustvovali i brojni stanovnici obližnjeg naselja Tužno, od kojih se stariji sjećaju tragičnih zbivanja, kad je iz obližnje šume do sela dopiralo zapomaganje i jauk nesretnih ljudi, koje su te noći poubijali partizanski vojnici.

Prigodnoj komemoraciji prisustvovali su predstavnici udruge Hrvatski domobran ogrank Varaždin, Dragovolci Domovinskog rata ogrank općine Vidovec i članovi Hrvatskog društva političkih zatvorenika podružnice Varaždin, koje je priredilo i ovogodišnju komemoraciju. Prema izjavama svjedoka pretpostavlja se da su tu pokopani barunica **Emilija** i barun **Metel Ožegović**, vlasnici dvorca Bela, **Duro Herman, Ivan Damjanović** i mnogi drugi. Povodom obljetnice stradanja mještani su ukrasili grob cvijećem, a uz postavljeno raspelo zapaljene su svjeće i položeni vijenci. Uz položene vijence okupljenima se obratila **Antonija Makaj** iz Varaždina, članica varaždinske podružnice HDZ-a, koja je u svom govoru između ostalog istakla:

"I ove smo se godine okupili na mjestu gdje je na današnji dan, 29. lipnja 1945. godine izvršen zločin nad nedužnim ljudima. Od tada je prošlo 55 godina.

Dopustite da Vas prije sjećanja na te teške i olovne godine iz naše prošlosti pozdravim u ime Hrvatskog društva političkih zatvorenika podružnice Varaždin.

Znademo da je ovo mjesto samo jedno od mnogih gubilišta iz tih dana kada je rat već davno završen. Nažalost, samo ih je nekoliko dostojno obilježeno, ostala su zarašla u korov. Prema dosadašnjim saznanjima, iz varaždinskog zatvora odvedeno je od svibnja do listopada mjeseca 1945. godine 400 ljudi, a ostalih žrtava odvedenih iz njihovih domova bilo je mnogo više. Bili su to obični ljudi, naši susjedi, sumještani, najviše civili, a nije se biralo ni po spolu ni po godinama. Jedina krivnja im je bila što su bili Hrvati i da su živjeli u tadašnjoj Hrvatskoj. U to doba htjelo se s lica zemlje izbrisati sve što je hrvatski disalo i govorilo. Nisu se ti neljudi libili ni metka, ni užeta, ni malja, a noć je skrivala njihove zločine i mjeseta umiranja tih mučenika.

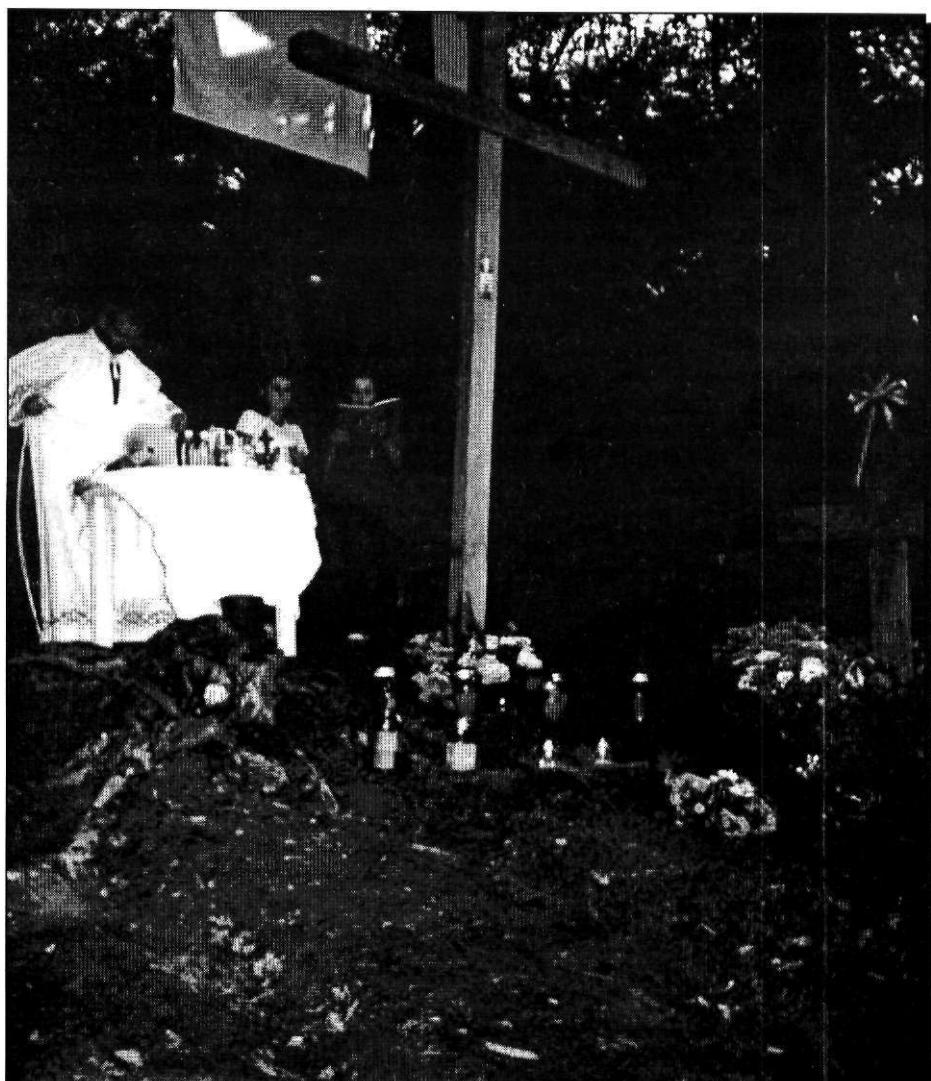
Već prvog dana po ulasku *osloboditelja* u grad Varaždin, počela su uhićenja mnogih

Piše:

Franjo TALAN

uglednih građana, koji su te iste noći bez suda i presude odvedeni u smrt u okolne

Te noći, ponoć je već davno prošla, kad su hodnikom zakoračile teške vojničke čizme. Začula se škripa brave i otvaranje teških drvenih vratiju. Slijedila je prozivka. Franjo, Stjepan, Milan, Šimun, Josip, Metel, Duro, Stanko, Antun i njih još desetak. Izlazili su iz svojih ćelija u tišini, bez riječi.

Misu na grobištu "Drvarićeva šuma", služio je vlč. Alojz Pakrac, župnik

šume, pancir grabe ili su naprsto bacani u Dravu.

Na ovom mjestu poubijana je prvi put skupina ljudi koji su bili zatvoreni u Miličkoj ulici, znači odvedeni su iz zatvora. Za mnoge znademo njihova imena, poznajemo im djecu, znamo u kakvim su uvjetima živjeli. Još ima živih svjedoka tih dana, koji su slušali njihovu prozivku pred smrt, 29. lipnja 1945. godine. Sjećam se te noći....

A onda su se otvorila vrata naše ćelije, u koju je bilo natrpano 40 žena. Imale smo od 16 do 40 godina života. Bile smo stisnute na golom podu i sa strepnjom u srcu iščekivale koje ime će se pročitati. I čulo se. Emilija i još jedno ime za koje nisam više sigurna, pa ga ne spominjem. Žene su ponijele svoje stvari i mirno izšle. U ćeliji je zavladao tajac, muk, mrtva tišina, ni disaj se nije čuo.

Osluškivali smo zvukove iz dvorišta, i dalje je vladala grobna tišina, po udaljavajućem zvuku kamionskog motora znali smo da ih odvoze. U zraku je visjelo pitanje zašto? Tko je sljedeći? Nije bilo ni odgovora, samo tišina. Ti ljudi bili su naši poznanici, prijatelji, članovi naših obitelji, ljudi s kojima smo godinama živjeli u našem gradu. S nekim smo išli zajedno u školu, s nekim smo zajedno radili, a sada ih odvode u smrt. Zašto?

Poslije te noći, 29. lipnja 1945. godine, motori kamiona, koji su odvodili ljudi na stratišta, gotovo se nisu ni hladili. Trajalo je to četiri mjeseca. Koncem rujna likvidirana je posljednja skupina. Brojala je 47 osuđenika. Njihova presuda bila je smrt. Svi su uglavnom bili mlađi, u najlepšim godinama svoga života. U grupi je bila i jedna djevojka, imala je tek 20 godina, bila je to moja sestra. Mjesto njezina stradanja kao i stratišta ostalih ostalo je nepoznato. Mnoge majke, supruge i djeca nikad nisu doznali za grob gdje su mučenički završili njihovi najdraži.

Ali u našim srcima nema mržnje, nema ni želje za osvetom. Želim samo da se njihova žrtva ne zaboravi. A oprost? Oprost može primiti samo onaj koji za njega zamoli. U ovom slučaju je ta molba izostala. I kada nas više ne bude, neka naši mlađi naraštaji ne zaborave na žrtve koje su dale sve što su imale, a to je život da bi oni živjeli u miru, u svojoj Domovini, koja je samo jedna. Nama je to naša Hrvatska. Ne zaboraviti prošlost, ali ni živjeti u njoj već raditi za svjetliju budućnost Domovine koju su sanjale i ove žrtve poubijjane na tom mjestu pred više od pola stoljeća.

Na kraju želim zahvaliti u ime Društva hrvatskih političkih zatvorenika svim prisutnima koji su se došli pokloniti sjenama ovih žrtava. Svim dragim mještanima ovih sela, posebno Tužna, svima koji su pridonijeli da se ovo mjesto sačuva i dostojno obilježi.

A ovi hrvatski mučenici neka i dalje mirno počivaju u sjeni stoljetnih stabala, jer nisu zaboravljeni. Neka im je zauvijek hvala i slava."

Misno slavlje uzveličao je pjevački zbor uz pratnju na orguljama sestre **Klaudije**. Podjećamo da je zahvaljujući velečasnom **Aloju Pakracu** na posljednje počivalište, pedesetak pobijenih civila i uglednih građana Varaždina i okolice, 1990. godine postavljen drveni križ, 1997. godine je općina Vidovec, uz cestu, postavila putokaz koji ukazuje na mjesto pogibije, a do grobišta je kroz polje napravljeno 120 metara nove ceste za koju su zemljiste darovali: **Verica Sudec, Josip Biškup, Siniša Klemen, Antun Barila, Tomo Vincek, Ivan i Tomo Pućek i Antun Haj Sok**. U podnožju brda se obitelj **Lovre Pućeka** odrekla dijela šume na kojem je uređeno malo parkiralište te je tako olakšan pristup grobištu koje se nalazi pedeset metara duboko u šumi, a od ceste Tužno-Črešnjevo udaljeno je dvjestotinjak metara s lijeve strane. CD

GREŠNE OPTUŽBE

Što danes koga optužuje, što se s kem svađa, za čijo korist, dok Hrvata trača? Široko, gliboko študeram o tomu semu. Bi rekel, jel to morti, još navek on stari lucki biblijski grešni beteg, koj se do danes ne je premenil ni zvračil?

Setimo se dok smo robovali. Kulikem smo zdevali «cinkaroši». Setimo se dok smo vu progonstvu bili. Nekoje smo zvali «udbaši», a oni, morti so bili, a morti neso bili?

I kaj bi čovek danes reknel na te tulike sakidešne hrvacke optužbe? Kagda da so nam se jeziki pomešali, kagda da nam je Bog pameti zel? Pedeset let smo, saki na svoj način, v znoju i v krve vojevali i pobedo naše domaje zvojevali. I sad, mesto da se veselimo, mi se svađamo i jeden drugomu grozimo: «Znaš ti, kaj si fčera bil, zato si mi danes kriv!» I kagda da bi, ti si sad šteli biti; precedniki, tajnici, biležnici...

Tak je to eto i v našem glasilu zatvorenika. Znamo da je to naše glasilo za nas robijaše posvećeno, sveto, staro več deset let. Vu nem so povedane se naše patne i boli. Vu nem so s pečatom vudreni opisi, zapisi, za našo povest od zladelo Titovoga komunizma. Zato mi, brojno čitatelstvo toga glasila, eto sad, rasprto pitamo naše robijaše, betežnike, grešnike-gosp. M. Dizdara, gosp. S. Zereca, gosp. D. Pericu i gosp. M. Veselicu: Zakaj, zakaj več jenput ne prestano tračati naše predstavništvo HDPZ-a, koje smo si mi demokracci zebrali? A zna se, da so se ta ista gospoda počkoma, bez srama v celoste naplatili, obraze si «očistili»? A ako naše Društvo vodi, kak oni vele «baba», mi im velimo da smo gizdavi šnom. Jer ona je naša topla, poštena majčica koja briguje za nas, koja je naš spas! A vurednički odbor našega glasila, z Juretom Knezovićem i Tomislavom Jonjićem, jesu moralna kvaliteta našega Društva. I zato so Vaše, gosp. Dizdar, optužbe v javnosti osuđene i zahičene. Nek Vam novorođeni Jezuš čez Novo leto rasveti pamet, daruje mira, kaj ne bute više nikoga vredali.

A Vama, poštovano VUREDNIŠTVO glasila Zatvorenik, kak i naše precednice Katice-Kaje, ČESTITATO Božić i Novo 2001. leto, s puno napretka, zdravlja članovi koprivničke-križevačke-đurđevačke podružnice, na čelu s starem, kuražnjem bojnikom L. Hajbom.

Slavko Čamba □

PONAVLJANJE STARE NEISTINE NA NOVI NAČIN

Vaše glasilo **Politički zatvorenik**, br. 102, rujan 2000. donosi na str. 37-40. članak dr. Ante Sekulića pod naslovom «Dvije subotičke presude (1948. i 1972.).

Na temelju članka 22., stavka 4. Zakona o javnom priopćavanju (NN, 83/1996) zahtijevam da u sljedećem broju vašega glasila objavite moj odgovor na klevetu

Piše:

prof. dr. Tomo VEREŠOP

potpuno neistinitu optužbu argumentirano odgovorio u istome mjesecniku **Kana**, br. 7-8/1990, str. 2. pod naslovom «Umjesto odgovora». Na ove moje argumente dr.

fesor i dr. Marko Lipozenčić, otorinolaringolog.

2. Nije istina da su mene tužitelji Tomislav Vidaković i Marko Milašin izveli pred sudbeno vijeće kao svjedoke, posebice protiv A. Sekulića. Ja sam prvi put pozvan na «razgovor ugodni» od zagrebačkoga SUP-a u prvoj četvrtini 1972., i to kao optuženik, a ispitivali su me i optuživali za «kontrarevolucionarnu djelatnost» te za «razbijanje bratstva i jedinstva naših naroda i narodnosti» dva člana SUP-a iz Novoga Sada od kojih se jedan preživao Inić.

3. U mjesecu rujnu iste godine, kada sam bio na godišnjem odmoru u Subotici, dobio sam pismeni «Poziv za svjedoka... u krivičnom predmetu protiv Bele Gabrića i dr.» da dodem u Okružni sud u Subotici« na dan 15. septembra 1972. godine, u 7.30 časova...soba broj 152/11.» U pozivu sam upozoren: «Ako uredno pozvani svjedok neopravdano izostane, može se narediti da se odmah prinudno dovede, a može se kazniti novčanom kaznom do 5.000 dinara i obavezati da snosi troškove prouzrokovane njegovim izostankom (čl. 230. st. 1. ZKP). Poziv je potpisao «istražni sudija Radičević Aleksandar».

Sekulić nije odgovorio. Nakon toga naše se staro prijateljstvo ponovno obnovilo.

Stoga sam bio vrlo neugodno iznenaden kada sam spomenuto Sekulićevu staru neistinitu optužbu protiv mene, formuliranu na novi način, pročitao u vašem glasilu **Politički zatvorenik**, br. 102.

Da bi naše općinstvo upoznalo nepavorenu istinu o mome sudjelovanju u sudskom postupku dr. Ante Sekulić 1972. iznosim sljedeće činjenice:

- Glavni sam suošnivač s dr. Antonom Sekulićem Odbora bačkih Hrvata pri Matici hrvatskoj u Zagrebu 1971. Članovi toga Odbora su bili još: mr. Luka Štilinović, znanstveni djelatnik, g. Petar Šarčević, ravnatelj drame Hrvatskog narodnog kazališta u Zagrebu, g. Nesto Orčić, akademski kipar, g. Juraj Lončarević, pro-

koju dr. A. Sekulić iznosi protiv mene na str. 40. spomenutoga članka. On tu, naime, tvrdi da su tužitelji «Tomislav Vidaković i Marko Milašin izveli pred sudbeno vijeće svoje svjedoke, posebice protiv A. Sekulića» i da su ti svjedoci za nj «bili...izne-nađenje i nova bolna spoznaja, saznanje o nama kao narodnoj zajednici.» Među tim svjedocima izričito spominje i mene: «dr. Tome Vereš, dominikanac» (stupac 3.).

Ovu je tešku i neistinitu optužbu protiv mene još jasnije iznio dr. Ante Sekulić prije deset godina u mjesecniku Kršćanske sadašnjosti **Kana**, br. 6/1990., u članku «Oko domoljublja s istolinjubivošću» (str. 2) u kojem piše: «Bolno je, naime, prisjetiti se sudskoga postupka u jesen 1972. kada je dr. Tomo Vereš bio svjedokom optužbe protiv mene u političkom procesu.» (stupac 3.). Na ovu sam

4. U mjesecu listopadu 1972. godine od Okružnog suda u Subotici dobio sam «Poziv na glavni pretres... kao svedok» da dodem «na dan 26. okt. 1972 godine u 8 časova...soba broj 155/11 na glavni pretres po krivičnom predmetu okrivljenog Sekulić dr Ante i dr. iz Delnica zbog krivičnog dela.....». Poziv je potpisao «pretdsednik sudija, Kujundžić Andrija, s.r.» Naravno, i u ovome pozivu je pisalo upozorenje koje sam naveo u prethodnoj točki. Napominjem da su isti poziv dobili Nesto Orčić i Petar Šarčević, članovi Odbora bačkih Hrvata pri Matici hrvatskoj u

2 KANA*Prijec čitalaca***UMJESTO ODGOVORA**

Budući da dr. Ante Sekulić uopće nije opovrgnuo moje argumente iznesene u Kani, br. 5/1990., nego ih je mimošao rasipavši se u br. 6. istoga glasila o mnogomcu što ne spada u naš prijepor, bilo bi uputno da ne odgovaram na njegovo suprotstavljanje. Pa i neću odgovarati na nj i na njegove brojne osobne insinuacije, diskvalifikacije, nedokazane pretpostavke i krajnje istine. No, on je svoj odgovor završio, način, jednom vrlo nedoličnom dvomislenom politikantskom insinuacijom tvrdčeći da sam ja bio »svjedokom optužbe protiv njega u političkom procesu« godine 1972., pa je potrebno da u vezi s tim upoznam naše općinstvo s cijelovitim istinom:

1. Suosnivač sam s dr. Anton Sekulićem Odbora bačkih Hrvata pri Matici hrvatskoj u Zagrebu godine 1971.

2. Zbog toga me je SUP u Zagrebu početkom godine 1972. pozvao na odgovornost i optužio za »kontrarevolucionarnu, masopovsku djelatnost«. U rujnu iste godine pozvao me je i istražni sudac Okružnog suda u Subotici i ponovno slično optužbe.

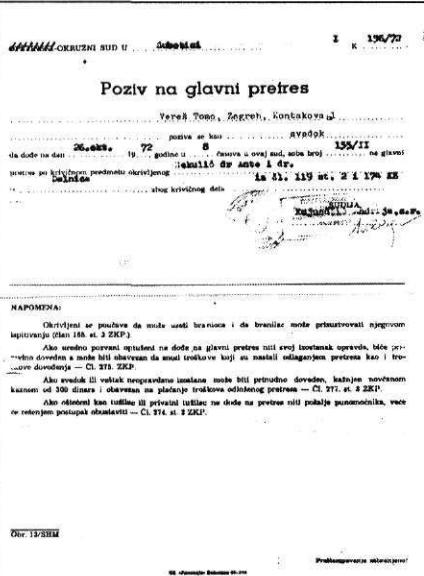
3. Okružni sud u Subotici (a ne Javno tužilaštvo) pozvalo me je, zajedno s ostalim članovima Odbora bačkih Hrvata, u listopadu 1972. kao svjedoka na »glavni pretres Sekulić od Anti i dr. pod prijetnjom da, ako neopravdano izostanem, mogu biti »prinudno dovedeni«.

4. Ugledni zagrebački odvjetnik dr. Lav Znidarić, branitelj dr. Sekulića, zahvalio mi je na svjedočenju odmah poslijepodne pretresa rekavši da sam njime spasio dr. Sekulić od vrlo teške kazne koja mu je prijetila. Tada mi je dr. Znidarić ponudio da budemo »per tu«.

Iskreno mi je žao što dr. Ante Sekulić odbija da u otvorenom dijalogu zajednički tražimo istinu o bačkim Hrvatima, kako smo nekoč činili, i da suradujemo na učvršćivanju jedinstva svih katoličkih i nekatoličkih naroda u Bačkoj te na izgradnji njihova zajedničkog dobra.

Tomo Vereš

Zagrebu i da se g. Orčić sa mnom zajedno odazvao pozivu, dok se Petar Šarčević ispričao službenim putovanjem u inozemstvo.

5. Ugledni zagrebački odvjetnik, dr. Lav Znidarić, branitelj dr. Sekulića, upozorio me je u hodniku ispred sudske dvorane u kojoj se vodilo suđenje da će ja biti pozvan kao posljednji svjedok jer cijela optužba ide u tom smjeru da smo dr. Ante Sekulić i ja zapravo glavni krivci za osnivanje i rad Odbora bačkih Hrvata. Neka dobro pazim što će govoriti, jer bih i sam mogao svršiti na optuženičkoj klupi. Pripomenuo je, osim toga, da ja ne mogu znati što su svjedoci prije mene rekli, a njihovo svjedočenje nije se odlikovalo savršenom suglasnošću. O mom svjedočenju zavisi, dakle, znatnim dijelom i Sekulićeva sudbina. Nakon što sam predsjedniku suda Andriji Kujundžiću izložio povijest nastanka i znanstvenu svrhu Odbora bačkih Hrvata te odgovorio na njegova pitanja u vezi s mojim pismima dr. Ante Sekuliću, izšao sam iz dvorane. Dr. Lav Znidarić mi je odmah poslije održanog pretresa zahvalio na svjedočenju rekavši da sam njime spasio dr. Sekulića od vrlo teške kazne koja mu je prijetila. Tada mi je dr. Znidarić ponudio da budemo »per ru«.

Eto, to je nepatvorena istina o mome sudjelovanju u sudskom postupku protiv dr. Ante Sekulića 1972. godine u Subotici. A ono što o tome piše dr. Ante Sekulić u **Političkom zatvoreniku**, br. 102. samo je ponavljanje stare neistine na nov način. No, budući da smo obadvajica kršćani, opraštam mu na neistinitom pisanju o meni i ne prekidam s njime staro prijateljstvo.

Vrlo mi je žao što se u **Političkom zatvoreniku** pojавila gruba politikantska optužba protiv mene, koji sam i sam bio politički proganjан u Titovoj Jugoslaviji, te sam čamio u samici dubrovačkoga zatvora »Karmen» (1962.) zbog propovijedi koje sam održao u pučkim misijama u Širokom Brijegu (1961.). •

**BALADA
O RODIJAKU**

Petar S. Ujević

Dok su nas vukli mirisi dropa
mi smo se krili u kućaru
tukli brankuca igrali topa
pravili piščak na solani

Znali smo di su rane trišnje
lomili grane tražili gnjizda
krpili loptu poslin škole
letili skupa do daleki zvizda

Rodijak nije više s nama
ko nekad na silu u Cisti
prošle su otad godine teške
mada ga nema uvik smo isti

Još se u meni ditinjstvo javi
mirison sača i kruva s komina
još se u meni Dubrava plavi
modra ko Modrog jezera stina

KRIK ŽIVOTA

Kaji

Ljubica DOŠEN

Zrelost u duši se mijenja,
Kad Križ života je veći
Tad riječi ne mogu sve reći.

Tvoj lik svijetli u tami,
A Krist je ljubav i nada,
Uz njega nismo sami.

GRAD KOJI JE UVIJEK IMAO DUŠU

HDPZ u posjetu Hrvatskoj Kostajnici

Prije svega potrebno je politički uvjetovati hitno vraćanje Hrvatskoj Kostajnici, dijela još uvijek okupiranog gradskog i državnog područja na drugoj strani rijeke Une. Obnovu i povratak stradalnika nuždno je odrediti na jedini pravedan način, dakle, prema redoslijedu ratnih stradanja.

U nedjelju 8. listopada, toga kišnog zagrebačkog jutra, članovi Hrvatskoga društva političkih zatvorenika i nekoliko članova Kluba povratnika iz iseljeništva, krenuli su autobusom posjetiti Hrvatsku Kostajnicu. Neposredni povod bila je već tradicionalna manifestacija "Kestenijada 2000", koju prvog vikenda u mjesecu listopadu svake godine organizira Gradsko poglavarstvo Hrvatske Kostajnice i Turistički ured grada.

Mažoretkinje i limena glazba, uz zvuke hrvatskih koračnica, predvodili su dugu kolonu prispjelih izletnika iz Zagreba. Ulaskom u grad odmah postaje vidljivo - grad je bezdušno, barbarski razoren. Osim grada, i okolna su hrvatska sela razrušena, spaljena i devastirana.

Vozimo se prema crkvi Sv. Ante Padovanskog sa samostanom i franjevačkim redom poznatim još 1334. U ratuje crkva skoro potpuno srušena, a samostan razoren. Danas su obnovljeni i nalaze se u funkciji. Ovdje je naše društvo prisustvovalo nedjeljnoj Sv. Misi. Trg ispred crkve povijesna je jezgra grada iz 18. stoljeća i tu su sve zgrade užasno razorene ili porušene. Čeka se stručna restauratorska obnova, kako bi im se mogla vratiti povijesna autentičnost. Preko Une, na drugoj strani porušenog mosta, dio je Hrvatske Kostajnice koji se još uvijek nalazi pod srpskom okupacijom. Riječ je o hrvatskome državnom području površine 10 hektara, s povijesnim gradom grofova Zrinskih.

Poslije posjeta gradu i brdu Djed, krećemo prema prigradskom mjestu Čukur, gdje je smrtno ranjen legendarni snimatelj i novinar HRT-a **Gordan Lederer**.

Piše:

Damir BOROVČAK

Lederer je rođen 25. travnja 1958. U ljetu 1991. došao je na kostajničko ratište kao snimatelj HRT-a, gdje su se vodile borbe

između branitelja Hrvatske Kostajnice i četnika. Lederer je s braniteljima odlazio na položaje i ostvario nezaboravne reportaže i ratne snimke idiličnog Pounja u vrijeme četničke agresije. Ujutro 8. kolovoza 1991., prigodom snimanja na položaju, na njega je pucano snajperom s pravoslavnog groblja na prilazu sela Ču-

Hrvatska Kostajnica: razrušeno i obnovljeno

kur. Teško, u vrat ranjenog snimatelja hrvatski su branitelji prebacili u Dom zdravlja Kostajnica. Život mu je mogao biti spašen da je pravodobno helikopterom prebačen u bolnicu u Zagreb. No, uzaludni su bili vapaji njegove obitelji, majke lijećnice, oca, i kćeri kao i cijele hrvatske javnosti tadašnjem generalu tzv. JNA **Andriji Rašeti** da odobri helikopter za teško ranjenog Lederera.

Nakon upornih inzistiranja, tek navečer tog dana odobrenje prijevoz sanitetskim vozilom za Zagreb iz tada već opkoljene Kostajnice. Gordan Lederer, nažalost, umro je na putu u Zagreb. Pokopan je 10. kolovoza 1991. na groblju Mirogoj. Na objetnicu njegove smrti 1998. podignuto je spomen-obilježje u obliku križa na mjestu njegova ranjavanja. Idejno rješenje ovoga križa dao je njegov otac **Prvislav**. Danas jedna od glavnih ulica, kojom se iz smjera Zagreba ulazi u Hrvatsku Kostajnicu, nosi njegovo ime.

"Hrvatska Kostajnica ostaje vječno zahvalna Gordunu Ledereru, jer je on svojim snimkama pronio slavu, ljepote i stradanje ovoga hrvatskog gradića", rekao je na samom mjestu spomen križa, prijazan i susretljiv gradonačelnik Hrvatske Kostajnice **Davor Govorčinović**. Na području Hrvatske Kostajnice ubijene su ili nestale 253 osobe. Na području bivše općine Hrvatska Kostajnica, nađeno je nekoliko masovnih grobnica: groblje Sv. Ana, G. Hrastovac, Baćin, šuma Plavićevac, a neke će se još i otkriti. Idućih će godina Hrvatska Kostajnica podići spomenik svim hrvatskim braniteljima, jer su u Hrvatskoj Kostajnici položili svoje žive mnogi mladići iz svih dijelova Republike Hrvatske.

Kostajničko Pounje prekrasan je dio hrvatske domovine. Napačeni hrvatski čovjek ovoga kraja ponovno je sučeljen sa siromaštvom, ali oplemenjen ponosom i zaslužuje više i bolje od ovoga teškog vremena obnove. Povratak Srba, koji su ubijali, razarali i rušili hrvatsku imovinu, čovjeka i njegovu baštinu, pa i ovaj grad, već je uslijedio, iako još svi hrvatski stradalnici nisu zbrinuti. Nova je nepravda na vidiku, a još stara nije zaboravljena. Hrvati u Kostajnici kažu da njihov grad ima dušu. To je točno i vidljivo, duša ovoga grada kroz stoljeća govori o teškoj i časnoj prošlosti. I mi danas trebamo imati dušu, ali i savjest, jer se na ovom dijelu

Na mjestu pogibije Gordana Lederera

hrvatske državne granice, stoljećima branila cijela domovina. Trebali bismo činiti puno više da se ispravljaju povjesne nepravde, da se povratak uvjetuje redoslijedom ratnih stradanja i događanja.

Une. Poradi svih ovih okolnosti, potrebno je doći i dolaziti u Hrvatsku Kostajnicu, pokloniti se mrtvim i živim braniteljima, porazgovoriti s ljudima ovdje rođenima. Potrebno je češće vidjeti granicu krvlju

Hrvatska Kostajnica, na porušenom mjestu s pogledom na Zrinski grad

Ovo je, nakon Vukovara, najrazoreniji hrvatski grad, pa bi današnja vlast trebala pokazati više vidljivoga i opipljivog političkog sluha za ovaj dio naše domovine. Prije svega potrebno je politički uvjetovati hitno vraćanje Hrvatskoj Kostajnici dijela još uvijek okupiranoga gradskog i državnog područja na drugoj strani rijeke

branjenu, granicu između dobra i zla. Treba spoznavati pouke i gorko iskustvo prošlosti i ne dopustiti da nam se grozno zlo opet ponovi. Zato smo se vratili u Zagreb počašćeni, ponosni i zadovoljni što smo mogli i u ovoj prigodi podijeliti svoju tugu, ali i svoju radost s Hrvatskom Kostajnicom. •

SREDNJA BOSNA U DOBA NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE (IX.)

POPIS POGINULIH - STRIJELJANIH HRVATA NEKIH DIJELOVA SREDNJE BOSNE, U DRUGOME SVJETSKOM RATU (1941.-1945.)

OPĆINA: VITEZ

NASELJE: NADIOCI

**POGINULI I STIJELJANI HRVATI U
DRUGOME SVJETSKOM RATU**

1. ALILOVIĆ (IVO) ILIJA, rod. 09.07.1921., majka Ana, rod. Grgić, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustaša ubijen, izvan borbe, u svibnju 1945. Zločin su počinili partizani.

2. ČALIĆ (JAKOV) JOSO, rod. 16.05.1921., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran nestao 1944. Odgovornim se čine partizani.

3. DELIĆ () JAKO, rod. 16.03.1921., majka Anda, rod. Pogača, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran ga umorili partizani u zatvoru/logoru u svibnju 1945.

4. LIVANČIĆ (IVO) MARKO, rod. 03.11.1912., majka Kate, rod. Šamija, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustaša ubijen, izvan borbe, 1944., u Nadiocima. Zločin su počinili partizani.

5. LIVANČIĆ (IVO) MARKO, rod. 03.11.1912., majka Kate, rod. Šamija, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran ubijen, izvan borbe, 1944. Zločin su počinili partizani.

6. OMAZIĆ (ILIJA) JOSO, rod. 16.05.1925., majka Juka, rod. Ojvan, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustaša ubijen, izvan borbe, u svibnju 1945., u Sarajevu. Zločin su počinili partizani.

7. PERKOVIĆ (STIPE) ANTO, rod. 13.12.1925., majka Manda, rod. Dragičević, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao civil umoren od Vlasti FNRJ/SFRJ u zatvoru/logoru 1947., u Sarajevu.

8. PERKOVIĆ (FRANJO) DRAGO, rod. 02.11.1925., majka Mare, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustaša nestao je na «Križnom putu» negdje u svibnju 1945. Za njegov nestanak odgovornim se drže partizani.

9. PERKOVIĆ (JAGO) FRANJO, rod. 18.09.1925., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustaša nestao je na «Križnom putu» 1945. u Dravogradu. Za njegov nestanak odgovornim se drže partizani.

10. PERKOVIĆ (PERO) IVO, rod. 04.12.1925., majka rod. Anteljić, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Bio domobran... 1945. Za njegov nestanak odgovornim se drže partizani.

11. SEMREN (IVO) PERO, rod. 04.03.1920., majka Luča, rod. Jelić, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Bio domobran... 1945. Za njegov nestanak odgovornim se drže partizani.

12. ŠAMIJA (PETAR) ILIJA, rod. 14.03.1927., majka Ane, rod. Bužić, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustaša ga umorili partizani u zatvoru/logoru 1945., u Popovači.

OPĆINA: VITEZ

NASELJE: MALI MOŠUNJ

**POGINULI I STIJELJANI HRVATI U
DRUGOME SVJETSKOM RA TU**

Priredio:

Mr. Vjenceslav TOPALOVIĆ

1. ANČIĆ (PETAR) FRANO, rod. 02.10.1899., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran poginuo u borbi s partizanima 1943.

2. BOŠNJAK (ANTO) FONO, rod. 09.10.1928., majka Mara, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran nestao je na «Križnom putu» negdje u svibnju 1945. Za njegov nestanak odgovornim se drže partizani.

3. BOŠNJAK (IVO) FRANO, rod. 07.05.1917., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustaša poginuo u borbi s partizanima 22.10.1944. u Biloj.

4. BOŠNJAK (IVO) ILIJA, rod. 02.06.1910., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran ubijen, izvan borbe, 1943. u Virovitici. Zločin su počinili četnici.

5. BUDIMIR (ANTO) IVO, rod. 10.08.1892., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao pripadnik Njemačke vojske ubijen, izvan borbe, 23.10.1944. u Biloj. Zločin su počinili partizani.

6. BUDIMIR (NIKO) NIKO, rod. 03.02.1917., majka Marija, rod. Grebenar, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran ubijen, izvan borbe, 22.10.1944. Zločin su počinili partizani.

7. BUDIMIR (IVO) STIPO, rod. 05.09.1924., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran ubijen, izvan borbe, 22.10.1944. u Travniku. Zločin su počinili partizani.

8. GREBENAR (PERO) ANTO, rod. 08.07.1927., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran nestao je na «Križnom putu» 1945. Za njegov nestanak odgovornim se drže partizani.

9. GREBENAR (NIKO) ANTO, rod. 13.08.1922., majka Mara, rod. Radeljić, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran ubijen, izvan borbe, 23.10.1945. Zločin su počinili partizani.

10. GREBENAR (IVO) FRANO, rod. 21.05.1907., majka Kata, rod. Josipović, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao civil ubijen, izvan borbe, 24.06.1946. u Krušcici. Zločin su počinili partizani.

11. GREBENAR (NIKO) MIJO, rod. 17.04.1928., majka Mara, rod. Radeljić, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran ubijen, izvan borbe, 1943. Zločin su počinili partizani.

12. GREBENAR (ANTO) PERO, rod. 02.08.1910., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran nestao je na «Križnom putu» 1945. Za njegov nestanak odgovornim se drže partizani.

13. GREBENAR (IVO) PERO, rod. 04.05.1915., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao civil ubijen, izvan borbe, 22.10.1944. u Biloj. Zločin su počinili partizani.

14. GREBENAR (NIKO) STIPO, rod. 05.06.1924., majka Mara, rod. Radeljić, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran ubijen, izvan borbe, 22.10.1944. Zločin su počinili partizani.

15. GRUJO (NIKO) MIJO, rod. 07.06.1921., majka Marija, rod. Grebenar, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustaša nestao je na «Križnom putu» 10.05.1945. u Garešnici. Za njegov nestanak odgovornim se drže partizani.

16. JAKIĆ (STIJEPO) ILIJA, rod. 02.03.1939., majka Juka, rod. Matošević, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao civil ubijen, izvan borbe, 02.06.1943. Zločin su počinili partizani.

17. JAKIĆ (IVICA) KATMERKO, rod. 01.04.1923., majka Luče, rod. Čurak, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao civil ubijen, izvan borbe, 02.06.1943. Zločin su počinili partizani.

18. JAKIĆ (IVICA) ŠTIPAN, rod. 07.03.1921., majka Luče, rod. Čurak, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran poginuo u borbi s četnicima 1942.

19. KAJIĆ (TADIJA) STIPO, rod. 05.07.1920., majka Jela, rod. Grebenar, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran poginuo u borbi s četnicima 1942.

20. KUREVIJA (ANTO) DRAGO, rod. 01.05.1898., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao civil ubijen, izvan borbe, 22.10.1944. u Turbetu. Zločin su počinili partizani.

21. KUREVIJA (ANDRIJA) FRANO, rod. 01.09.1920., majka Mara, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran nestao je na ((Križnom putu» 1945. Za njegov nestanak odgovornim se drže partizani.

22. KUREVIJA (DRAGO) IVO, rod. 01.07.1920., majka Ana, rod. Sučić, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustaša poginuo u borbi s četnicima 1942.

23. MARKOVIĆ (LOVRO) PERO, rod. 05.03.1924., majka Manda, rod. Raić, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran ubijen, izvan borbe, 23.10.1944. u Travniku. Zločin su počinili partizani.

24. MATIJANIĆ (ANTO) ANTO, rod. 04.08.1905., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustaša nestao je na ((Križnom putu» 1945. Za njegov nestanak odgovornim se drže partizani.

25. MATIJANIĆ (JAKE) IVO, rod. 02.08.1924., po nacionalnosti Nijemac, rimokatolik. Kao domobran nestao je na ((Križnom putu» 1945. Za njegov nestanak odgovornim se drže partizani.

26. MATIJANIĆ (DOMINO) JAKO, rod. 05.04.1897., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao civil ubijen, izvan borbe, 23.10.1944. u Malom Mošunju. Zločin su počinili partizani.

27. MATUANIĆ (JAKO) MARKO, rod. 04.10.1926., majka Barica, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustaša je umoren u partizanskom zatvoru/logoru u Malom Mošunju 1956.

28. MATUANIĆ (ANTE) PERO, rod. 03.05.1911., majka Jela, rod. Marijanović, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran ubijen, izvan borbe, 22.10.1944. u Biloj. Zločin su počinili partizani.

29. MATUANIĆ (JAKO) STIPO, rod. 01.06.1921., majka Barica, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran ubijen, izvan borbe, 1943. u Malom Mošunju. Zločin su počinili partizani.

30. MATOŠEVIĆ (PERO) MARKO, rod. 04.02.1923., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran nestao je na »Križnom putu» negdje u svibnju 1945. Za njegov nestanak odgovornim se drže partizani.

31. MATOŠEVIĆ (IVO) MATO, rod. 01.06.1899., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao civil ubijen, izvan borbe, 22.10.1944. u Biloj. Zločin su počinili partizani.

32. PENDEŠ (MUJO) PERO, rod. 24.06.1919., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustaša poginuo u borbi s četnicima 1942.

33. PERIĆ (MARKO) BLAŠKO, rod. 07.08.1905., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao civil nestao je na »Križnom putu» 1943. Za njegov nestanak odgovornim se drže partizani.

34. RADELJIĆ (PETAR) ANTO, rod. 01.06.1917., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao civil ubijen, izvan borbe, 22.10.1944. u Travniku. Zločin su počinili partizani.

35. RAJKOVIĆ (BOZO) BOZO, rod. 04.05.1929., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao civil ubijen, izvan borbe, 04.06.1943. u Biloj. Zločin su počinili partizani.

36. SAJEVIĆ (IVAN) AUGUST, rod. 01.04.1919., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran nestao je na »Križnom putu» negdje u lipnju 1945. Za njegov nestanak odgovornim se drže partizani.

37. SAJEVIĆ (IVAN) AUGUST, rod. 27.07.1912., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustaša nestao je na »Križnom putu» 1945. Za njegov nestanak odgovornim se drže partizani.

38. SAJEVIĆ (IVO) FRANO, rod. 03.02.1909., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustaša nestao je na »Križnom putu» 1945. Za njegov nestanak odgovornim se drže partizani.

39. SAJEVIĆ (ALOJZ) NIKOLA, rod. 04.05.1923., majka Kristina, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran nestao je na »Križnom putu» negdje u svibnju 1945. Za njegov nestanak odgovornim se drže partizani.

40. SPAJIĆ (ANTO) IVAN, rod. 02.06.1908., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao civil poginuo u borbi s partizanima u Biloj, 22.10.1944.

41. STOJAK (IVAN) ANTO, rod. 07.09.1923., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran nestao je na »Križnom putu» negdje u svibnju 1945. Za njegov nestanak odgovornim se drže partizani.

42. TARABA (MATO) ANTO, rod. 01.04.1920., majka Luča, rod. Stojak, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran ubijen, izvan borbe, u listopadu 1944. u Malom Mošunju. Zločin su počinili partizani.

43. TARABA (MATE) CVIJO, rod. 06.03.1914., majka Luča, rod. Stoljak, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao civil ubijen, izvan

borbe, 23.10.1944. u Biloj. Zločin su počinili partizani.

44. TARABA (NIKO) IVO, rod. 24.07.1922., majka Luča, rod. Perić, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustaša nestao je na »Križnom putu» 1945. Za njegov nestanak odgovornim se drže partizani.

45. TARABA (ANTO) KAZIMIR, rod. 04.03.1929., majka Ljubica, rod. Jakić, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Nestao je na »Križnom putu» 1945. Za njegov nestanak odgovornim se drže partizani.

46. TARABA (ANTO) KAZIMIR, zvani »Kažo», rod. 01.04.1928., majka Ljubica, rod. Radelić, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao civil nestao je na »Križnom putu» 1945. Za njegov nestanak odgovornim se drže partizani.

47. TARABA (ANTO) KAZIMIR, rod. 10.02.1926., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran ubijen, izvan borbe, 22.10.1944. u Travniku. Zločin su počinili partizani.

48. TARABA (MATO) NIKO, rod. 05.10.1898., majka Luča, rod. Perić, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao civil ubijen, izvan borbe, 23.10.1944. u Malom Mošunju. Zločin su počinili partizani.

49. TARABA (INIKO) SREĆKO, rod. 06.02.1924., majka Luča, rod. Perić, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran nestao je na »Križnom putu» 1945. Za njegov nestanak odgovornim se drže partizani.

50. TURALIJA (STIPO) FRANO, rod. 07.04.1920., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustaša ubijen, izvan borbe, 1943. Zločin su počinili četnici.

**OPĆINA: VITEZ
NASELJE: POČULICA
POGINULI I STIJELJANI HRVATI U DRUGOME SVJETSKOM RATU**

1. JURČEVIĆ (JOZO) BLAŠKO, rod. 12.06.1915., majka Ana, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao pripadnik Njemačke vojske poginuo u borbi 1943., sa četnicima.

2. JURČEVIĆ (JOZO) IVAN, rod. 14.07.1925., majka Jele, rod. Mišković, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustaša ubijen, izvan borbe, 1944. u Obrenovcima. Zločin su počinili partizani.

3. JURČEVIĆ (IVO) MARKO, rod. 13.02.1924., majka Ruža, rod. Križanac, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustaša nestao je na »Križnom putu» 1945. u Sisku. Za njegov nestanak odgovornim se drže partizani.

4. KNEŽEVIĆ (PERO) ANTO, rod. 13.12.1916., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustaša je poginuo u borbi s četnicima u Bugojnu, 1943.

5. KNEŽEVIĆ (PERO) ANTO, rod. 16.03.1918., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustaša, nestao je na »Križnom putu» negdje u svibnju 1945. Za njegov nestanak odgovornim se drže partizani.

6. KNEŽEVIĆ (PERO) NIKO, rod. 12.03.1921., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustaša ubijen, izvan borbe, 1943. u Kupresu. Zločin su počinili partizani.

7. RAMLJAK (JURE) FRANO, rod. 10.02.1920., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao domobran ubijen, izvan borbe, 1945. Odgovornim se čine partizani.

8. RAMLJAK (IVO) JOZO, rod. 07.05.1921., majka Ivka, rod. Žuljević, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao civil umro od posljedica rata 1987. u Počulici.

OPĆINA: VITEZ

NASELJE: RIJEKA

POGINULI I STIJELJANI HRVATI U DRUGOME SVJETSKOM RATU

1. BILETIĆ (FRANJO) DRAGO, rod. 28.11.1920., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustaša nestao 1944. Odgovornim se drže partizani.

2. BILETIĆ (FRANJO) PERO, rod. 14.09.1926., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustaša nestao 1944. Odgovornim se drže partizani.

3. BONIĆ (IVICA) ANTO, rod. 13.08.1920., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustaša poginuo u borbi u kolovozu 1944., u Šiškovcima. Ubili su ga partizani.

4. GOTOVAC (IVICA) JOZO, rod. 12.10.1925., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustaša poginuo u borbi 1945., u Vitezu. Ubili su ga partizani.

5. GOTOVAC (STIPICA) RUDO, rod. 17.08.1921., majka Vujica, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustaša poginuo u borbi 1942. Ubili su ga partizani.

6. GRABOVAC (FRANJO) DRAGO, rod. 02.06.1920., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustaša poginuo u borbi u travnju 1943. u Sarajevu. Ubili su ga partizani.

7. IVANKOVIĆ (FRANJO) ILIJA, rod. 14.12.1924., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustaša nestao na »Križnom putu» 1945. Odgovornost za njegov nestanak snose partizani.

8. KREZIĆ (STIPE) ILIJA, rod. 19.11.1917., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao pripadnik Njemačke vojske poginuo u borbi 1943. negdje na ruskom frontu.

9. KRIŠTO (IVO) JOZO, rod. 18.08.1920., majka Luča, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustaša poginuo u borbi 1942. Ubili su ga partizani.

10. LUJIĆ (ANTE) STIPO, rod. 11.12.1909., majka Delto, rod. Maros, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustaša poginuo u borbi 17.01.1945. u Pirićima od partizana.

11. MATKOVIĆ (BLAŽ) FRANJO, rod. 11.09.1924., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustaša poginuo u borbi 1943. od partizana.

12. MATKOVIĆ (PERO) NIKO, rod. 17.04.1925., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustaša poginuo u borbi 1944. od partizana.

13. MATKOVIĆ (BLAŽ) STIPO, rod. 03.02.1919., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustaša poginuo u borbi 1943. od partizana.

14. MLAKIĆ (MARKO) DRAGO, po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustaša poginuo u borbi 1945. u Sarajevu od partizana.

15. MLAKIĆ (PETAR) FRANJO, rod. 12.06.1926., po nacionalnosti Hrvat, rimokatolik. Kao ustaša poginuo u borbi 1945. u Sarajevu od partizana.

(nastaviti će se) •

STRADANJA HRVATA U VIROVITIČKO-PODRAVSKOJ ŽUPANIJI (VIII.)

POPIS STRADALIH PRIPADNIKA HOS-a I CIVILA ZA VRIJEME II. SVJETSKOG RATA I PORAĆA GRADA VIROVITICE

1. AMBROŠIĆ Karol 1905. Virovitica
2. ANDRAŠIĆ Franjo 1898. Virovitica
3. BADER Malvina 1882. Virovitica
4. BADŽEK Petar 1915. Virovitica
5. BALEN Ivanka 1923. Virovitica
6. BARNOVSKI Josip 1920. Virovitica
7. BELIĆ Antun 1918. Virovitica
8. BENKOVIĆ Vladimir 1922. Virovitica
9. BLAŽEVIĆ Ivan 1924. Virovitica
10. BRKOVIĆ Antun 1919. Virovitica
11. BUNJEVAC Stanko 1915. Virovitica
12. CSEH Pavle 1909. Virovitica
13. ČONTOŠ Stjepan 1909. Virovitica
14. ČULIN Juraj 1900. Virovitica
15. ČOSO Mirko 1923. Virovitica
16. DOLEŽAL Franjo 1907. Virovitica
17. DOMINKO Josip 1923. Virovitica
18. DRAGOSANAC Dušan 1920. Virovitica
19. DUKARIĆ Franjo 1903. Virovitica
20. ĐURĐEVIĆ Mate 1904. Virovitica
21. EMBREŠIĆ Stjepan 1911. Virovitica
22. FARAGA Josip 1913. Virovitica
23. FIŠER Vlado 1927. Virovitica
24. FODOR Vilim 1923. Virovitica
25. FORET Franjo 1927. Virovitica
26. FRANCETIĆ Mirko 1925. Virovitica
27. FRIĆ Franjo 1921. Virovitica
28. GOJMERAC Nikola 1923. Virovitica
29. GOLUB Franjo 1910. Virovitica
30. GOMERČIĆ Ivan 1929. Virovitica
31. GREGOR Rajmond 1924. Virovitica
32. GRKČEVIĆ Zvonimir 1926. Virovitica
33. HAJIĆ Đuro 1913. Virovitica
34. HAJIĆ Terezija 1919. Virovitica
35. HORVAT Antun 1910. Virovitica
36. HORVAT Danijel 1925. Virovitica
37. ILIČIĆ Stjepan 1919. Virovitica
38. IVANUŠIĆ Ivan 1924. Virovitica
39. JUSTA Đuro 1912. Virovitica
40. KARLOVČAN Dragutin -
41. KELEMEN Gustav 1889. Virovitica
42. KOENIG Ivan 1922. Virovitica
43. KOHN Vikrot 1870. Virovitica
44. KOLESARIĆ Ivan 1917. Virovitica
45. KORNER Franjo 1901. Virovitica
46. KOVAČ Eugen 1912. Virovitica
47. KREIZIGER Oto 1897. Virovitica
48. KREMER Artur 1874. Virovitica
49. KRONES Josip 1909. Virovitica
50. KRONES Slavko 1924. Virovitica
51. KRUŠNJAK Vilko 1883. Virovitica
52. LAZIĆ Antun 1914. Virovitica
53. LEBINAC Zdravko 1925. Virovitica
54. LESKOVAC Margita 1916. Virovitica
55. MAJER Drago 1899. Virovitica
56. MAJER Franjo 1901. Virovitica
57. MALO VÍC Mato 1909. Virovitica
58. MARINKOVIĆ Đuro 1901. Virovitica
59. MIHALIĆ Stjepan 1917. Virovitica
60. MIŠKULIN Milan 1902. Virovitica
61. NAĆ Terezija 1919. Virovitica

Priredio:

Dragutin PELIKAN

62. NEDVED Ladislav 1901. Virovitica
63. NIKOLIĆ Franjo 1899. Virovitica
64. ODICKI Mirko 1914. Virovitica
65. OLOS Ivan 1917. Virovitica
66. OLOS Vendel 1912. Virovitica
67. OLOU Stjepan 1923. Virovitica
68. PATALOS Ana 1913. Virovitica
69. PAULIN Zdravko 1904. Virovitica
70. PAVOKOVIĆ Stjepan 1923. Virovitica
71. PETEK Josip 1923. Virovitica
72. PETROVIĆ Vlado 1926. Virovitica
73. POLAK Ivica 1927. Virovitica
74. PRPIĆ Josip 1923. Virovitica
75. PRPIĆ Rudolf 1928. Virovitica
76. PRPIĆ Vladimir 1922. Virovitica
77. PRPIĆ Zdenko 1927. Virovitica
78. PRPIĆ Zdravko 1923. Virovitica
79. ROGIĆ Ivan 1911. Virovitica
80. ROGIĆ Petar 1920. Virovitica
81. ROGIĆ Stjepan 1924. Virovitica
82. RORBAHER Gizela 1922. Virovitica
83. SOMER Teodor 1909. Virovitica
84. ŠAFAR Izidor 1913. Virovitica
85. ŠAJBER Elizabeta 1909. Virovitica
86. ŠERBEDŽIJA Franjo 1870. Virovitica
87. ŠIRO Dragutin 1920. Virovitica
88. ŠKRGET Đuro 1918. Virovitica
89. ŠKRGET Ivan 1920. Virovitica
90. ŠKRGET Josip 1916. Virovitica
91. ŠMOLC Margareta 1915. Virovitica
92. ŠNEMAN Kazimir 1920. Virovitica
93. ŠPORČIĆ Željko 1927. Virovitica
94. ŠTEFOVIĆ Zlatko 1927. Virovitica
95. ŠVARC Milan 1905. Virovitica
96. ŠVAJGER Matija 1912. Virovitica
97. TARLE Vjekoslav 1922. Virovitica
98. TOMEKOVIĆ Franjo 1918. Virovitica
99. TORČIĆ Andrija 1897. Virovitica
100. TROHA Josip 1923. Virovitica
101. UDAROVIĆ Čiril 1896. Virovitica
102. VARGOVIĆ Ivan 1913. Virovitica
103. WIRD Vilim 1916. Virovitica

NASELJE BAČEVAC

1. BOBAN Ivan 1921. Bačevac
2. BOŽIĆEVIĆ Franjo 1911. Bačevac
3. BOŽIĆEVIĆ Luka 1920. Bačevac
4. BOŽIĆEVIĆ Valent 1912. Bačevac
5. MANDIĆ Tomo 1905. Bačevac
6. MARKULIN Antun 1914. Bačevac
7. SALOPEK Jozo 1912. Bačevac
8. PUTRIĆ Ivan 1905. Bjeljevina

NASELJE BOROVA

1. BROŽEK Adolf 1906. Borova
2. ELIJAŠ Stjepan 1921. Borova

3. HORONIC Mirko 1899. Borova
4. KAUČIĆ Josip 1909. Borova
5. KOVAC Stjepan 1914. Borova
6. MOR Matija 1907. Borova
7. NOVAKOVIĆ Stjepan 1903. Borova
8. OGNJANOVIĆ Milivoj - Borova
9. OGNJANOVIĆ Mladen - Borova
10. OGNJANOVIĆ Savka - Borova
11. OGNJANOVIĆ Vukosava - Borova
12. PEMPER Andrija 1904. Borova
13. PLAVŠIĆ Nikola 1914. Borova
14. POTOČIĆ Đuro 1908. Borova
15. POTOČIĆ Ignac 1902. Borova
16. SADAN Stevo 1885. Borova
17. TARABUK Bozo - Borova
18. TARABUK Marija - Borova
19. TARABUK Mito - Borova
20. TARABUK Nada - Borova
21. TARABUK Persa - Borova
22. TARABUK Tomo - Borova
23. TRIFUNOVIĆ Jovo 1925. Borova

NASELJE BREZOVICA

1. BROĐANAC Đuro 1914. Brezovica
2. ČADJEVČAN Ivan 1915. Brezovica
3. GIBO Marko 1911. Brezovica
4. LUKAČEVIĆ Filip 1910. Brezovica
5. ŠAJBER Julijana 1898. Brezovica
6. TOMAC Valent 1908. Brezovica
7. VILJEVAC Franjo 1908. Brezovica

NASELJE BUDAKOVAC

1. KESELMAN Anuška 1930. Budakovac
2. KESELMAN Berta 1924. Budakovac
3. KESELMAN Jolanda 1934. Budakovac
4. ŠTRIBLI Karlo 1921. Budakovac

NASELJE BUDANICA

1. PALOVCIĆ Jozo 1920. Budanica
2. POKRAJAC Tomo 1887. Budanica
3. RADANOVIĆ Stevo 1911. Budanica

NASELJE BUŠETINA

1. MARINOV Blaž 1920. Bušetina
2. BARČAN Franjo 1912. Bušetina
3. BILJEG Dragutin 1926. Bušetina
4. CELIĆ Luka 1922. Bušetina
5. ĐURAŠEVIĆ Franjo 1922. Bušetina
6. JOZIĆ Franjo 1921. Bušetina
7. KOVACIĆ Šimun 1918. Bušetina
8. MAJSTOROVIĆ Andrija 1918. Bušetina
9. PETROVIĆ Vladimir 1929. Bušetina

NASELJE CABUNA

1. GROHER Simeon 1919. Cabuna
2. GROHER Simo 1917. Cabuna
3. PRODANOVIC Pero 1886. Cabuna
4. ŠKRLEC Dragutin 1920. Cabuna

NASELJE DETKOVAC

1. ANTOLOVIĆ Franjo 1919. Detkovac

DOKUMENTI

2. FARKAŠ Ladislav 1893. Detkovac
3. MARKULIN Tomo 1910. Detkovac
4. ŠAJBER Josip 1900. Detkovac
5. ŠAJBER Samuel 1897. Detkovac
6. ŠAJBER Samuel 1906. Detkovac

NASELJE DJELKA

1. KLAŠANJ Dane 1920. Dijelka
2. MILANOVIĆ Ružica 1944. Dijelka

NASELJE DUGO SELO LUKAČKO

1. MANDIĆ Blaž 1909. D. S. Lukačko
2. MIKOLIĆ Josip 1923. D. S. Lukačko
3. PATRLE Ljubica 1922. D. S. Lukačko
4. PARIĆ Mato 1904. D. S. Lukačko
5. PODRAVAC Luka 1906. D. S. Lukačko

NASELJE GAČIŠTE - GOLO BRDO

1. TEODOROVIĆ Kata 1927. Gačište
2. MEDIĆ Josip 1923. Golo Brdo
3. MOSLAVAC Tomo 1905. Golo Brdo
4. MIKIĆ Ivan 1921. Golo Brdo
5. NAD Franjo 1920. Golo Brdo

NASELJE GORNJE BAZIJE

1. BUKOVIĆ Franjo 1912. G. Bazije
2. BUKOVIĆ Marko 1912. G. Bazije
3. HORVAT Josip 1903. G. Bazije
4. RIBIĆ Mate 1917. G. Bazije
5. VALPOVAC Ivan 1922 . G. Bazije
6. VALPOVAC Marko 1907. G. Bazije
7. VREKALIĆ Andrija 1912. G. Bazije
8. ŽIVKOVIĆ Tomo 1920. G. Bazije
9. ŽIVKOVIĆ Živko 1923. G. Bazije

NASELJA GRADINA - GVOZDANSKA -

HADŽIČEVO - JASENAŠ

1. BALAŽEVIĆ Vinko 1910. Gradina
2. DOBRINIĆ Dragutin 1904. Gradina
3. KALADJIĆ Josip 1911. Gradina
4. KNEZEK Ivan 1919. Gradina
5. KOŠČAN Đuro 1916. Gradina
6. MOSLAVAC Ivan 1914. Gradina
7. PANIĆ Đoko 1886. Gvozdanska
8. SMOLJANAC Stanko 1890. Gvozdanska
9. KORAČ Vaso 1923. Hadžičevo
10. ČANAĐIJA Košta 1891. Jasenaš
11. KARANOVIĆ Đuro 1928. Jasenaš
12. RAJANOVIĆ Golub 1905. Jasenaš
13. VIDAK Valent 1915. Jasenaš

NASELJA KAPAN - KORIJA

1. FIŠER Marija 1899. Kapan
2. MAGENHEIM Rozalija 1869. Kapan
3. POS Stjepan 1895. Kapan
4. DRENŠKI Milan - Korija
5. MESAROV Martin 1899. Korija

NASELJE LEVINOVAC II

1. BEGOVIĆ Marko - Levinovac
2. HUDI Franjo 1910. Levinovac
3. KATALENIĆ Nikola 1924. Levinovac
4. LESIĆ Ivo 1926. Levinovac
5. SANTNER Mate 1917. Levinovac
6. SERTIĆ Marija 1939. Levinovac
7. TOMŠIĆ Ivo 1912. Levinovac
8. TOMŠIĆ Tomo 1913. Levinovac
9. UZELAC Martin 1925. Levinovac
10. ŽAGROVIĆ Ivo 1910. Levinovac

NASELJE LOZAN

1. DESKAR Mato 1922. Lozan

2. EKŠTAJN Šandor 1900. Lozan
3. NIKOLIĆ Josip 1913. Lozan
4. POKUPIĆ Stjepan 1923. Lozan
5. POKUPIĆ Stjepan 1903. Lozan
6. POLDRUGAĆ Branko 1923. Lozan
7. POSAVAC Milan 1923. Lozan
8. POSAVAC Slavko 1926. Lozan

NASELJA LUKAČ - MAJKOVAC PODRAVSKI

- MILANOVAC - MALA TRAPINSKA
1. DUDOVIĆ Antun 1905. Lukač
 2. GOLEK Franjo 1905. Lukač
 3. GRUBER Dušan 1925. Majkovač pod.
 4. HORVAT Milan 1899. Majkovač pod.
 5. KESIĆ Branko 1926. Majkovač
 6. DOMAZET Ana 1925. M. Trapinska
 7. BAKUNIĆ Jozefma 1888. Milanovac
 8. VIRKOVIĆ Franjo 1921. Milanovac

NASELJA MITROVICA GRADINSKA - NAUDOVAC, NETEČA NOVA GRADINA - NOVI BOGDANOVCI

- NOVI GRADEC - OREŠAC
1. CVETKOVIĆ Luka 19 . Mitrovica Gr.
 2. ŠIŠINAČKI Miroslav 1931. Mitrovica Gr.
 3. GVOJIĆ Milan 1913. Naudovac
 4. GVOJIĆ Jovo 1872. Naudovac
 5. FEKETE Stjepan 1911. Neteča
 6. BUHA Boško 1926. N. Gradina
 7. RADATOVIĆ Mijo 1914. N. Bogdanovac
 8. BERGER Zvonko 1910. N. Gradec
 9. ŠAJBER Leopold 1898. N. Gradec
 10. KASIĆ Husa 1899. Orešac
 11. POLINAMAC Dmitar 1911. Orešac
 12. ŠTERN Josip 1917. Orešac

NASELJA PIVNICA - REZOVAC - RODIN POTOK

1. JANIĆ Radoje 1913. Pivnica
2. KULT Ljudevit 1920. Pivnica
3. STUDIĆ Josip - Pivnica
4. STUDIĆ Tomo - Pivnica
5. BUDJAK Imbro 1908. Rezovac
6. ĆORDAŠ Franjo 1920. Rezovac
7. KRAŠOVEC Stjepan 1911. Rezovac
8. ZAGAR Josip 1911. Rezovac
9. GRDIĆ Ivica 1920. Rodin Potok

NASELJE PČELIĆ

1. ANIĆIĆ Mladen 1903. Pčelić
2. BROZOVIĆ Johan 1916. Pčelić
3. BROZOVIĆ Stjepan 1920. Pčelić
4. DURMIŠ Toma 1914. Pčelić
5. ĐERKI Mijo 1910. Pčelić
6. ELIJAŠ Mato 1904. Pčelić
7. GYORKO Mijo 1911. Pčelić
8. HALUŽAN Ljudevit 1922. Pčelić
9. HARMUNT Vlado 1906. Pčelić
10. HORVAT Đuro 1907. Pčelić
11. JURKOVIĆ Stjepan 1925. Pčelić
12. KOŠČAK Josip 1926. Pčelić
13. MAURA Franjo 1920. Pčelić
14. PAJDAK Ivan 1920. Pčelić
15. PAJDAK Pavo 1926. Pčelić
16. PETAK Đuro 1921. Pčelić
17. PETAK Ivan 1923. Pčelić
18. PLASTENJAK Ivan 1908. Pčelić
19. PLASTENJAK Ivan 1920. Pčelić
20. PREMUŽIĆ Iso 1910. Pčelić
21. SENZEL Ana 1887. Pčelić
22. SENZEL Edo 1922. Pčelić

23. SENZEL Franjo 1925. Pčelić
24. SENZEL Martin 1927. Pčelić
25. SENZEL Stjepan 1919. Pčelić
26. SKORIĆ Pero 1908. Pčelić
27. TOT Franjo 1911. Pčelić
28. TOT Šandor 1917. Pčelić
29. UGLARIH Mijo 1901. Pčelić
30. VANDJURA Stjepan 1904. Pčelić
31. VRAČARIĆ Milisav 1907. Pčelić
32. VUKOVIĆ Ruža 1912. Pčelić
33. ZALETKO Mato 1923. Pčelić

NASELJE SUHOPOLJE - SV. ĐURAĐ ŠPIŠIĆ BUKOVICA

1. BABIĆ Josip 1921. Suhopolje
2. BOLKOVAC Mato 1919. Suhopolje
3. BORŠIĆ Tugomir 1929. Suhopolje
4. BORŠIĆ Zlatko 1922. Suhopolje
5. FET Franjo 1914 . Suhopolje
6. HEINRICH Miro 1894. Suhopolje
7. HOMAN Milan 1914. Suhopolje
8. KELEMEN Gustav 1921. Suhopolje
9. KELEMEN Ivan-Zvone 1920. Suhopolje
10. KOHN Andrija 1895. Suhopolje
11. KONČAR Tomo 1926. Suhopolje
12. KOVAC Josip 1924. Suhopolje
13. MILER Vladimir 1897. Suhopolje
14. MILER Vlado 1924. Suhopolje
15. NOVOSELAC Stjepan 1925. Suhopolje
16. PETRAČIĆ Marijan 1929. Suhopolje
17. PETRAČIĆ Marijan 1926. Suhopolje
18. SAKOMAN Mijo - Suhopolje
19. SESVEČAN Franjo 1919. Suhopolje
20. VEZMAROVIĆ Antun 1907. Suhopolje
21. DUKARIĆ Stjepan 1905. Sv. Đurađ
22. FELER Vinko 1911. Sv. Đurađ
23. BOSEK Krešimir 1891. Špišić Bukovica
24. FRAJTIC Mato 1919. Špišić Bukovica
25. HRGOVIĆ Martin 1920. Špišić Bukovica
26. JELAK Tomo 1927. Špišić Bukovica
27. KOCIJAN Rudolf 1923. Špišić Bukovica
28. METER Josip 1915. Špišić Bukovica
29. METER Vinko 1906. Špišić Bukovica
30. ODALJ Ivan 1922. Špišić Bukovica
31. PURETA Branimir 1914. Špišić Bukovica
32. STANIŠIĆ Tomo 1911. Špišić Bukovica
33. VUKŠAN Stjepan 1924. Špišić Bukovica

NASELJA RUŠANI - STARA BREZOVICA

- STARA GRADINA - TEREZINO POLJE -

TRNAVA CABUNSKA

1. BENČIK Franjo 1926. Rušani
2. DORIĆ Luka 1923. Rušani
3. KOVAC Pavao 1906. Rušani
4. RAJNOVIĆ Franjo 1920. Rušani
5. GASPARIĆ Miko 1923. St. Brezovica
6. IVANČEVIĆ Đuro 1913. St. Gradina
7. VAJS Katarina 1860. St. Gradina
8. PINC Josip 1911. Terezino Polje
9. BLAŠKOVIĆ Josip 1921. Trnava Cabunska
10. DEVČIĆ Martin 1924. Trnava Cabunska
11. DEVČIĆ Niko 1925. Trnava Cabunska
12. MILKOVIĆ Pajo 1922. Trnava Cabunska
13. OREŠKOVIĆ Ivan 1926. Trnava Cabunska
14. PINTER Đuro 1927. Trnava Cabunska
15. PINTER Jani 1920. Trnava Cabunska
16. ŠTEFANAC Mato 1926. Trnava Cabunska
17. ŠTEFANAC Pero 1925. Trnava Cabunska
18. VUKELIĆ Marko 1922. Trnava Cabunska

(nastavit će se) •

STRADANJA HRVATA OD BLEIBURGA KROZ SLOVENIJU 1945.

Pod ovim su naslovom 'Članovi društva za uređenje prešutjelih grobova u Sloveniji', Franz Perme, autor knjige «Tudi mi smo umrli za Domovino» («I mi smo umrli za Domovinu»), Dragutin Šafarić i Stanko Novak održali zanimljivo izlaganje. Dvadana-29. i 30. rujna ove godine, izlagali su u župnoj dvorani u Mandaljeni i u Dubrovniku u organizaciji župe Mandaljena i HDPZ-podružnica Dubrovnik. Treba napomenuti da ovi ljubitelji istine nisu izgubili nikoga svojega u ovome morbidnom zločinu J. B. Tita i njegovih partizana nad Hrvatima i ostalim nevinim stradalnicima. Oni jednostavno ne žele mirno živjeti sa zločincima, koji su vršili likvidacije bez suda i pravde, a za to svoje nedjelo protiv čovječnosti debelo su nagrađeni ijoš uvijek neosuđeni. Isto tako im je teško svaki dan hodati i raditi po masovnim grobnicama, susretati se s kostima koje se razbacuju, a nisu dočekale dostojan ljudski pokop i molitvu.

O Bleiburgu se uvijek govorilo, iako više tajno. To je postao simbol genocida nad Hrvatima. O tome se pišu knjige i zbrajuju žrtve. Najveća vrijednost istraživanja ovih ljudi jest ta što stručno istražuju svako mjesto zločina, popisuju i obilježavaju masovne grobnice. Istražuju i bilježe svjedočanstva živućih svjedoka. Nažalost, veliko nerazumijevanje doživljavaju od slovenskih vlasti. Postoji i slovensko državno povjerenstvo za istraživanje ovih grobnica. Ali kao da se trude što više prikriti i ne dopuštaju uključivanje Hrvata u komisiju. Ove godine je nažalost i Hrvatska «zamrznuća» pomoći ovom istraživanju.

Mnogi ratni izbjeglice 1945. nisu došli do Austrije i Bleiburga. Englezi su Hrvate počeli izrucivati partizanima 15. svibnja 1945. Partizani su po Sloveniji započeli masovne likvidacije već 10. svibnja 1945. pa dalje. Samo u okolini Maribora poubijano je oko 250.000 ljudi. Uzbjegu je bilo oko 700.000 ljudi. Mnogi rudnici u Sloveniji, preko stotinu, zatvoreni su 1945., sviuneško-liko dana, i otvori zatrpani. Do danas nisu istraženi, iako postoje svjedočanstva da su ljudi napola živi danima dozivali ispod zemlje. Na mnogim mjestima su pokopane samo žene i djeca, vezani jedno uz drugo. Žene i djeca su mahom ubijani sjekirama, motikama i slično, a muškarci metkom u zatiljak. Preživjelo je nešto ljudi Križni put, ali samo zato jer ih više nisu imali gdje zakopavati. Na rjeci Dravi skele nisu mogli voziti od leševa itd. Ovi koji su dobro naučili ubijati, to su za potrebe jugoslavenske komunističke partije činili i sljedećih godina na isti način; 1948., 1952., 1956., pa čak i 1970.

Piše:

Don Miljenko Babaić

Osnovni problem ovoga sramotnog i u nebo vapijućeg zločina i genocida jest, što još nekažnjeno žive neki ubojice. Na vlasti, u gospodarstvu, u diplomaciji u Sloveniji a dijelom i u Hrvatskoj su sinovi ubojica, koji čuvaju pod tajnom krvave ruke pradjedova. Komunistička partija je dodjeljivala ubojicama zemlju za gradnju kuća na masovnim grobnicama, da bi ih što bolje čuvali i oružjem. Njihova djeca su dobivala stipen-

dije i položaje, da bi nastavili prikrivati zločin. Iako govore da ratni zločin ne zastarijeva, i podnesene tužbe nikako da dođu do sudskog ispitvanja i ročišta. Hrvati bi mogli napokon naučiti da ih svaki Balkan, asocijacije i udruživanja vode u masovnu grobnu. Polovica države Hrvatske bila bi poput Slovenije i danas Ovčare, masovna grobniča da hrvatskim braniteljima 1991. nije uspjelo obraniti Hrvatsku od Srba, Crnogoraca i tzv. JNA. Nažalost, iako još ne znamo sudbinu preko 1580 Hrvata, njihovi ubojice i naredvodavci likvidiranja dolaze u Hrvatsku i čak se tri puta ljube! O Bože, s kime i za koju cijenu? •

PISMO NEROĐENOM DJETETU

(Pismo majke koja se od nerodenog djeteta opršta malo prije nego što je zadave partizanski monstrumi)

«Još nekoliko sati i svršetak je mojeg života. O Bože, o žalosna Majko, Majko moja, Ti znaš da umirem nedužna, kao što je nedužan umro Tvoj Sin...

O moje čedo, moj nježni anđele, kako bih rado vidjela obrise tvojih obrazu, divne bisere tvojega pogleda. Nikada ne ću vidjeti tvoj rascvjetani osmijeh, s kojim bi me usrećivalo – dijete moje – moj nježni cvijete!

Nikad ne ću vidjeti tvojih bijelih ručica, nikad ih ne ću pružiti da mi daruješ slatki zagrljav. Nikad te neću moći prisloniti na svoje srce, iako si mu tako blizu, nikada, dijete moje! Tamo negdje u ovom klancu bit će naš dom i krasit će ga proljetno cvijeće.

Moja ti usta ne će moći pjevati uspavanku – kolijevku tvoja bit će samo ja, tako mrzla i otvrđnula – ličeš iznad nas će ti luhriti i šumiti ljubavnu uspavanku. O, kako mirno spavaš moje čedo, tako blizu mojega srca, što te tako ljubi – ipak, iako te ljubi, iz ralja smrti što te evo čeka, ne može te istrgnuti. Kako mirno sniš i ne slutиш, što ti se evo približava! Sa mnom ćeš umrijeti – ja u mislima na tebe. I tu, na kraju teškog puta, zajedno ćemo prići k Bogu...

Tad kad sam te prvi put osjetila... očutila pod srcem tvoj nemir, sanjala sam, kako ću te najprije odnijeti u Božju blizinu, da te oblige sveta voda – doskora će te oblići moja krv – bit ćeš kršteno ljubljenom krvlju majke svoje...

Gledala sam te, kako se Isus pod prilikama kruha najprije tebi prigiba... Znam! Evo zamalo, moje će tijelo biti prinešeni kalež... Ti, čedo moje, hostija u njemu... Stvarno sam u ljubljene ruke uzela hostiju tvojega bića i položila u svoje božansko Srce... tamo ću te, čedo moje prvi puta vidjeti, o moj nježni anđele; tamo ću vidjeti

tvoj obraz; tamo ćeš ti prvi puta vidjeti svoju majku i kliknuti: «O, mama»!

Gledaj, čedo moje, jutro se približava. Oglasju ga prve zrake iza planina... posljedne jutro našeg trpljenja. Jutro će i opet svanuti – ali bez trpljenja i suza... svanut će pred licem Božjim... samo mirno počivav, nad tobom bdje tvoja mati... Gle, rumena zora svijeće, da probudi dan... i u njem ugasi posljedne zvijezde... U trenutku se prelijeva jutro... što će nas ponijeti na posljednje putovanje... I ne ću biti sama... sa mnom si ti, dijete moje... i Marija – kao što je hodila sa Sinom na Kalvariju, ide i s nama... U posljednjim, zadnjim uzdisajima bit će s nama... i ponijeti nas u vječni, sretni dom. Nitko nam ne može oduzeti tu sreću... sva naša bol bit će pretočena k vječnom Bogu... u vječnom Božjem miru... Dijete moje, spačavaj... Marija je s nama... Gledaj... evo ih... prilaze nam... prilaze...»

(Pismo Ivanke Novak r. Škrobec u Sodražici, nastanjena u Hrovači kod Ribnice (Slovenija). Učiteljica koja nije pristala na suradnju s komunistima. Molila je da je poštede smrti dok ne rodi dijete. Silom su joj gurnuli kramp u ruke da kopa grob, ali zbog trudnoće nije mogla, pa su je zadavili. Dne 3.6.1942., noć pred smrt u osmom mjesecu trudnoće piše rukom pismo svomu nerođenom djetetu. Plitko je zakopana, a 4.8.1942. otkopana i u njedrima nađeno malo istrunulo pismo.)

(Iz knjige: Slovenija 1941 – 1948 – 1952 «Tudi mi smo umrli za Domovinu»; Zamolčani grobovi in njihove žrtve: Zbornik (Franz Perme, Anton Žitnik i drugi, Ljubljana; Grosuplje: Društvo za ureditev zamolčanih grobov, 2000., str. 58, preveo Miljenko Babaić) □

ZABORAVLJENE HRVATSKE ŽRTVE FAŠIZMA

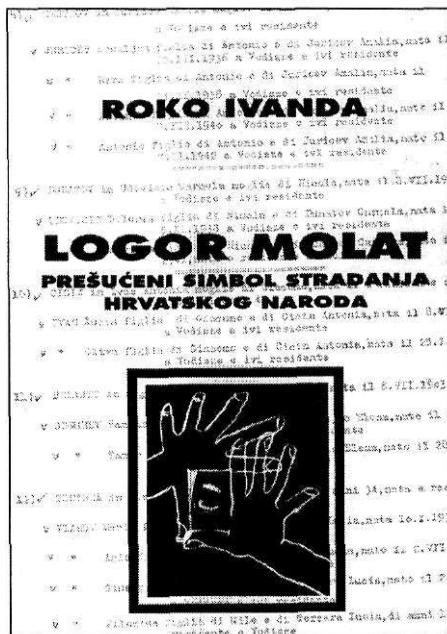
Povodom knjige Roka Ivande: Logor Molat. Prešućeni simbol stradanja hrvatskog naroda

Rako se u Hrvatskoj uobičajilo - uz odobravanje *neovisnog* tiska i pljesak državnih struktura - anti-fašistima nazivati samo staljiniste, podsjećanje na hrvatske borce protiv fašizma i hrvatske neboљševičke žrtve fašizma predstavlja grub nasrtaj na intelektualni i moralni konformizam takozvane hrvatske takozvane inteligencije. Dok su nekad, u Bachovo doba, u doba "Khuena bana i madžarske tame", u doba batinaškog *oslobodenja* po opančarskoj srpskoj soldatesci, koja je svoje junaštvo dokazivala na način nezabilježen u povijesti vojništva - bijegom preko albanskih gudura, ili u doba vješalima i bićem obilježene diktature Njegoša Veličanstva Kralja Aleksandra Karađoževića, njegovih nasljednika, adepta i pripusa (vukovogoričkih i onih drugih), pa i u doba boljševičke *Narodne Republike*, koja je krv lijevala u potocima, najznatniji hrvatski intelektualci održavali luč narodnog dostojanstva, ponosa i duhovnog - nekad čak i tvornog, ne jednom oružanog - otpora, današnji je konformizam naše kvazieuropske, zapravo snobovske inteligencije dosegao tako zastrašujuće razmjere, da postaje možda najvažnijim obilježjem suvremene Hrvatske.

Ako je temeljno svojstvo intelektualca dvojiti o svemu, propitivati sve baštinjene predodžbe i ne klimati s klimavcima, onda Hrvatska ostaje bez inteligencije, postajući tako ne samo otpadištem za prljavu industriju i tržištem za jeftinu i zastarjelu robu zapadnjačkih trgovaca magnata, nego i duhovnom kolonijom koja se spremila izgubiti posljednje ostatke svoga identiteta. Jer, hrvatski se umjetnici i filozofi, povjesnici i sociolozi bez otpora prepustaju *main-streamu* ideologije potrošačkog totalitarizma, gubeći tako ono što ih čini intelektualcima. Ne braneći ni vlastitu čast, oni, razumljivo, ne ustaju ni u obranu nacionalnog identiteta, držeći ga zastarjelim priprekom, kojega u interesu novoga svjetskog poredka valja amputirati, odstraniti kao slijepo crijevo povijesti. Pritom kao da ne žele vidjeti, da time što nam svojom šutnjom i svojim primjerom propovijedaju kako bogatstvo nije u različitosti, nego u uniformnosti, i sami postaju brojevi, kreature bez značenja i smisla.

Piše:

Tomislav JONJIĆ

Apoteoza zločina, a ne žrtve

Izmjena imena zagrebačkoga Trga hrvatskih velikana u Trg žrtava fašizma simboličan je čin, koji nema ama baš nikakve veze s nedužnim žrtvama koje su od 1919., a pogotovo od 1922. do 1945. pale na poganskom oltaru zločinačke fašističke i nacional-socijalističke ideologije. Odluka zagrebačkih državnih i gradskih vlasti herostratski je i kukavčki čin besprizornih skorojevića koji za šaku zobi za tudi račun obavljaju prljave poslove. Svima njima se, doduše, u naravne predke i duhovne prednike ne mogu ubrojiti kvislinzi i herostrati, koji su 1945. na tome istom trgu srušili minarete i okrutno smaknuli Ismeta ef. Muftića, člana prvoga Hrvatskog državnog vodstva (1941.), pokazujući tako čemu se mogu nadati hrvatski muslimani. Nisu svima njima ideoleski očevi oni mržnjom zaslijepljeni bjesomučnici, koji su nekoliko stotina metara zapadnje obeščastili središnji gradski trg skidajući spomenik banu Mačiću. Ali, i oni 1945. i ovi 2000. šalju jednu te istu poruku. A tu poruku i 1945. i 2000. kao apoteozu svomu djelu doživljavaju Rade Bulat, Jure Bilić, Stipe Švar i njima slični *slobodoljubivi*, na-

predni, pače europski orijentirani građani, koji su, zbijeni uz *avangardu radničke klase* i svoj Centralni komitet, s gnušanjem odbijali i, evo, odbili *rovarenja reakcionarnih snaga*.

Nema, naime, nikoga koji će izmjenju naziva Trga hrvatskih velikana doživjeti kao epitaf Vladimиру Gortanu. Kad se budu mijenjale natpisne ploče, nikomu ne će na pamet pasti Stipe Lozica kojemu je 1943. u *Spremnosti* dirljive i ujedno optužujuće nadgrobne stihove ispjевao Frano Alfrević (*Lozicu Stipu ubiste / kipara divnog / zašto, o zašto / pitam te, talijanska mašto...*). Nitko se ne će sjetiti duševnih muka biskupa Jerolima Milete, Eraesta Radetića ili o. Bože Milanovića, a kamoli Vlade Jonića ili Luke Marčinka. Nitko se ne će sjetiti hrvatskih seljaka iz Lovreća kod Imotskoga, koji su živi spaljeni u kamenoj, još uvijek postojećoj kući usred sela. Nitko se ne će sjetiti pokolja u Gatima iznad Omiša, *note Sambugnach*, sapunice, ricinusova ulja, ni molatskih žrtava.

A upravo potonjima svoju knjižicu *Logor Molat. Prešućeni simbol stradanja hrvatskog naroda* (Matica hrvatska Šibenik, 1999., 52. str.) posvećuje šibenski nastavnik Roko Ivanda. Ivanda je i sam logoraš: u proslovu napominje kako je kao jednogodišnji dječak, skupa s čitavom obitelji, odveden u talijanski koncentracioni logor na Molatu. Kakva je mogla biti krivica jednogodišnjeg djeteta? Nikakva, ili ipak velika? Velika. Jer, bio je kriv radi toga što je pripadao *nižoj rasi*, onoj čije su knjige i spomenike potomci Vergilija i Dantea palili i rušili, nakani bezobzirno istrijebiti te *ščavune* i zatrati im spomen, kako bi na Sredozemlju moglo niknuti novo Rimsko carstvo pod čizmom zlokobnoga operetnog vojskovođe, fašističkog diktatora Benita Mussolinija.

Nepoznat broj umrlih i ubijenih logoraša

Koliko je iskrene skrbi za hrvatske žrtve fašizma pokazivala jugoslavenska *antifašistička* vlast, rječito govori podatak kojega Ivanda u više navrata ističe: ni danas, skoro šezdeset godina od tih mračnih događaja, ne zna se ni ukupan broj logoraša, ni broj ubijenih odnosno umrlih u

tom logoru, koji je bio jedan od stotinjak talijanskih logora za ljudi, ne samo Hrvate, s istočne obale Jadrana. Time se nitko sustavno i znanstveno ne bavi, pa procjene o broju interniraca osciliraju od 10.000 do 30.000. Jugoslavenska je Državna komisija za ratne zločine 1946. ustvrdila da je u talijanskim logorima bilo internirano ukupno 90.000 ljudi, od kojih je najviše prošlo kroz molatski logor.

Talijanski koncentracijski logor na otoku Molatu počeo je "raditi" 30. lipnja 1942., te je kao takav funkcionirao sve do rujna 1943., do pada Italije. Ustrojenje radi interniranja hrvatskog pučanstva iz sjeverne i srednje Dalmacije. Osim rublja, uhićenik je mogao ponijeti samo jedan pokrivač, a glađu i žeđu mučeni internirci spaval su na goloj zemlji. Prema sjećanjima preživjelih, u logoru bi se znalo naći i do 3.500 osoba, a ilustrativan je i podatak, da je talijanska posada na Molatu bila brojnija od lokalnog pučanstva: dosezala je i do 500 vojnika te 180 oružnika. Stariji žitelji Molata navode, da je na logoraškom groblju pokopano više od 1000 ljudi. Radi prenapučenosti logora i teških uvjeta života u njemu, talijanske vlasti u studenome 1942. preseljavaju 2.000 interniraca na Apeninski poluotok, a ravnatelj logora 25. studenoga 1942. izvješće guvernera Giuseppea Bastianinija, da su od 30. lipnja do 25. studenoga 1942. umrla 422 logoraša, tj. u prosjeku skoro trojica dnevno.

Unatoč tomu, zbog povreda međunarodnoga ratnog prava u molatskome koncentracijskom logoru nitko nije suđen. Jugoslavenske antifašističke vlasti nisu se potrudile žrtvama fašizma priskrbiti kakvu pomoć ili im osigurati prava bilateralnim ugovorima. Ni s hrvatskim vlastima molatski logoraši nisu bili bolje sreće. Udruga zatočenika se 6. studenoga 1998. obratila pismom podpredsjedniku vlade i ministru vanjskih poslova dr. Mati Graniću, zahtijevajući da se pitanje njihova obećanja raspravi s talijanskim vlastima. Nu, kad je pred Hrvatskim državnim saborom zastupnik Paško Bubalo zatražio očitovanje predsjednike vlade, Zlatko Mateša mu je uzvratio "da mu spomenuti slučaj nije poznat".

Nije se oglasilo ni Povjerenstvo OUN za ljudska prava, kojemu se logoraška udruža takoder obratila. Sve ove pojedinosti donosi Ivandina knjižica, koja - možda i bez piščeve nakane - pomaže shvatiti što jest, a što nije antifašizam, i koja je prava svrha antifašističkih kampanja u hrvatskoj i europskoj javnosti.

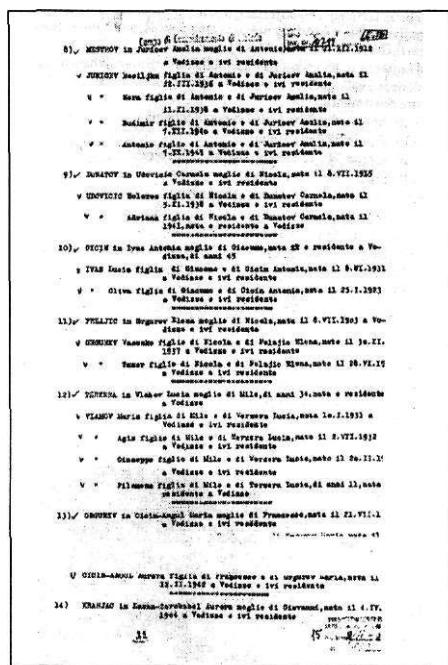
Neke metodološke napomene

Iako dragocjen prilog poznavanju hrvatskih ratnih nevolja, knjižica Roka Ivande ima i niz nedostataka. Neki od njih su jezični ("vjerovatno", "snabdijevanje" i

Grobje molatskih logoraša

si.), ali se ovdje prije svega misli na one mane, čiji bi se spomen u ovakvom ili sličnom prikazu moglo izbjegći, da nije riječ o boljetici od koje trpi veći dio hrvatske historiografije i povijesne publicistike. Radi toga je potrebno na njih skrenuti pozornost. Pritom treba imati na umu, da Roko Ivanda nije profesionalni povjesničar i da upozorenje na nedostatke na koje ćemo se osvrnuti, nema svrhu umanjiti priznanje i zahvalnost, koju mu svaki Hrvat treba dugovati zbog podsjećanja na tragičnu a zaboravljenu epizodu nacionalne povijesti.

Dio popisa interniranih

Ti su nedostatci nesumnjivo posljedica jugoslavenske indoktrinacije kojoj smo svi bili podvrgnuti. Pisac, tako, hrvatske vlasti naziva "ustaškima" (pri čemu, zanimljivo, tadašnje talijanske vlasti ne naziva fašis-

tičkima!), pišući kako su u početku onemogućeni "svi pokušaji da se u Dalmaciji formira ustaška vlast" (str. 9.), te dodajući da su u "drugoj zoni" Talijani imali vojnu a "ustaše civilnu vlast" (str. 15.). Bez obzira na to, što je ustaški pokret doista bio odlučujući čimbenik pri uspostavi Nezavisne Države Hrvatske, vlast koja je uspostavljena 10. travnja 1941. ni povjesno ni politički nije ispravno nazivati ustaškomjerje ona bila - hrvatska. Pritom je posve irelevantno i to, što su većinu službenika te državne vlasti zapravo činili pristaše i članovi Hrvatske seljačke stranke, kao što je apsolutno krivo tvrditi da su u drugoj zoni "ustaše" imale civilnu vlast, jer su Talijani upravo u drugoj zoni, gdje je građanska vlast ostajala u hrvatskim rukama, stavljalii krupne ograde djelovanju ustaškog pokreta. Kvalifikacija o "ustaškoj vlasti" relikt je jugoslavenske propagandne "historiografije", koja je na taj način potiskivala svijest o činjenici uspostave neovisne nacionalne države, svodeći je na svojevrsni stranački pothvat, koji će baš zbog svoje partikularnosti odnosno stranačke obilježenosti naići na odbijanje neustaških ili protuustaških hrvatskih političkih snaga.

Istim receptom služila se jugoslavensko-srpska propaganda, nazivajući 1990 i dalje Republiku Hrvatsku "hadezeovskom državom", a Hrvatsku vojsku "hadezeovskim paravojnim formacijama". Međutim, i kad vodi državu, stranka ne čini državu. Tako ni time što su 1922. na vlast u njoj došli fašisti, Italija nije prestala biti Italijom. Toga je pisac, očito, svjestan, jer govori o "talijanskoj Drugoj armiji", o osmišljavanju "talijanske politike prema Dalmaciji" 1941., o "talijanskom vodi Benitu Mussoliniju", o odlučnim nakanama "talijanskih vlasti" da u korijenu unište svaki otpor, o tome kako Hrvati nisu prihvatali nasilničku "talijansku vlast i režim". Stoga nije cijepidlačenje, nego upiranje prstom u ozbiljne posljedice takvog pristupa, kad se pita, kako je onda moguće, da sučelice talijanskim vojnim i civilnim vlastima ne stoje hrvatske, nego samo "ustaške vlasti"? Znači li to, da Hrvatska nije država, ili da ustaške vlasti nisu hrvatske?

Drugi važan nedostatak knjige, na koji valja upozoriti, jest ubičajeni neprecizan opis razgraničenja između Kraljevine Italije i NDH, te pogrešna kvalifikacija pravnoga i stvarnog položaja talijanske i njemačke vojske na hrvatskome državnom području. Ivanda tako piše: "Prema dogovoru s Nijemcima, Talijani okupirani dio južne Hrvatske dijele na prvu i drugu zonu" (str. 15.), pa onda tobože precizira da je

dragu zona "okupirana zemlja: otoci Pag, Brač, Hvar, teritorij koji se prostirao iza prve zone" (str. 16.)

Uglavnom ništa od svega toga nije točno. Talijanske snage su u travanjskom ratu zaposjele (okupirale) područje Kraljevine Jugoslavije. Do podjele na "zone" nije došlo dogовором Kraljevine Italije i Trećeg Reicha, nego hrvatsko-talijanskim Rimskim ugovorima (18. svibnja 1941.). Tada su ustanovljene tri, a ne dvije "zone". Prva je ona, koja je pripojena Kraljevini Italiji. Ostalo područje do talijansko-njemačke demarkacijske crte podijeljeno je u dragu (obalno područje ili razvojačeni pojas) i treću zonu. U trećoj je zoni Hrvatska neprekidno imala i vojnu i građansku vlast, dok je u dragoj zoni pitanje pothvatnih ovlaštenja i odnosa vojnih i građanskih vlasti razrješavano nizom hrvatsko-talijanskih sporazuma.

Draga zona, dakle, nije "okupirana zemlja": s obzirom na to, da je priznanjem NDH (15. travnja 1941.) pitanje granica ostalo otvorenim, talijanske postrojbe na hrvatskome području imaju značaj okupacijskih snaga sve do Rimskih ugovora, nakon kojih su postale posadnim trupama, tj. trupama koje na hrvatskome državnom tlu borave i ratuju na temelju sporazuma s hrvatskim vlastima. Iako su se *stvarno* vrlo često ponašale kao okupacijske snage, *pravno* one ne postaju okupacijskim ni nakon uvođenja iznimnih mera u razvojačenom pojasu (tzv. reokupacije drage zone) u rujnu 1941., što je dokinuto Zagrebačkim sporazumom iz lipnja 1942.

Treći važan nedostatak Ivandine knjižice jest ovlaš izrečena tvrdnja da "vlasti NDH ne pokazuju interes za stradanje svog naroda u Dalmaciji". To jednostavno ne odgovara povijesnoj istini. Mnoštvo prvorazrednih povijesnih vrela, iz kojih jasno proizlazi zauzetost hrvatskih vlasti da se osigura narodnost, jezik, školstvo, prehrana i dr. hrvatskomu pučanstvu u anektiranom dijelu Dalmacije, još čekaju na objavljanje. Jugoslavenska je historiografija iz bjelodanih pobuda o tome šutjela, a i nakon uspostave Republike Hrvatske držalo se kako "još nije vrijeme" o tome pisati.

Međutim, već i objavljeni podatci o tijeku hrvatsko-talijanskih razgovora o granicama, gospodarskoj suradnji, opskrbu dalmatinskih gradova, platnom prometu, izbjegavanju dvostrukog oporezivanja itd. jasno pokazuju, kako je upravo težnja da se osigura što povoljniji položaj Hrvata pod talijanskom vlašću, siliла službeni Zagreb i na neke nepopularne, dugoročno čak štetne poteze. Čak je i u jugoslavenskim zborni-

cima dokumenata i podataka objavljen priličan broj dokumenata koji to nedvoumno potvrđuju. Tomu valja dodati i Cianove dnevničke zapise i dokumente, kao i drage talijanske diplomatske isprave objavljene u službenim zbirkama. Uspomene državnog tajnika, povjerenika za suradnju s talijanskim Dragom armijom i kasnijeg ministra, dr. Vjekoslava Vrančića, često puta otkrivaju pozadinu nekih mjer hrvatskih vlasti.

Škrty izbor objelodanjene dokumentacije Hrvatskoga crvenoga križa svjedoči o posebnoj skribi za Hrvate interimirane u Italiji. Radetić je u knjizi *Istra pod Italijom* (Zagreb, 1944.) priopćio i 11. veljače 1943. sastavljeno izvješće tajnika zagrebačkog nadbiskupa, dr. Stjepana Lackovića, koji je kao izaslanik nadbiskupa Stepinca i HCK-a posjetio logor hrvatskih zatočenika u Gonarsu, Pokrajina Udine. Lacković piše,

*Na trgu hrvatskih velikana 1999.:
Stipe Šuvar, Stipe Mesić
i Vesna Pusić*

kako se u tom logoru nalazi više od 4.000 Hrvata, većinom iz anektiranog dijela Hrvatskog primorja i Gorskog Kotara. Među njima je više od 1.500 djece. Žive u teškim prilikama, a pomor je vrlo velik. Dnevno umire deset osoba.

Objavljeni dnevni zapisci ministra vanjskih, kasnije unutarnjih poslova, dr. Mladena Lorkovića, makar fragmentarni, svjedoče o hrvatskom nastojanju da se osigura prehrana hrvatskog pučanstva u anektiranoj Dalmaciji, da se spriječe talijanske represalije, da se razriješi pitanje državljanstva, a onda i građanskog statusa Hrvata iz anektiranih područja, da se zaštiti djelovanje hrvatskih svećenika i osigura učenje hrvatskog jezika itd.

Međutim, u "historiografiji" koja je hrvatske vlasti kušala okvalificirati izdajničkima, sve se to prešućivalo. Jer, bilo je nezgodno podsjetiti na to, da je u govoru sveučilištarcima ustašama, održanom 25. travnja 1941., Pavelić najavio: "Borit ćemo se za cjelokupnost svoje zemlje, borit ćemo se, da u sklop naše države dođu svi

Hrvati. Kako je hrvatski narod sada pobedio, tako će i svagda i u buduće pobediti, kad to bude potrebno i kad to i sam bude htio. Slobodaje naša i mi je više ne damo".

Bilo je *nezgodno* isticati govor ministra pravosuđa, dr. Mirka Puka, održan 20. srpnja 1941. u Omišu, kad je, prema podatcima iz dnevnika talijanske Drage armije, izjavio: "Misao svih nas ovdje okupljenih okrenuta je Splitu i dragim dalmatinskim gradovima koji danas ne pripadaju Nezavisnoj Državi Hrvatskoj. Nećemo nikada prestati misliti na Split, koji je uvijek bio na čelu svih gradova u borbi za Hrvatsku. Hrvatski narod neće imati mira dok Split i cijela Dalmacija ne budu prisajedinjeni Hrvatskoj. Bez Splita, bez svog slobodnog mora, Hrvatska ne može da se razvija i napreduje. Čvrsto je uvjerenje kompetentnih krugova da će, čim rat bude završen, biti ispravljene nepravde nametнутne hrvatskoj naciji (...) i borit ćemo se ne samo za naš Split, već također i za Šibenik i Zadar (...) i za naše more, koje čitavo mora biti naše i samo naše."

Oni, koji su optuživali i optužuju tadašnje hrvatske političke predstavnike za nacionalnu izdaju i prodaju teritorija, nerado čuju i to, da je poglavni pobočnik, član Glavnoga ustaškog stana i upravni zapovjednik Ustaške mladeži, Ivan Oršanić 10. svibnja 1942. u Dubrovniku javno govorio kako predstoji ponovno preuzimanje cjelokupne vlasti od strane ustaša na svetom tlu Hrvatske, kako će se jake ustaške snage triumfalno vratiti u hrvatske gradaove i iz njih protjerati Srbe i Talijane, a da zapovijed od 7. rujna 1941., kojom su uvedene iznimne mjeru u razvojačenom pojasu, zaudara na strvinu.

Uostalom, o pravom odnosu pripadnika ustaškog pokreta prema fašističkoj Italiji najbolje govore ne samo hrpe izvještaja o fizičkim napadajima ustaša na talijanske vojниke, nego i priznanje talijanskog poslanika Raffaelea Casertana, koji je u svibnju 1942. ogorčeno izjavio kako Italija u Hrvatskoj ima samo jednog prijatelja - Didu Kvaternika! Korisno je sjetiti se, da je upravo Dido Kvaternik nekoliko godina kasnije postao najgrlatijim hrvatskim tužiteljem Pavelićeve *protalijanske politike*. Drugačije odzvanja pun, a drugačije prazan želudac, zar ne? •

Uspomene Štefa Dolenca (VIII.)

PRVI LEPOGLAVSKI DOJMOVI

Tijekom noći stigli smo u naš novi "dom", kojeg sam izvana vidi tek prije par godina, prigodom jednog izleta upriličenog od strane HDPZ-a. Kao što je bilo propisano, moralni smo najprije u karantenu, a koju nas je primio njezin ondašnji šef Božo Počuća, Srbin iz okolice Bjelovara, a svi koji su bili uznici u Lepoglavi, sjećaju ga se vrlo dobro, jer je osobito "volio" nas političke kriminalce. O njemu kao i ostalima nadležnim u KPD-u doznali smo sve u detalje od ostalih uznika nakon izlaska iz karantene.

Koliko smo samo sretni bili kada smo kroz rešetke na prozoru ugledali na mrtvoj šetnji Stjepana Trnskog - Durca, našega mještanina, koji je s pognutom glavom i rukama na leđima, na razmaku od 2 metra od ostalih šetača, hodao polagano stalno se vrteći na malom prostoru u krug. Željno smo očekivali izlazak iz karantene, te upućivanje na odjelu, u nadi da ćemo uspjeti sresti i Marka Petrasa, bivšega ustaškog tabornika iz Novigrada Podravskog, koji se nalazio na robiji već nekoliko godina.

Nakon izlaska iz karantene

Došao je konačno i dugo očekivani dan razdvajanja nas "mitrovčana". Ja sam bio upućen III. odjel, III. krilo, soba 41, a I. LJ. i I. G. u druge sobe istoga odjela. Ivan Ljubić i Ignac Grahovac bili su raspoređeni na rad u stolariju poduzeća "Ivančica", koje je bilo u sklopu KPD-a, a ja sam bio upućen na rad u rezbarsku radionicu. Pod pratnjom stražara-čuvara, s kovčegom u ruci, pretresenim detaljno, u kojem se nalazila sva moja imovina, upao sam u već spomenutu sobu. Kojeg li iznenađenja za mene, koji sam se prije u Srijemskoj Mitrovici nalazio u sobi velikoj kao rukometno igralište, a sada sam se zatekao u smrdljivoj sobici, veličine normalne smočnice. Još sam se više iznenadio, kada sam ugledao 3 željezna kreveta na kat, gdje sam ja kao šesti zauzeo svoje mjesto na donjem krevetu do zida, podijelivši ležaj s još jednim uznikom, za kojega sam kasnije doznao daje osuđen radi ubojstva svoje vlastite majke.

Dakle kao novi dobio sam najgore mjesto na donjem ležaju, a da je tome tako, uvjerio sam se već prve noći, koju sam sproveo više budan nego u snu. Previše je u to vrijeme bilo uznika, pa se nisu poštivale norme da dvojica uznika ne mogu spavati na istome krevetu. Ma tko je od ondašnje vlasti mario za međunarodne konvencije i ugovore. Kakva ljudska prava i sve ostalo???

Ujutro mi nije bilo teško ustanoviti da ovi sužnji na gornjim krevetima imaju ipak

Piše:

Stjepan DOLENEC

više svježeg zraka, koji je ulazio kroz rešetke omanjeg prozora, nego ja na donjem ležaju. Osim toga oni na vrhu uopće nisu bili izloženi napadajima iz zraka od krvozednih stjenica, koje su se nemilosrdno obrušavale u toku noći na nas i to točno na nepokrivene dijelove tijela, najčešće na samo lice. Kad zdrobite prstima napadače, ogavni miris ispunjava cijeli. No, nije to bilo sve, jer ono najljepše i najbolje dolazi na kraju, ali ne kao šećer, već opet "miris" koji je dolazio iz kible, koja se nalazila kod ulaznih vrata, udaljena svega pola metra od donjeg kreveta. Praznili smo je jedanput dnevno, kad je bilo "kiblanje", t.j. kad ju je netko od nas morao isprazniti u nužnik na odjelu.

Prilikom večernjeg obilaska naših "andela čuvara" svake sobe, nas šestorica je jedva našlo mesta, da u stavu mirno dočekamo predaju prijavka ("raporta") sobnog starješine. No, što je tu je. Naši su roditelji tražili naš premještaj i dobili su ga, a mi smo vjerovali da će nam biti ipak bolje u Lepoglavi, nego u Srijemskoj Mitrovici. Kasnije se i potvrdilo, da smo bili u pravu.

Raspoređen na posao u rezbariju, dođijeljen sam Luki Biondiću, koji je također bio osuđenik, ali je bio šef te rezbarske radionice. Njemu mogu biti zahvalan što mi je pružio svekoliku pomoć u otkrivanju spoznaje o tom zanatu i uz veliki moj trud i njegovu stručnu pomoć postao sam uskoro i ja dobar rezbar. U radionici sam upoznao mnoge supatnike, a u sjećanju su mi ostali: Zvonimir Verić, Dane Sekulić, Vlado Sudarević, Filip Maričić, Ilija Žunić, Stjepan Krivošić, Zvonko Čizmek, a mnogima sam, nažalost, nakon tolikih godina zaboravio imena.

"Crni bataljon" i "branje bršljana"

Do toliko očekivanog susreta s Markom Petrasom, koji se još od 1945. nalazio na izdržavanju kazne u Lepoglavi, konačno je došlo za vrijeme tzv. "slobodne šetnje". Za razliku od one jutarnje, zvane "mrtva", na kojoj smo ujutro prije odlaska na rad šetali s rukama na leđima, pognutih glava, bez ijedne riječi, vrteći se u krug, ova "slobodna šetnja" odvijala se također u krugu dvorišta kaznionice, gdje smo se mogli naći svi zajedno iz raznih odjela, te slobodno razgovarati. Nažalost, sa Stjepanom

Trnskim se nismo mogli naći, jer on je bio u izolaciji.

Petras, bivši ustaški tabornik u našem mjestu, nije nam mogao u nekoliko susreta na tim šetnjama sve ispričati i upoznati nas o svemu što se sve u KPD-u dogadalo od njegova dolaska. No, ubrzo smo doznali sve o "crnom bataljonu", o branju bršljana u obližnjoj šumi, o zauzimanju karaule, o samicama, željeznim okovima s kuglama itd.

U "Crnom bataljonu" se nisu nalazili okorjeli ili obični kriminalci, već ljudi osuđeni za djela protiv naroda i države, tj. svi oni koje je Uprava KPD-a smatrala jako opasnima. Njihov zapovjednik bio je Martinec, a njegov zamjenik Kuduz. Ta dvojica su se natjecala u nečovječnosti i maltretiranju tih uznika koji su bili u samicama. Jezivo je bilo nama ostalima slušati odzvanjanje željeznih kugli pričvršćenih lancima za noge tih jednika, koje su vukli po betonu u hodnicima gdje su se nalazile samice, a koje su bile u prizmlju, kada su išli na "kiblanje". Cijela zgrada je odzvanjala tim zas trašujućim zvucima.

U centru te odurne zgradurine, nalazio se željezni toranj, na čijem je vrhu bio danonoćno stražar s mitraljezom, koji je imao potpuni pregled svih krila (hodnika) u zgradici i bio je u mogućnosti, ako bilo što sumnjivo primjeti, istog trena to "riješiti" svojim "šarcem". No ovi jednici s okovima na nogama su bili najmanji problem što se pobune ili bijega tiče, ali znalo se dogoditi da pojedini od tih sužnjeva, riskirajući i svoj život, nabiju onu "kiblu" s izmetom na glavu stražaru. Kako se kasnije taj "sužanj-osvetnik" proveo, nije potrebno posebno ispitati.

Čudne i neobjasnive stvari su se događale, jer su nepočudni pojedinci bili prozvani i izvedeni pod jakom pratnjom u šumu na branje bršljana, ali se sa toga branja više nikada nisu vratili u kaznionicu. Jednostavno su bili poubjiani, a objašnjenja koja su se mogla čuti bila su: "Prilikom pokušaja bijega su ubijeni!" Bilo je i slučajeva da za vrijeme "mrtve šetnje" onih teško okvalificiranih i izdvojenih supatnika, stražar s karaule koje su bile smještene na odgovarajućim mjestima u sastavu visokog zida kojim je bio okružen KPD, jednostavno ubije osuđenika, kao što se je to dogodilo kada je ubijen zrakoplovni časnik Šintić.

Uzalud je zamjenik upravitelja KPD-a Josip Globočnik odmah dojurio i smijenio sve stražare na karaulama, ali za ovo mučko ubojstvo vjerojatno nije nikomu od onih koji su pucali pala ni vlas sa glave. Sve se to događalo prije i neposredno nakon našeg do-

laska u Lepoglavu, a onda je odjednom nes-talo željeznih lanaca s kuglama i njihova jezivog odzvanjanja po hodnicima prizem-lja, a i odnos prema političkim "kriminal-cima" malo se poboljšao, pogotovo nakon 29.studenog 1953., kad je većem broju osuđenika smanjena kazna, a jedan iz naše grupe, Ivan Radotić, osuden na 8 godina, a došao iz Požarevca na vlastiti zahtjev, pušten je na slobodu.

Nestalo je i "Crnog bataljona", a za one najokorjeliye iz njega formirana je "Prevozna", u kojoj su sužnjevi zamijenjeni konjsku vuču. U toj "prevoznoj", među ostalima, bili su **Zvonimir Marković, Josip Dominis, Mato Ramljak, Marko Blažeković i Bruno Gulin.**

Od mnogih mojih supatnika, sjećam se, nažalost, malo njih. To su: **Duro Posavac, prof. Grga Pejnović, Mijo Varga, Ivan Pobi, Drago Sudar, Krunoslav Brust, Zdenko Kolčić, Ante Tomić, braća Bojić, Mijo Glavina, Branko Očić, Španja Zeferin i Augustin Franić.** Nama trojici bilo je mnogo ljepše i ugodnije ovdje nego u Mitrovici, jer su i stražari bili uglavnom domaći ljudi, Zagorci iz okolice Lepoglave, a neke od njih sam upamlio po dobrom i tolerantnom ophodjenju s nama (**Benčeka, Benčeka, Gabru Sambolca** i neke druge).

Sad su nam češće dolazili u posjetu i naši najmiliji, jer je Lepoglava bila daleko bliže nego Srijemska Mitrovica. Uvijek suknama dolazili roditelji zajedno, a ukoliko netko nije mogao slučajno ići, oni koji su išli ponijeli bi paket za onoga čiji su roditelji bili sprječeni. Veliki događaj za nas bio je posjet vjerne zaručnice **Ivana Ljubica**, kasnije supruge **Anice Peroš**. Dugo nakon toga njezina posjeta, ona je bila predmet razgovora za vrijeme slobodne šetnje između nas. S velikim smo nestrljenjem i zebnjom očekivali taj njezin najavljeni dolazak. Premda smo je kroz rešetke prozora na hodniku vidjeli da dolazi, nismo još bili sigurni, da će se i prošvercati na razgovor, kao Ivanova sestra. On je, naime, imao sestruru mlađu Mariju. Na naše i njezino zadovoljstvo varka je uspjela, pa smo je ipak vidjeli i samo je malim naklonom glave pozdravili, no i to je bilo dosta.

"Revidiranje stava"

Puno kasnije, kad smo se svi našli na "slobodi", ona nam je rekla kako se osjećala dosta nelagodno, jer smo svi dokje prolazila bujlili u nju, kao da ju nikada u životu nismo vidjeli.

U međuvremenu je i Stjepan Trnski izšao iz samicice, ali s njim smo bili vrlo malo jer je 2. prosinca 1953., nakon osam godina izdržane robije pušten na slobodu. Ni sam ne znam koliko puta smo bili premještani na druge odjele i u druge sobe, gdje smo zajedno obitavali s najokorjelijim kriminalcima, razbojnicima, ubojicama i silovateljima. Zasigurno da sa takovim tipovima

nismo imali o čemu razgovarati, a osim toga među njima je bilo mnogo "cinkera", pa smo na sve moguće načine izbjegavali bilo kakav razgovor s njima. No ni to nije pomagalo, jer su oni jednostavno izmišljali da smo mi rekli ono što su njihovi naredvodavci htjeli čuti. Teško smo pred referentima UDBE, tj. našim *odgajateljima* mogli išta opovrgnuti, jer cinkerima se sve vjerovalo, a pogotovo je bio opasan rastom mali referent **Rak**.

Ondašnji upravitelj KPD-a **Josip Špiranec**, poznat kao vrlo zloban i nepravedan čovjek, s osobitim užitkom i zadovoljstvom je izričao kazne na "raportima" nama tzv. političkim kriminalcima: "Četrnaest dni samice i okove!", a poslije samo: "Cetrnaest dni samice i gubitak prava na paket.", da bi dodao još svoje općepoznato obrazloženje: "Više ti nemrem dati, a majne ne ču". Posebno su nam zagorčavali život spomenuti cinkeri i njihovi naredvodavci, tzv. odgojitelji, nagovarači nas na revidiranje naših stavova. Obično bi se ta pranja mozga završavala riječima: "Sam si si kriv, da tako dugo izdržavaš kaznu, a tako si mlađi i mogao bi živjeti na slobodbi!"

Dakle, kakva je bila ta naša krivica i što je trebalo učiniti, da se stekne pravo na prijevremeni otpust iz kaznionice? Nije bilo "strašno velikih" zahtjeva, već je samo trebalo nekoga od uznika, kojega "odgojitelji" odaberu, optužiti da i dalje radi na obaranju službene vlasti. Znači za svoju eventualnu slobodu, trebalo je nekoga od svojih najbližih supatnika optužiti. Kako je to bilo bijedno, pa kako smo mi mogli iz kaznionice raditi na obaranju vlasti? Naša razmišljanja smo povjeravali samo između sebe i onih u koje smo bili sigurni da nas ne će cinkati. No, nažalost bilo je i među nama ucijenjenih pojedinaca, ne baš čvrstog karaktera, koji su si izborili prijevremeni otpust s izdržavanja kazne, nanjevši drugima još više bola i patnji. No bila je to "sloboda" jako mučna, jer se od tih tražila daljnja suradnja i nastavak iste djelatnosti, tj. cinkarenja, ali sada sasvim određenih osoba, koje su sada izabirali agenti UDB-e.

Josip Špiranec nije nikada za vrijeme svoje strahovlade u KPD-u obišao nitijednu ćeliju, niti priupitao robijaše, kako im je i kako žive, a na mjesto njegova snošljiva zamjenika Josipa Globočnika, došao je **Sava Vukelić** s udabašima Frangešom i Senjanovićem. Iza Špiranca bili su još upravitelji **Kosak** i **Stevo Grbić**, za koje bi se moglo reći da su za njansu bili nešto bolji, zahvaljujući zbijanjima u svijetu, a i kod nas. Ako ništa drugo, vidno se poboljšala hrana...

Zagonetna smrt Štefa Posavca

Svi oni koji su bili osuđeni na dugogodišnje kazne zatvora s prisilnim radom, složit će se sa mnom, da su prve tri godine robijanja najteže. U tom razdoblju misli previše lete preko visokoga zida i stalno je pred

očima život koji se odvija tamo negdje "vani". Zahvaljujući civilnom direktoru poduzeća "Ivančica", koje se nalazio unutar KPD-a, **Antunu Greguriću**, inače vrlo tolerantnom i dobrom čovjeku (pisao mi je nakon mog izlaska s robije), moj komplik Ivan Ljubić uspio je doći na rad u rezbarsku stolariju u sobu do moje. Ja sam u međuvremenu postao vrstan rezbar, prošavši sve faze rada, počev od izrade malih cigaršpica, lulica, lula, doza za cigarete, te rezbarenje raznih kazeta i plaketa, sve to iz vrieska, kruškova drveta, duda, hrasta, a ponajviše od orahovine. Koliko li sam samo kazeta i plaketa napravio po narudžbi raznih ministara, sudaca i ostalih glavešina, pa sve do izrade štefeta za "voljenoga" druga Tita. Bilo je i posjeta od strane naših Novigradaca, ali i drugih.

Jednoga dana uleti sav izbezumljen k meni u sobu moj komplik Ivan Lj. i reče mi na brzinu::

"**Štef Posavec ide tu gore k nama!**", a ja ču kad on dođe u tvoju sobu upasti unutra i reći: 'Doleneć,

možeš doći po lajm (stolarsko ljepilo), jer sam ga složio! Dogovoreno i kasnije i učinjeno, ali na našu veliku žalost Štef Posavec nije dao ni najmanjom gestom naslutiti, da mu moje prezime nešto predstavlja, već je obišao radionicu, mene ni ne pogleđavši i ujedno napustivši radionicu. Isti taj Posavec nakon naših dosta čestih susreta poslijed mog izlaska s robije, priznao mi je da smo Ljubić i ja dobro bili ono izveli s "lajmom" u Lepoglavi, ali da on kao prekaljeni obavještajac za vrijeme II. svjetskog rata nije nasjeo na našu provokaciju. On je vrlo dobro znao da ni mi kao ni njegov brat **Ignac Grahovac** (pušten 195. na slobodu) nismo ništa ozbiljnijega učinili, ali se našim suđenjem ipak u koprivničkom kraju dalo ostalima "istomišljenicima" do znanja, da s komunistima nema šale. Nikad nije htio priznati, jesmo li mi dolaskom iz Srijemske Mitrovice u Lepoglavi, njegovom zaslugom dobili relativno dobra radna mjesta, ali se složio da je on inicirao naš premještaj kod naših roditelja. Mnogo smo pričali o raznim događajima, a on mi je rekao da piše memoare, jer da se radi o vrlo zanimljivim slučajevima, kako za vrijeme, tako i poslije II. svjetskog rata, a za vrijeme kojega je on bio cijelo vrijeme u Zagrebu. Nažalost, iako dugogodišnji stanovnik Zagreba, nije se znao kretati ulicama, pa je kao pješak navodno naletio pod jedno vozilo i smrtno stradao. Mnogi koji su ga dobro poznavali, sumnjuju da je to bila prometna nesreća, već su mišljenja, da je on puno toga znao i objavljuvanje njegovih zapisa za nekoga nije bilo poželjno!

(nastaviti će se)

IZ USPOMENA PROF. MARICE STANKOVIĆ (I.)

U ŽENSKOM LOGORU U POŽEGI

(1. IV. 1948. - 31. VIII. 1952.)

Sjećaš li se, Marijo, kasnih večeri u kolovozu 1948.? Ljetno nebo bilo je posuto rijetkim zvjezdama, a plavi obrisi Papuka gubili su se u daljinu. Ah, te plave daljine! Kako su divne i privlačive, ali i nedostizne, kad se gledaju iza rešetaka jedne male sobice u II. katu Kazneno-popravnog doma u Slavonskoj Požegi.

Naše supatnice sanjarile su na svojim ležajima ili su već mirno spavale. Tišina! Neizmjerna tišina! Samo je Tvoje srce udaralo kraj mene, i njegovi kucaj i prenosili su se kroz tihu ljetnu noć.

Tad ja prekinuh tišinu. «Ako ikada budem pisala o ovome logoru, tad će to biti povijest Božjih čudesa u njemu.

Opisat će kako se Bog objavljuje kroz patnje i nevolje. Kako je po bolima i suzama izgrađivao duše. Kako se kao rijeka razlio u svetištima naših duša i nije dao da ga izgubimo usred strašnih zala i teških grijeha.

Ne, nikada iz moga pera ne bi moglo poteći riječi mržnje. Ili prijetnje. Ili osvete. Zašto? Zato, jer je zakon ljubavi

TKO JE PROF. MARICA STANKOVIĆ

Dvadeseto je stoljeće i za hrvatski narod i za Katoličku crkvu hrvatskog jezika bilo možda najizazovnijim, čak najtežim razdobljem u povijesti. Osim Providnosti, za njihov opstanak treba zahvaliti ne tako brojnim pojedincima, koji su i u najgorim trenutcima vlastitim primjerom svjedočili postojanje i otpornost idealu. Jedan od takvih pojedinaca nesumnjivo je i prof. Marica Stanković, po mnogima najznačajnija žena u životu Crkve u Hrvatskoj u XX. stoljeću.

Rođena je u Zagrebu 31. prosinca 1900., gdje je završila Učiteljsku školu sestara milosrdnica (1920.) i Višu pedagošku školu (1933.). Kao učiteljica, nastavnica i profesorica radila je u Sraćincu, Donjoj Voći, Slatini, Čakovcu, Gračacu, Kutini i Zagrebu. Sudjeluje u osnivanju Saveza hrvatskih orlica (1925.), kojemu dvije godine potom postaje predsjednicom. Nakon zabrane djelovanje i te organizacije 1929., sudjeluje u osnivanju Velikoga križarskog bratstva 1930. Prva je predsjednica ženskoga krila Velikoga križarskog sestrinstva i glavna urednica časopisa *Za vjeru i dom*.

Godine 1938. utemeljuje posebnu crkvenu ustanovu Suradnice Krista Kralja, a u doba Nezavisne Države Hrvatske predsjedicom je Velikoga križarskog sestrinstva, glavna urednica spomenutog časopisa i poglavarica Suradnica Krista Kralja. Na prijedlog nadbiskupa zagrebačkog, dr. Alojzija Stepinca, papa Pio XII. joj je 1943. zbog njezina apostolskog djelovanja dodijelio odličje *Pro Ecclesia et Pontifice*. Nakon što se 1945. na skupu prosvjetnih radnika oduprla napadajima na nadbiskupa Stepinca, 1947. je uhićena, a 24. siječnja 1948. osuđena na

pet godina zatvora s prisilnim radom i tri godine gubitka političkih prava. Skupa s njom suđeno je još šest suradnica i duhovnik don Ante Radić. Pet godina robije izdržala je u Požegi, a umrla je u rodnom gradu 8. listopada 1957.

Kao što se za života odupirala politizaciji crkvenog djelovanja, tako je i na procesu otklonila optužbu da je križarstvo bilo oblikom ustaške djelatnosti, rekavši da je njezina "jedina koncepcija Isus Krist, njegov nauk i njegovo Evangeliye i ništa više!" Nije, međutim, dala da je sud navede na osudu uspostave hrvatske države, pa je na pitanje kako je mogla pomisliti da je NDH pozitivna pojava, izjavila da je Paveliću oduispjevao Vladimir Nazor, a da je Ivan Goran Kovačić surađivao u Budakovu almanahu premljenom prigodom proslave prve obljetnice NDH.

Njezine uspomene, čije ćemo opširne izvadke u više nastavaka objaviti prigodom stote obljetnice njezina rođenja, predstavljaju važan doprinos poznавању duhovnih strujanja u ženskom, poglavito katoličkom dijelu hrvatskog naroda. Karakterizira ih ne samo lijep i pitak stil kojim su pisane, nego i dubina misli, te oštroumna kritičnost, kojom auktorica promatra i prosuđuje i svoje postupke, i postupke svojih supatnica. I oni koje se možda ne će osjetiti sretnjima kad pročitaju njezine zapiske, morat će priznati da u njezinim redcima ni u jednom trenutku nema isprazne patetike i lažnog junačenja, pa su upravo zbog opisa kušnji i duševnih posrtaja tim dojmljivije njezine škrte pohvale nekim supatnicama ili čak divljenje koje je osjećala prema Vlasti Arnold, Nadi Mišulin i još nekim.

Iako će, smatrajući se izvorno katolikom, a tek uzgredno Hrvaticom, u više navrata istaknuti, da s hrvatskim nacionalistima ne dijeli svjetonazor, a još manje odobrava neke njihove postupke, Marica Stanković izreći će neke od najljepših i najdirljivijih pohvala idealizmu djevojaka i žena, koje su tamnavale zbog ljubavi prema Hrvatskoj. Zbog takvih, reći će ona, hrvatski nacionalisti zaslужuju da im se puno oprosti. Ali, treba još dometnuti: zbog takvih je Hrvatska opstala. Marica Stanković toga je svjesna. Završavajući svoje uzničke uspomene, datirane 26. veljače 1955., ona se obraća supatnici Mariji i zapisuje:

"...Svaki čovjek proživljuje stvar na svoj način. Ja sam jezivosti logoraškog života u Požegi proživljavala na ovaj način. Znam, Ti si nacionalistkinja. U svakoj od vas koje ste ostale na liniji, ima prkosa, ima nesavladivog ponosa, ima nešto stočko, neslomivo, kameno."

"Ja nisam takva! Ja volim Hrvatsku, volim je do krvi i suza, ali ovozemni problemi još su mi bliži. I moja najveća bol bila je u odricanju nevidljivoga, u bježanju vrhu-naravnoga, u prividnom gubitu vječnoga. Da, prividnom! Jer Bog ne može ostaviti onoga, tko ga ljubi."

"Pa nije ostavio ni Tebe ni mene! A ne će ostaviti ni Hrvatske!"

"Rada se nova Hrvatska! Hoćemo li vidjeti njezin lik, Ti i ja, ne znam! Uostalom, svejedno je. Glavno je da i naše patnje tomu posluže."

I doista, hlijebu hrvatske slobode prof. Marica Stanković priložila je svoj klas. Zar nije zlatan, bogat i jedar?

Tomislav JONJIĆ □

duboko upisan u mojoj duši. Upisala ga je u njoj ruka Učitelja iz Nazareta, i trag Njegove ruke još je uvijek tu.

Jest, opisat će jednom život u našem logoru bez traga mržnje, bit će to dokument vremena. Značajna stranica u novovjekom martirologiju Crkve. Najljepša stranica u borbi za svetu Hrvatsku.«

Četiri su godine otad prošle, Marijo! Mogu li ispuniti svoje obećanje u punini? Kroz četiri godine život se u logoru mnogo izmijenio. U meni i oko mene. Koji put nisam prepoznala samu sebe, a okolina mi je pogotovo bila nerazumljiva. Hoće li moji zapisci biti baš onakvi, kakvima sam ih zamislila?

Ne! Ne će u njima biti mnogo smjelih lijetova u visinu! Ne će biti ponosnih tvrdnja! Ne će biti pobjedonosnih klicaja. Bit će to isповijest običnoga čovjeka. Dizanje i padanje jedne duše. Jecaji jednoga slabog srca. Ali ipak bez mržnje, bez prijetnje, bez želje za osvetom. Jer Učitelj nije zaboravljen, i trag se Njegove ruke nije izbrisao.

Slušaj, Marijo, slušaj! Ispovijest jedne kršćanske duše počinje! Moja isповijest počinje!

TEŠKA ŠALA PRVOG TRAVNJA

Prvi travanj 1948. bio je lijep, svjež, sunčan. Koliko se šala, koliko smješica, koliko prevara izmijenilo taj dan u smijehu i radosti. Ali za nas taj dan nije bio smiješan. Noćas je nas 13 žena dopraćeno iz zagrebačkih uza u Petrinjskoj ulici i nakon vožnje kroz cijelu noć sad nas evo predaju u Kazneno-popravni dom u Požegi.

«Dom!» Da li ta bijela, velika kuća, s visokim zidom, produženim za nekoliko redova žica, s bunkerima na sva četiri ugla, gdje se stalno izmjenjuje straža, da li ta kuća zasluzuje naslov «Dom»? Dom je nešto srdačno, toplo, obiteljsko! A ovdje zid, žica, bunker!

A što je tek unutra? Uostalom, vidjet ćemo!

Dok je naša straža, koja nas je pratila iz Zagreba, tražila pred kapijom logora (to mu je pravo ime) neke dokumente, mi smo sasvim zanijemile. Kraj mene su stajale Nevenka Šarin i Emilija Hla-

hrabro, jer sam željela samo jedno: da naša skupina zadrži na suđenju dostojanstveni ton. Ali što se više priблиžavalо vrijeme odlaska u Požegu, moja je hrabrost bivala sve manja. Os-

Prof. Marica Stanković

vaček. Zajedno smo suđene, zajedno smo u Požegu došle. Bilo je među nama trinaest još nekoliko pristojnih gospoda, suđenih radi političkih delikata, a bilo je i nekoliko prostitutki i kradljivki. Cijeli put do Požege pravile su nam kojekakve neprilike, ali pred kapijom «Doma» i one su ušutjele. Među političarkama bila je i neka Maca Šimunović, suđena 12 godina. Pred nekoliko mjeseci pobjegla je iz Požege, ali na granici FNJAJ je uhvaćena i dovedena s nama natrag. Ona je plakala, suze su joj se samo sklizale niz obraze, jer je znala što je čeka. 14 dana okova najmanje, a tko zna koliko još samice.

I moje su oči bile pune suza. U istražnom zatvoru i na sudu držala sam se

jecala sam, da me u Požegi čeka nešto strašno. Konačno, zašto sam ja suđena? Što sam učinila? Moja je jedina krivnja u tome što vjerujem i što sam čuvala vjeru u dušama drugih. Ali nije sad vrijeme za takve diskusije sa samom sobom.

Konačno se kapija otvori, a milicajci nas predadoše miliciji Doma, koja nas skupa s našom prtljagom smjesti pred zgradom uprave. Bila je to mala zgrada od crvenkaste opeke, iz koje se dobro vidi cijeli prostor ili cijeli krug.

Kapija se zatvorila za nama. Ne, nikada više ne ću vidjeti svoga doma. Nikada više ne ću doći među svoje. Nikada se više ne ću nasmijati, jer iza ove kapije se sigurno nitko ne smije.

A sunce se s neba jednako smije kao da se ništa nije dogodilo. Proljeće buja i život s njim, a ja ovdje. Zašto? Zašto? Sudena na 5 godina zatvora s prisilnim radom. Zašto?

Bilo je već oko 9 sati, i kažnjenice su već odavno otišle na svoje poslove. Tek u neposrednoj našoj blizini, među povrćem, jedna duboko sagnuta figura u sivom kažnjeničkom ruhu pridigla se malo, da nas bolje vidi. No brzo se i opet sagnula.

Međutim, vrijeme je prolazilo. Poglavito je koje znatiželjno lice provirilo kroz prozor uprave i, odmjerivši nas temeljito, povuklo se natrag. Došla je i koja milicajka, znatiželjno uprla u nas oči i zaustavila se na Maci Šimunović.

«A to si ti? Kako si mogla misliti, da ćeš neopazice proći? Narodna vlast svakoga pronađe.»

I tada bi jedna milicajka dozvala drugu. Opet se čulo čuđenje:

«Ti si mislila nama uteći? Toga nema, tko bi nama utekao.»

Među ostalima došao je Macu promatrati i komandir Štef. Čudna pojava! Sitan, malen, kao djevojka, a lice smežurano kao u eunuha. Čula sam kasnije, da je taj milicajac još pred nekoliko godina bio djevojka Štefa, a eto sad je momak. Navodno, posljedica neke operacije. Eto, i takvih čuvara je bilo u KPD-u.

«Ha, ti si ta ptičica», rigao je Štef prema Maci. «Dolijala si! Stavit ću te tamo, gdje nema sunca ni mjeseca.»

Macu su i opet oblike suze. Znala je, da joj se nešto teško spremi. I stvarno, bila je u okovima, ali ne kroz čitav uobičajeni rok. Snašla se, itekako snašla, ali o tome kasnije. Na ulazu u logor nismo ni sanjale da takvih mogućnosti može biti.

Prvi naš dojam u KPD-u bio je vrlo slab. A postao je još slabiji, kad se siva figura među povrćem malo pridigla i kad je bila sasvim blizu nas, upita:

- Odakle ste?
- Iz Zagreba.
- Baš iz samoga Zagreba.
- Da!

- Sirote! Sirote, jer ste došle ovamo. Ova je kuća - strašna kuća i teško onome tko u nju uđe.

I tada se plašljivo povukla dalje od nas i sagnula se još dublje, da ne bi tko zapazio, kako s nama razgovara.

I opet smo čekale dugi. Bilo nam je već pomalo i dosadno, jer nismo imale kuda sjesti, a dvorištem logora nije nitko prolazio.

Već tamo negdje oko 11 sati došle su napokon tri milicajke, da nam pregledaju stvari. Mene je pregledavala Ljuba Čorić. Sigurno joj nije bilo više od 18 godina. Imala je lijep stas, vrlo lijepu kosu, ljepuškasto lice, da ljepuškasto, kad ne bi bilo odvratne bore oko ustiju. Ta je bora davala tom licu grubi, odvratni, prerano zreli izraz, koji je brisao svu dražest mladosti. Pred tim izrazom nestajala je i skladna figura i lijepa kosa, i prijatno lice. Ostajala je samo ta odvratna bora oko ustiju i grubi glas, koji je u razgovoru s logorašicama prolazio cijelu skalu.

Ljuba je grozničavo pregledavala moje stvari. Kod svakoga boljega komada zaustavlja se upitno, a kad je naišla na sv. Pismo na njemačkom jeziku, bora oko njezinih usana postala je još odvratnija.

«Što će ti to!, dreknula je ona, razderala knjigu i bacila je k zidu, gdje su već ležale pobacane stvari drugih logorašica. Tu je bilo zrcala, škara, nožića, knjiga, molitvenika, svetih sličica, medaljica i sl. Ove posljednje stvari bacale su se s naročitom nasladom. Dogodilo se kad god, da se i gaziло по njima uz glasne proteste logorašica. Kod osobne premetačine skidali su se i lančići s križićem s vrata. Ovaj puta su to valjda milicajke zaboravile. Ta, konačno se ionako morao sav nakit predati, samo što se ostalo čuvalo na upravi do izlaska iz logora, a križići, medaljice kao i sve ostale nabožne stvari svršavale su negdje na tavanu. Milicajke su to smatrale najboljom lovinom. Kad je pretres bio gotov, odvele su nas milicajke u karantenu.

Za nas je to bila doista teška šala 1. aprila.

(nastaviti će se) •

PISMA STARA SA OLTARA

Bljesnu more tamno gore, biser banu ka'
na dlanu.

Vječnim likom nad vratnikom Velebita
vilu pita:

«Što mi bilo, moja vilo?! Što mi bilo pa
se snilo:

Da se čuje, odjekuje, pisma stara sa ol-
tara...,

Da kroz vrata maha hvata, zlata vrata
svih Hrvata?!»

Vila moru za pokoru baci buru u tu uru,
pa se čuje, odjekuje, pisma stara sa ol-
tara,

što kroz vrata maha hvata, vrata mitska,
oštarijska...

To se čuje, odjekuje, odabranu, lipa
naša...,

pisma stara sa oltara domobrana i us-
taša...

I dok bliješti na 'voj fešti, biser mora
piva gore:

«Što mi bilo, moja vilo?! Što mi bilo pa
se snilo:

Da se čuje, odjekuje, za na vike, u čast
Like,

Prva oda ličkog roda..., prva oda moga
roda?!»

S neba dolje, ka' iz zolje, bljesak puče,
zafijuče...

Vila moru za pokoru baci buru u tu uru...

Pa se čuje, odjekuje, pisma mitska,
oštarijska,

što kroz vrata maha hvata, zlata vrata
svih Hrvata...

To se čuje, odjekuje, prva oda ličkog
roda...,

prva oda moga roda, odabranu, lipa
naša...,

pisma stara sa oltara domobrana i us-
taša...

Mojmir GAMBIRAŽA

PRIČAO MI JE FRA ILIJA

U Kapucinskom samostanu u Karlobagu prošlog ljeta sam nagovorio **fra Iliju Boraku** da mi priča o svomu životu, znajući već otprije da je on i robijao u komunističkom poretku. I evo što sam u tom razgovoru od fra Ilike doznao.

On se rodio u hrvatskoj katoličkoj obitelji Borak u Radovečkom Križevljani (u Radovesu) u varaždinskom kotaru 9. ožujka 1914., i na krštenju su mu dali ime Josip. S imenom **Josip Borak** živio je sve do blagdana Gospe Karmelske 1937., kad ga je zajedno s više njegovih kolega zapredio za svećenika u Splitu biskup **dr. Kvirin Klement Bonefačić**, dajući mu redovničko ime **Ilija**. Tražite li ga kojim slučajem u Karlobagu, u kom već godinama živi u kapucinskom samostanu, ne pitajte za Josipa Boraka, jer o njemu Karlobažani pojma nemaju, nego pitajte za fra Iliju, i svatko će od domaćih Bažana, a da i ne spomenete prezime Borak, odmah znati o komu je riječ.

Fra Ilija Borak je sa svojih 86 godina danas vjerojatno među najstarijima u Franjevačkom kapucinskom redu Hrvatske provincije sv. Leopolda Mandića. Bogu hvala, još je krepak i u vođenju svete mise jasan i razgovijetan. I sve to, usprkos poodmakloj dobi do koje je Božjom pomoći dogurao, premda mu život nije bio lagodan. To potvrđuje i činjenica da je u KPD Stara Gradiška 8 godina odrobijao kao oznin robijaš.

A evo kako je to bilo s fra Ilijom.

Nakon zaređenja 1937. radio je u Varaždinu kao fratar vjeroučitelj u Drugoj državnoj mješovitoj pučkoj školi i u Uršulinskoj školi za žensku mladež, i tu je proglašom Nezavisne Države Hrvatske 1941. dočekao uskrsnuće izmučene Hrvatske i Drugi svjetski rat. Dana 14. veljače 1943. pozvalo ga je Domobransko popunidbeno zapovedništvo i naložilo mu da se u Bjelovaru javi za vojnoga dušobrižnika u tek osnovani Treći gorski zdrug.

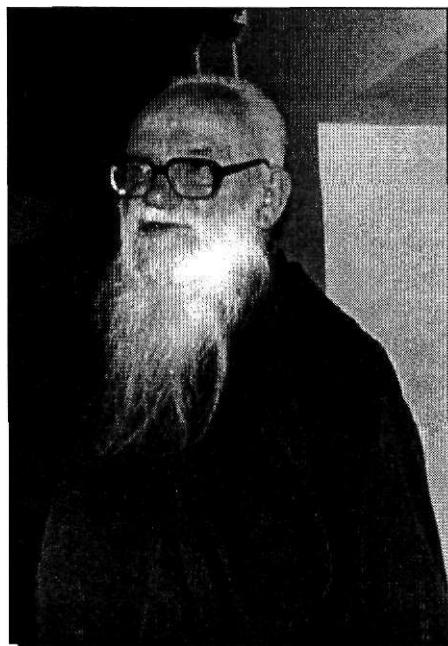
Primljen je u HOS u svojstvu pričuvnih vojnih duhovnika V. razreda satnika, i taj čin je zadržao do kraja rata.

Zaražen pjegavim tifusom u doba epidemije te, u ono vrijeme teške i smrtnonosne bolesti, bio je 20. ožujka 1944. upućen u Bolnicu za zarazne bolesti u Slavonski Brod, i tu je bio do 20. travnja

Piše:

mr. Nikola BIĆANIĆ

1944., kada je upućen na specijalistički pregled u glavnu Vojnu bolnicu u Vlaškoj ulici u Zagrebu, odakle ga je liječnička komisija uputila na 40-dnevni bolnički oporavak u Osijek. Dana 12. lipnja 1944. se po nalogu vojnih vlasti javio u Bihać, u Treći gorski zdrug i nastavio službu vojničkoga dušobrižnika, a mjesec dana potom, 12. srpnja 1944., slijedom zapovijedi Odjela za dušobrižništvo MINORS-a NDH, javio se Zapovjedništvu domobranske postaje u Varaždinu. Tu je fra Ilija obavljao dušobrižničku službu do 6.

Fra Ilija Borak

ožujka 1945., kada je bio razvojačen i odpušten u građanski stalež. Pričajući mi ovo, fra Ilija se sjetio i nasmijao, govoreći mi kako su partizani imali u svome vojničkom ustroju političke komesare, koji su vojnicima održavali političke sastanke, dok je naša hrvatska vojska u svom ustroju imala dušobrižnike i popove, koji su hrvatske vojниke učili da molitvom olakšavaju duševne terete. Vrativši se iz vojske u proljeće 1945., fra Ilija je u Kapucinskom samostanu u Varaždinu obavljao svećeničku službu nešto duže od 2 godine.

A onda je oko ponoći na izmaku 6. svibnja 1947. na spektakularan način bio uhićen. Već oko 20 sati, sjeća se fra Ilija, varaždinska Ozna je opkolila samostan kapucina i nikomu nije dopustila da mu se primakne. Nakon što je svojim «blagim metodama» pročešljala samostan i svakoga redovnika u njemu jedan je pripadnik te Ozne priopćio fra Iliju da je lišen slobode, i umilicijskoj «marici» su ga prevezli svezanoga u mjesni ured Ozne, koji je bio u zgradu varaždinske policije. Tu je zgradu, priča fra Ilija, podigla NDH blizu varaždinskog kolodvora, nedaleko od židovske sinagoge, za smještaj istražnoga zatvora. U ranim satima nakon ponoći 7. svibnja 1947. tu je nad fra Ilijom počela istraga zbog njegova navodnoga protudržavnog i protunarodnog djelovanja. Ozna je fra Iliju zvala Josip Borak, ignorirajući njegovo redovničko ime Ilija i franjevački kapucinski red kojemu je pripadao, a istragu nad njim je obavljala više noću, nego po danu, vjerujući da će ga i tako slomiti i privesti k priznanju onoga što nije ni učinio.

Dan nakon što je Ozna uhitila fra Iliju, uhitila je i Ilijinoga redovničkoga brata **fra Franju Cafuka**, okrivljujući ga da je znao za sve što je fra Ilija radio, a da djelovanje fra Ilije nije prijavio, ali suočen s fra Ilijom fra Cafuk nije priznao da je bilo što znao o fra Ilijinu političkom radu. Na blagdan sv. Ante 13. lipnja 1947. Vojni sud bjelovarske pukovnije je fra Cafuka oslobođio optužbe, a fra Iliju Boraku je osudio na 8 godina robije. Ali na žalbu tužitelja, fra Cafuka su ponovo priveli Vojnom судu, koji ga je osudio na 2 godine robije, i zajedno s fra Ilijom otpremio na izdržavanje kazne u KPD Stara Gradiška. Obojica su tamo bili podvrgnuti posebnom zatvorskom režimu, u komje fra Ilija bio i obolio, pa je nakon godinu dana robianja tražio molbom na ondašnje Ministarstvo unutrašnjih poslova NR Hrvatske da ga iz zdravstvenih razloga premjeste iz KPD u Staroj Gradiški u KPD u Lepoglavi, što je svojim priopćenjem, priča fra Ilija, onemogućio ondašnji šef Ozne u KPD u Staroj Gradiški **Nikola Čimeša**, koji je isticao da bi u KPD u Lepoglavi fra Ilija (ili kako je on govorio: Josip Borak) bio posebno opasan i zbog toga što je u ono vrijeme u KPD u Lepoglavi robi-

jao zagrebački nadbiskup Alojzije Stepinac, a robijali su i 6 bogoslova iz Bosnolovnog sjemeništa iz Zagreba, na koje bi, opominjao je Nikola Cimeša, osuđeni Borak mogao i te kako negativno politički utjecati. Zato je fra Ilija ostao u KPD u Staroj Gradiški svih 8 godina. Nakon robije, na kojoj je kao na najboljem fakultetu prostudirao komunizam i bit srbojugoslavije, vratio se u Franjevački kapucinski samostan u Varaždinu. Otežavajuće okolnosti koje su fra Iliju pratile na robiji bile su posljedica i činjenice da je fra Ilija Borak kao dušobrižnik u hrvatskom domobranstvu imao i čin pričuvnoga satnika, u kom su uzničari fra Ilijе vidjeli posebno otežavajuće okolnosti.

Od 1961. godine fra Ilija je česti putnik. Najprije je 1961. iz Varaždina premješten u samostan u Split, pa 1963. iz Splita u samostan u Rijeku, 1967. u Karlobag, 1968. u Varaždin, 1969. u samostan u Osijek, 1970. kapucinima u Karlobag, 1982. iz Karlobaga kapucinima u Rijeku i 1986. opet u Karlobag. On ne prikriva radost kad se hvali da je ukupno u Karlobagu proveo kao kapucin 27 godina, i pri tom naglašava ovo «U Karlobagu, u samostanu koji je utemeljio čuveni lički pop Marko Mesić koji je 1689. godine oslobođio Liku i Kravu od Turaka!» Dodaje tomu i povjesnu činjenicu da je u tome istom Karlobagu, u crkvi sv. Karla Boromejskog župnikovao u prošlom stoljeću čuveni stari rođak Oca domovine dr Ante Starčević, Šime Starčević, autor jedne od najstarijih hrvatskih gramatika (čuvene Ričoslovice iz 1812.) i nadahnitelj hrvatstvom maloga Ante Starčevića, budućega Oca Domovine!

Ipak s posebnom radošću spominje prvog hrvatskog predsjednika, pok. Franju Tuđmana, koji je svojim nacionalnim osloboditeljskim programom ostvario slobodnu Hrvatsku, koja je i fra Iliji priznala vojničku dušobrižničku službu u vrijeme od 2 godine, njegov časnički čin hrvatskoga pričuvnoga satnika i 8-godišnju robiju, za koju i fra Ilija kao politički zatvorenik dobiva nadoknadu!... •

In memoriam Jelica Rustić

Sedmog listopada u ranim jutarnjim satima rastala se s ovim životom, pomirena s Bogom naša draga i nikad zaboravljena supatnica Jelica Rustić, rođena 1921.

Neposredno prije odlaska u Vječnost rekla je: «Dodrila sam se i nemam strah od smrti.»

Imala sam čast i radost što sam pripadala krugu njezinih, najboljih prijatelja u KPD-u u Požegi i dugi niz godina nakon tога.

Njen je dom bio uvijek otvoren za sve nas u bilo koje doba dana. Duboko osjećajna, mirna, i stalozena. U svakom časku spremna pružiti pomoći svakome, koji je to bio potreban.

Znala je pažljivo svakoga saslušati i s jasnoćom rješavati sve probleme onih koji su je to molili.

Ljubav za Domovinu Hrvatsku i duboka vjera ulijevali su joj snagu. Svaka prijateljska veza postala je kroz to jaka i stabilna. Cijeli joj je život bio obilježen vremenom u kojem se stradavalo ni radi čega.

Kao studentica medicine sakupljala je s drugim mlađima sanitetski materijal.

Provokator je ubačen u to mlado društvo, kojem je jedini bio cilj pomoći bližnjemu u nevolji. On je otkrio imena.

Dugogodišnja robija od 4 g. i 8 mjeseci nije je slomila.

Radi slabog zdravlja, radi samica i loše prehrane oboljela je na pluća i tako je jedan dio robije provela u zatvorskoj ambulanti, kao bolničarka pružajući nesebično pomoći svojim supatnicama.

Rekla nam je: «Ne žalim ni za jednim danom, Rustić, supatnici u KPD POŽE provedenim u KPD-u Požega, tamo stečeno iskustvo ne bih nikome dala».

Nakon robije, dugo je bez posla. Njena obitelj jedva veže kraj sa krajem.

Uporno traži bilo kakvo mjesto, pa je čak spremna raditi i u rudniku u Raši.

Odbijaju je čim doznaju da je logoraš.

Ipak konačno dobiva mjesto u računovodstvu, gdje je radila 30 godina do mirovine.

Usko povezana s majkom, sestrom, braćom i nećacima do kraja života. Još je živ brat, koji je otputovao u emigraciju i danas još živi s obitelji u Peruu. Lani je konačno doputovao u svoju voljenu Hrvatsku. Put mu je omogućila hrvatska zajednica iz Lime na čelu s hrvatskim svećenikom.

Jelica je mnogo dobra učinila ne samo svojoj obitelji.

Kroz njenu su kuću prodefilirali razni hrvatski patnici i neki su se dulje zadržali. Bila je fina, čista duša. Nikada nije druge opterećivala svojim jadima. Sama je rješavala sve pridolazeće probleme.

Nikada nije nikoga optuživala i uvijek je znala naći pravu riječ utječe.

Ljubila je svoju Hrvatsku kao i njen uži dio Moslavini.

Bila je iskren vjernik bez licemjerja i patetike.

Lijepo je otići s ovoga svijeta ostavljajući iza sebe tako blistav trag.

Neka Ti bude laka ova naša hrvatska gruda koju si tako voljela.

Jelici

Višnja Sever

Ruža jedna plamti.

I lišće se žuti.

Sve se jasno pamti,
ali sad se šuti.

I nebo je modro
kao Tvoje oči.

Ne znam kako dugo
disati češ moći.

A srce to bolno
dnevice krvari.
Nada, spas se traži,
gdje se pravda vari.

Još jučer je smiješak
titro na Tvom licu,
a danas već mirno
ulaziš u kmicu.

I obruč se steže
oko krhkog tijela,
a duša bijela
lebdi u visine.

Višnja Sever □

U SPOMEN

Mons. Ljudevit Petrak

rođen 1917., umro 1999.

Alojz Mikšik

rođen 1925., umro 1999.

Milan Petrović

rođen 1920., umro 1999.

Vilim Svjetličić

rođen 1927., umro 1999.

Stjepan Guzmić

rođen 1915., umro 1999.

Ante Crnjac

rođen 1924., umro 1999.

Anica Puljić

rođena 1911. umrla 1999.

Danica Šveda

rođena 1918., umrla 2000.

Laka im bila hrvatska zemlja!
HDPZ PODRUŽNICA POŽEGA

U SPOMEN

**Marija Milković rođ.
Marković**

preminula 24. rujna 2000. u 85. godini života

Laka joj bila hrvatska zemlja!

U SPOMEN

Marija Devčić

rođena 1928., umrla 2000.

Kata Bajlović

rođena 1928., umrla 2000.

Nikola Alaber

rođen 1946., umro 2000.

Mato Jozić

rođen 1918., umro 2000.

Laka im bila hrvatska zemlja!
HDPZ PODRUŽNICA POŽEGA

U SPOMEN

Božo Cetina

rođen 02.01.1927. god. u Jurdanima, Opatija, osuđen presudom Vojnog suda u Zagrebu 1953. godine, na kaznu strogog zatvora od 3 godine i 1 godinu ograničenja građanskih prava, a koja kazna je preinačena presudom Vrhovnog vojnog suda na kaznu zatvora u trajanju od 1 godine.

Kaznu izdržao u Lepoglavi.

Umro je 21.09.2000. godine.

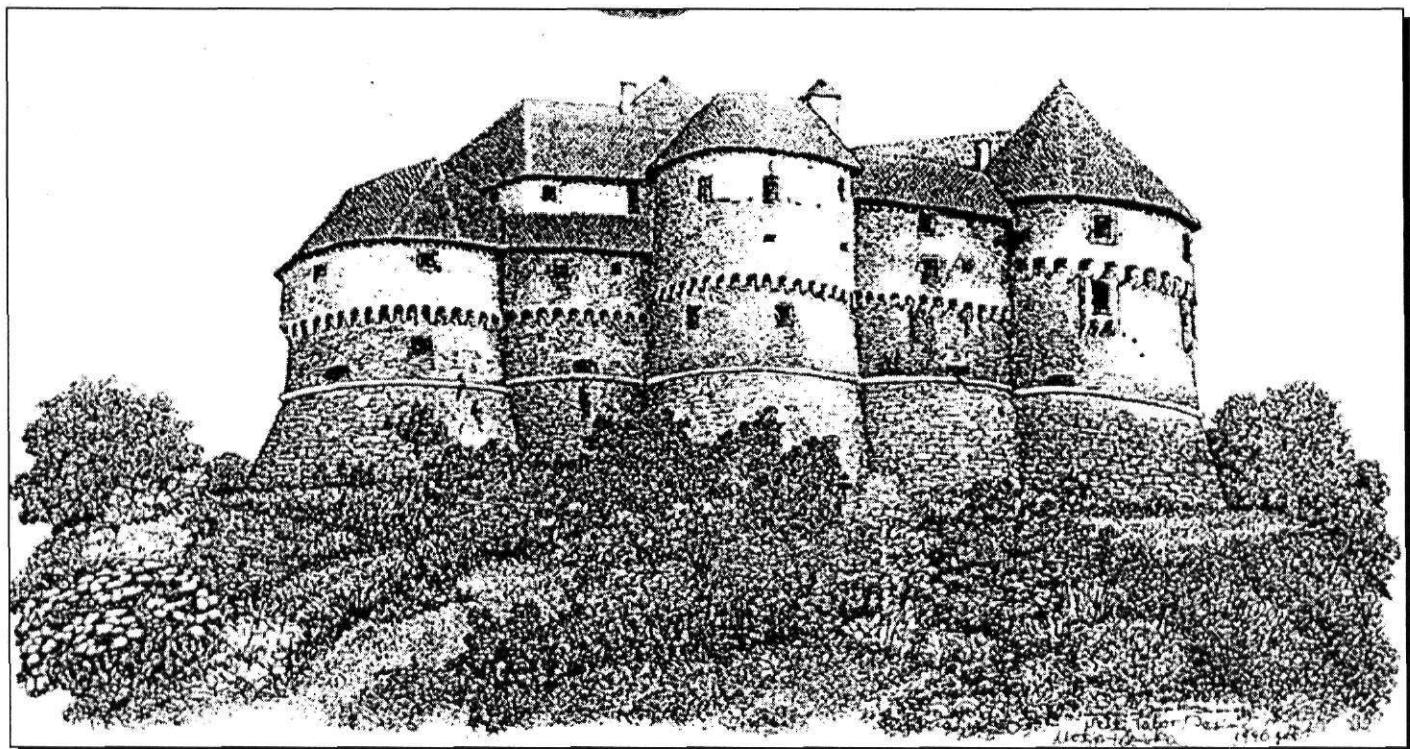
Marija Mataija

rođena 01.02.1927. god. u Ogulinu, osuđena 1948. god. presudom Okružnog suda u Karlovcu na kaznu zatvora od 2 godine. Kaznu je izdržala u Kazneno-popravnom domu Slavonska Požega od 1947. do 1949.

Umrla je 25.09.2000. godine.

Laka im bila hrvatska zemlja!
HDPZ PODRUŽNICA RIJEKA

IN DIESEM HEFT

Stadt Veliki Tabor

In der unabhängigen Tageszeitung "Slobodna Dalmacija" wurde ein Artikel des Journalisten **D. Glasnović** veröffentlicht, den wir in diesem Heft übertragen. Glasnović fragt sich, wer die jugoslawischen kommunistischen Partisanen für die Verbrechen die sie begangen haben amnestiert hat und erinnert zugleich an einen ehemaligen Auftritt des damaligen jugoslawischen Innenministers **Aleksandar Ranković**. Ranković hat 1951 erklärt, daß von 1945 bis 1951 mehr als 3,7 Millionen Menschen kommunistische Gefängnisse durchliefen und mehr als 580.000 "Volksfeinde" liquidiert wurden.

Trotz dieser Schreckenzahl, erlebte das jugoslawische titoistische Regime Sympathie im Westen und viele trauern heute noch Jugoslawien und Tito nach. Jugoslawische kommunistische Nostalgiker betonen sogar in Kroatien, daß Tito Ehre und Dank verdiente, da er bekannter und populärer, als sein späterer "Nationalistischer Präsident" Dr. Franjo Tuđman, war. Dabei vergißt man, daß mehr als eine halbe Million Menschen umgebracht und fast jeder vierte Einwohner des früheren Jugoslawiens eingesperrt wurden. Kritiker wurden zu Faschisten-Sympathisanten erklärt. Da sich heute die-

ser jugoslawische Bolschewismus populär Antifaschismus nennt, ist die negative Reaktion antikommunistischer und nationaler Kreise, auf solch eine heuchlerische Politik, verständlich.

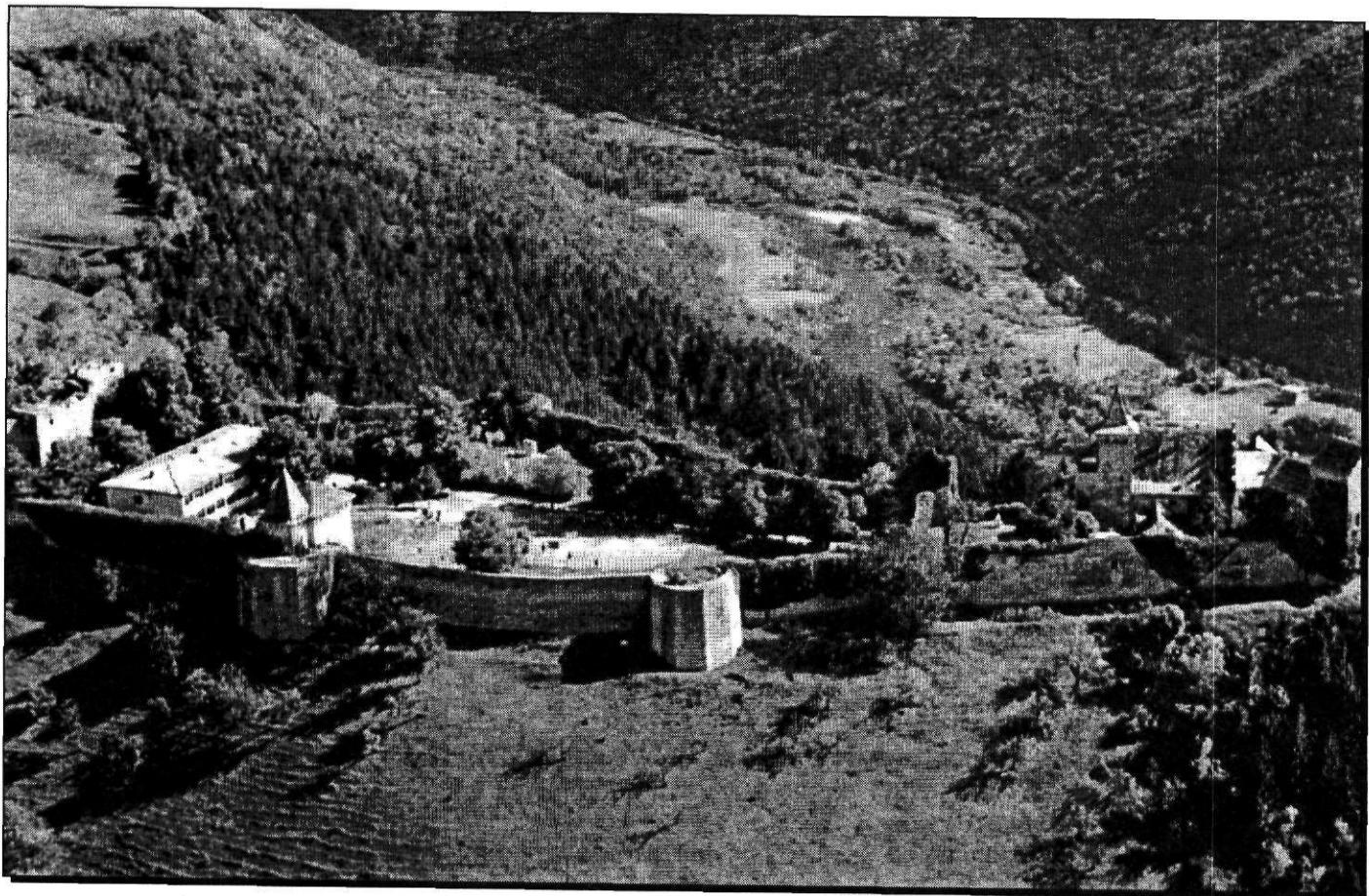
Der bekannte kroatische politische Emigrant **Dr. Dinko Šuljak** machte kurz nach dem 2. Weltkrieg auf amerikanische diplomatische Dokumente aufmerksam. Darin war ersichtlich, daß den Vereinigten Staaten von Amerika klar war, daß Jugoslawien ein künstliches Gebilde darstelle. Trotzdem entschloß man sich 1941 in London und Moskau diesen Staat zu erneuern.

Auf die Bemerkung hin, daß Jugoslawien von Kommunisten beherrscht wird, antwortete der britische Premier **Winston Spencer Churchill** lakonisch: "Ich beabsichtige nicht dort zu leben!" Wegen der Blindheit und dem Egoismus westlicher Staatsmänner indessen, wurde zwangsläufig ein erneutes Jugoslawien erschaffen, dessen Zerfall neue hunderttausend Opfer herbeiführte.

Über den IX. Kongress der Internationalen Assoziation ehemaliger politischer Häftlinge und Opfer des Kommunismus, abgehalten in Budapest, berichtet ausführlich der Präsident der Assoziation **Jure Knežević**. Bei der Tagung des Kongresses waren hohe ungarische Regierungsvertreter anwesend. In einer Reihe postkommunistischer Länder, besonders aber in Albanien und Kroatien, ist die Lage ehemaliger politischer Häftlinge leider nicht zufriedenstellend. Gerade deshalb brachten die Teilnehmer des Kongresses eine Sonderresolution hervor, in der die albanische und kroatische Regierung zur Achtung und zum Schutz dieser Gesellschaftsgruppe, die am Sieg zur Demokratie und Parlamentarismus hohe Verdienste hat, aufgefordert werden. In der allgemeinen Resolution, Budapester Erklärung genannt, erinnert der Kongress an die Tendenz, daß Hundertmillionen Opfer des Kommunismus in Vergessenheit geraten und aus dem kollektiven Bewußtsein der Menschheit ausgelöscht werden sollen.

□

IN THIS ISSUE

Ostrožac on the Una river

In this issue we publish an article by D. Glasnović that was released in the *Slobodna Dalmacija* daily - which is not exactly favoured by the current government. Glasnović asks, who gave the Yugoslav Communist-Partisan war criminals amnesty, while at the same time reminding of a statement issued long ago by the then Yugoslav interior minister, **Aleksandar Ranković**. In 1951, Ranković stated that more than 3.7 million people had passed through communist jails between 1945 and 1951 while more than 580,000 were liquidated as "Enemies of the State".

Despite that horrific number, the Yugoslav-Titoist regime was looked upon with sympathy by the West and many of them are still sorry to have seen Yugoslavia fall through and that Tito no longer exists. Yugoslav communists nostalgists in Croatia say that Tito deserves to be honoured and thanked because he was after all, better known and more popular than his later "nationalist leader" and successor Tuđman. The fact that more than half a million people were killed and that almost every fourth inhabitant of the former Yugoslavia had been imprisoned at one time or another is com-

pletely neglected. Anyone who criticises is referred to as a fascist sympathiser. Seeing that that Yugoslav Bolshevism is today popularly referred to as anti-fascism, the negative attitude towards anti-communists and patriotic circles in response to this hippocratic politics is understandable.

* * *

Only a few short years after the World War, renown Croatian emigrant politician Dr. Dinko Šuljak, cautioned the public about American diplomatic documents which indicated that it was clear to the United States of America that Yugoslavia was an artificial conglomeration. Despite this fact though, in 1941 London, Washington and Moscow decided to renew that state. In response to the criticism that the country would be ruled by the Communists, British premier **Winston Spencer Churchill** laconically replied: "I don't intend to live there!" Nevertheless, because of the blind eye and selfishness of Western statesmen, Yugoslavia was once again violently and forcefully re-established and upon its disintegration the price of another hundred thousand lives had to be paid.

* * *

Speaking about the IXth Congress of the International Association of Former Political Prisoners and Victims of Communist held in Budapest, the association's president **Jure Knežević** gives a detailed description of the events that unfolded there. The sessions were attended by high Hungarian government officials. Unfortunately, in a series of post-communist countries - particularly in Albania and Croatia - the status of former political prisoners is more than unsatisfactory. For this reason, participants at the congress adopted a special resolution calling upon the Albanian and Croatian governments to respect and protect this social grouping amongst whom are some of the most deserving individuals for the victory of democracy and parliamentarianism. In a general resolution adopted, entitled the "Budapest Statement", the congress reminds of the tendency that the one hundred million victims of communism are to be forgotten or wiped out of the general memory of mankind into oblivion.

Vukovar, novi vodotoranj

10/5

Prezime, očev ime i ime	NEKIĆ Ivana MATE	VES	3
Mjesto rođenja	Jasenice	Godište	1923
Stanuje	Jasenice - 57	RR	nema
Zaposlen	Jasenice	Zan- manje	Zemljo- radnik

1 - Da li je služio u formacijama neprijatelja, od kada i u kojim (kod koga). 2 - Da li nju je neko od bliže rodbine poginuo kao pripadnik nep. formacija ili bio streljan od strane NOP-a. 3 - Da li je osuđivan, od koga, koliko i zbog čega (kriminal, IB, anglofil i sl.). 4 - Da li ima koga od bliže rodbine u emigraciji (politički ili ekonomski emigrant). 5 - Da li je reemigrant i po kom osnovu. 6 - Da li je član SKJ ili drugih organizacija. 7 - Kakav je danas (kako se odnosi prema društvenom i pol. uređenju, aktivnost u organizacijama).

Bio je u ustašana od trećeg mjeseca 1942.godine do svršetka NOB rata.

Brat Ante poginuo kao ustaša, dok mu nitko nije streljan od strane NOP. Negova porodica za vrijeme NOB je bila u neprijatelja i danas se stalno negativno izražava njegova obitelj.

Nije osudjivan.

Ima brata Tomislava koji je prebjegao u Australiju 1956.godine, snjm se dopisuju i primaju pomoc novčanu i matrijalnu.

Nije reemigrant.

Nije član SK, član je SSRN.

Danas se prema društveno-političkom uredjenju odnosi više zakana fulmirano. Nije ga se moglo zapaziti da se na zborovima i konferencijama negativno ističe, dok to čini po neki put u užem krugu. Uopće uzevši radi se o čovjeku koji je više negativan i koji bih u datom momentu mogao biti i problematičan.

Obrovac, 25.VI.1959

Overava:
Predsjednik:
Jovo Komazec